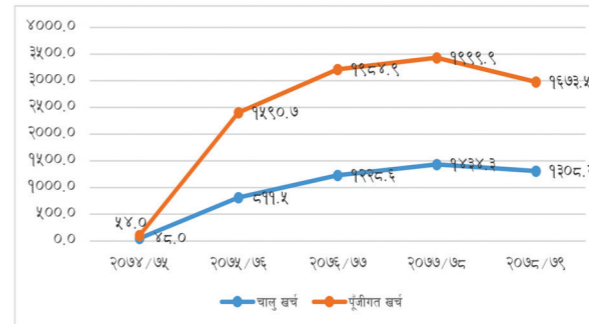

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९

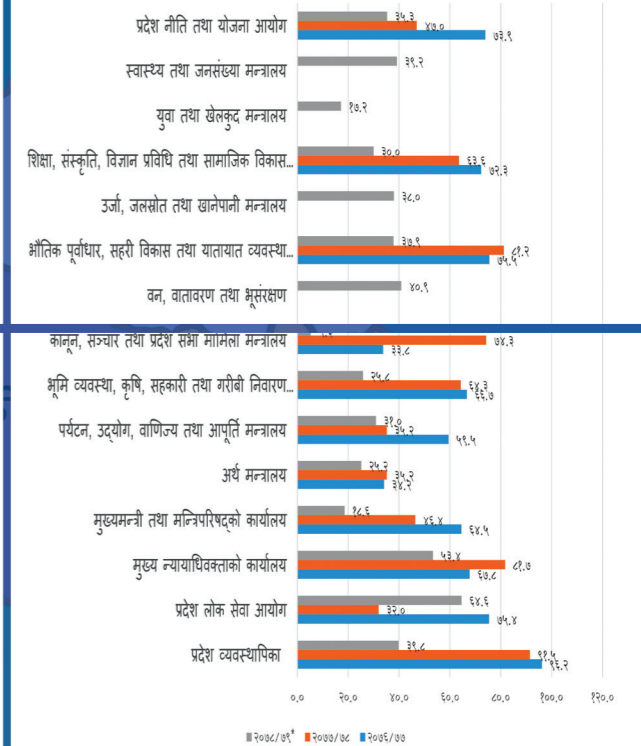
गण्डकी प्रदेश

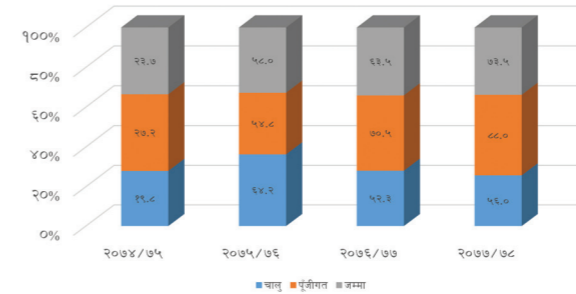
गण्डकी प्रदेशको चालु तथा पुँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट (रु करोड)

गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय र सरकारी नियन्त्रित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

विषय-सूची

शीर्षक	पृष्ठ
विषय सूची	I
तालिका सूची	IV
चार्ट सूची	VIII
कार्यकारी सारांश	X
१. समग्र आर्थिक स्थिति	१
१.१ विश्व अर्थतन्त्र	१
१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र	१
१.३ गण्डकी प्रदेशको अर्थतन्त्र	२
१.४ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना	३
२. सार्वजनिक वित्त	९
२.१ बजेट विनियोजन	९
२.२ बजेट कार्यान्वयन	१०
२.३ स्रोत संकलन तथा बाँडफाँट	१३
२.४ मुद्रास्फीति	१६
३. वित्तीय क्षेत्र	१८
३.१ बैंक तथा वित्तीय संस्था	१८
३.२ बैंकहरूबाट भएको कर्जा लगानी	१९
३.३ पालिकागत बैंकिङ सेवा	२१
३.४ सहकारी संस्था	२२
३.५ बीमा	२३
४. कृषि, वन, भूउपयोग तथा वातावरण	२४
४.१ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान	२४
४.२ विविध कृषिबाली उत्पादन	२५
४.३ पशुपंक्षी पालन	२८
४.४ कृषक लक्षित कार्यक्रमहरू	२९
४.५ वन क्षेत्र	३०
४.६ जैविक विविधता संरक्षण	३२
५. गरिबी निवारण, श्रम तथा रोजगारी	३४
५.१ गरिबी	३४
५.२ आयमा असमानता	३५
५.३ आन्तरिक रोजगारी	३५
५.४ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	३६
५.५ वैदेशिक रोजगारी	३७

शीर्षक	पृष्ठ
५.६ बेरोजगारी	३९
५.७ सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्धता	४१
६. जलस्रोत, ऊर्जा, सिँचाइ तथा खानेपानी	४२
६.१ जलस्रोत	४२
६.२ जलविद्युत	४२
६.३ विद्युत वितरण	४३
६.४ नवीकरणीय उर्जा	४९
६.५ सिँचाइ	५०
६.६ खानेपानी तथा सरसफाई	५१
७. भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार	५३
७.१ भौतिक पूर्वाधार	५३
७.२ सडक	५३
७.३ विमानस्थल	५५
७.४ यातायात	५५
७.५ सञ्चार क्षेत्र	५६
८. उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन	६०
८.१ उद्योग क्षेत्र	६०
८.२ कम्पनी दर्ता	६१
८.३ एक स्थानीय तह एक औद्योगिक ग्राम	६२
८.४ खनिज तथा खानीजन्य उत्पादन	६३
८.५ वाणिज्य तथा व्यापार	६४
८.६ पर्यटन	६४
८.७ पर्यटक लक्षित घरवास कार्यक्रम	६७
९. सामाजिक क्षेत्र	६८
९.१ शिक्षा	६८
९.१.१ साक्षर गण्डकी	६९
९.१.२ विद्यालय संख्या	६९
९.१.३ विद्यार्थी भर्ना तथा खुद भर्नादर	७०
९.१.४ सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात	७२
९.२ धार्मिक विद्यालय	७२
९.३ उच्च शिक्षा	७३
९.४ प्राविधिक शिक्षा	७४
९.५ शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालयमार्फत भएका अन्य गतिविधि	७६
९.६ स्वास्थ्य सेवा	७७

शीर्षक	पृष्ठ
९.६.१ अस्पतालमा अन्तरंग, बहिरंग तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा	७९
९.६.२ कोभिड १९ संक्रमण तथा रोकथाम	८१
९.७ स्वास्थ्य बीमा	८२
१०. महिला, बालबालिका तथा शान्तिसुरक्षा	८४
१०.१ महिलाको अवस्था	८४
१०.२ बालश्रम	८५
१०.३ शान्तिसुरक्षा	८७
११. सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तन बजेट र विविध	८९
११.१ सुशासन	८९
११.१.१ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग	९०
११.१.२ गण्डकी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको बेरुजूको स्थिति	९१
११.२ लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण बजेट	९२
११.३ विपद व्यवस्थापन	९३
११.४ युवा तथा खेलकुद	९४
११.५ मुख्य न्यायाधीवक्ताको कार्यालय	९४
११.६ प्रदेश लोकसेवा आयोग	९४
११.७ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	९५
अनुसुचिहरू	९६

तालिका सूची

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका १.१	नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन तथा गण्डकी प्रदेशको योगदान	२
तालिका १.२	गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना	३
तालिका १.३	नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको तुलनात्मक आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचक	८
तालिका २.१	गण्डकी प्रदेशको चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय खर्चको लागि विनियोजित बजेट	९
तालिका २.२	विनियोजित कुल बजेट, संशोधित अनुमान तथा यथार्थ खर्चको अवस्था	११
तालिका २.३	गण्डकी प्रदेशका चालु, पूँजीगत तथा कुल खर्चको अवस्था	१२
तालिका २.४	विनियोजित बजेट, यथार्थ खर्च तथा खर्च प्रतिशत	१३
तालिका २.५	गण्डकी प्रदेशका प्रमुख स्रोतहरू	१४
तालिका २.६	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट प्रदेशको कुल राजस्वमा भएको योगदान	१४
तालिका २.७	प्रदेशको राजस्वमा १ प्रतिशतभन्दा बढी योगदान गर्ने राजस्वका शीर्षकहरू र तीनको योगदान	१५
तालिका २.८	संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेशलाई प्राप्त भएको वित्तीय प्राप्तिको विवरण	१५
तालिका २.९	विगत तीन आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य तथा प्राप्ति	१६
तालिका ३.१	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा भएका बैंकका शाखा संख्या तथा प्रतिशाखा जनसंख्या	१९
तालिका ३.२	गण्डकी प्रदेशका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा लगानी	२०
तालिका ३.३	गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाका बैंकहरूमा भएको निक्षेप तथा कर्जा लगानीको अवस्था	२०
तालिका ३.४	गण्डकी प्रदेशमा बैंकिङ सेवा उपयोगसम्बन्धी केही तथ्यांक	२२
तालिका ३.५	गण्डकी प्रदेशका सहकारीहरूको जिल्लागत विवरण	२२
तालिका ३.६	गण्डकी प्रदेशमा रहेका विमकको शाखा संख्या	२३
तालिका ४.१	गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन	२५
तालिका ४.२	खाद्यबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२६
तालिका ४.३	दलहन उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२६
तालिका ४.४	औद्योगिक बाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२७
तालिका ४.५	नगदेबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२७
तालिका ४.६	मसलाबाली उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२७
तालिका ४.७	तरकारी उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२८
तालिका ४.८	फलफूल उत्पादन परिमाण र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल	२८

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका ४.९	पशुपंक्षीपालन	२९
तालिका ४.१०	दूध, अन्डा तथा मासु उत्पादन	२९
तालिका ४.११	कृषिक्षेत्रका कार्यक्रमहरू, बजेट र उपलब्धि	२९
तालिका ४.१२	भू-उपयोगको स्थिति	३१
तालिका ४.१३	वन तथा संरक्षित क्षेत्रको अवस्था र दिगो विकास लक्ष्य	३२
तालिका ४.१४	संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती तथा प्राणी र तिनको संरक्षण लक्ष्य	३२
तालिका ५.१	आयमा असमानताका विभिन्न सूचक तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू	३५
तालिका ५.२	गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरू, तिनले सिर्जना गरेका रोजगारी	३६
तालिका ५.३	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारको विवरण	३७
तालिका ५.४	नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका काम गर्ने उमेरका जनसंख्या, रोजगार तथा बेरोजगार जनसंख्या	३७
तालिका ५.५	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट श्रमका लागि विदेशिने युवाहरूको जिल्लागत तथ्याङ्क	३८
तालिका ५.६	गण्डकी प्रदेशमा सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भएका रोजगारदाता तथा योगदानकर्ता	४१
तालिका ६.१	गण्डकी प्रदेश भएर बग्ने महत्वपूर्ण नदी, तिनको लम्बाइ तथा जलाधार क्षेत्र	४२
तालिका ६.२	गण्डकी प्रदेशमा विद्युत उत्पादन क्षमता र राष्ट्रिय प्रशारण ग्रिडबाट विद्युत पहुँच प्राप्त जनसंख्या	४३
तालिका ६.३	नेपाल विद्युत प्राधिकरणका गण्डकी प्रदेशका ग्राहक संख्या	४३
तालिका ६.४	नेपाल विद्युत प्राधिकरण विभिन्न वितरण केन्द्रबाट भएको विद्युत बिक्री	४४
तालिका ६.५	गण्डकी प्रदेशका विभिन्न वितरण केन्द्रबाट भएको विद्युत वितरणमा भएको नोक्सान	४५
तालिका ६.६	नेपाल विद्युत प्राधिकरण गण्डकी प्रदेशबाट भएको आम्दानी	४६
तालिका ६.७	गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका जलविद्युत आयोजनाको जिल्लागत अवस्था	४७
तालिका ६.८	गण्डकी प्रदेशमा निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजना	४७
तालिका ६.९	गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका तथा निर्माणाधीन लघु जलविद्युत आयोजनाहरू	४८
तालिका ६.१०	संस्थागत तथा व्यवसायिक सौर्य विद्युत आयोजनाहरू	४९
तालिका ६.११	गण्डकी प्रदेशको खेतियोग्य जमिन, सिँचाइ सुविधा भएको तथा बाली लगाइएको जमिन	५०
तालिका ६.१२	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका स्रोतबाट खानेपानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार	५१

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका ६.१३	खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्यहरू	५२
तालिका ७.१	प्रदेश भित्रको सडकको लम्बाई	५३
तालिका ७.२	स्थानीय सडकको विवरण	५४
तालिका ७.३	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका सडक तथा लाभान्वित जनसंख्या	५४
तालिका ७.४	सडक सुविधाको अवस्था र लक्ष्य	५४
तालिका ७.५	गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका विभिन्न किसिमका सवारीका साधनहरू	५५
तालिका ७.६	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका पत्रपत्रिकाहरू	५७
तालिका ७.७	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा नेपाल टेलिकमको ल्यान्डलाइन, फाइबर टु द होम तथा एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या	५८
तालिका ७.८	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला र पुरुषको अनुपात तथा दिगो विकास लक्ष्य	५९
तालिका ८.१	गण्डकी प्रदेशमा रहेका उद्योगको प्रकार, दर्ता, कुल पूँजी र प्रस्तावित रोजगारी	६०
तालिका ८.२	उद्योगको प्रकार अनुसार गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनरत विदेशी लगानीका उद्योगहरू	६१
तालिका ८.३	नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका कम्पनीको विवरण	६२
तालिका ८.४	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा पाइने खनिजहरू	६३
तालिका ८.५	गण्डकी प्रदेशमा पाइने केही खनिजको मात्रासहितको जानकारी	६४
तालिका ८.६	कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका केही प्रमुख पदयात्रा गन्तव्यहरूमा विगत २० वर्षमा पुगेका पदयात्री पर्यटक	६५
तालिका ८.७	पोखरामा प्याराग्लाइडिङ गर्ने आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटक	६६
तालिका ८.८	गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा सञ्चालित होमस्टे	६७
तालिका ९.१	गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न तहका विद्यालयहरू	६९
तालिका ९.२	प्रदेशका विभिन्न विद्यालयमा विद्यार्थी भर्नाको विवरण	७०
तालिका ९.३	गण्डकी प्रदेशमा विद्यार्थी खुद भर्नादर	७१
तालिका ९.४	प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकको विवरण	७१
तालिका ९.५	गण्डकी प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात	७२
तालिका ९.६	गण्डकी प्रदेशमा रहेका धार्मिक विद्यालय र विद्यार्थी संख्या	७३
तालिका ९.७	गण्डकी प्रदेशको विद्यार्थी भर्नादर तथा दिगो विकास लक्ष्यसँगको तुलना	७३
तालिका ९.८	गण्डकी प्रदेशका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा विभिन्न तहमा अध्ययनरत स्नातक तथा स्नातकोत्तर तहका विद्यार्थी संख्या	७४
तालिका ९.९	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त गरि सञ्चालित संस्थाहरू	७५

तालिका	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका ९.१०	राष्ट्रिय सीप परीक्षण समितिमा सीपका परीक्षणका लागि विभिन्न तहमा आवेदन संख्या र उत्तीर्ण संख्या	७६
तालिका ९.११	स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार	७८
तालिका ९.१२	अस्पतालबाट अन्तरंग, बहिरंग तथा आकस्मिक सेवा लिनेको संख्या	७९
तालिका ९.१३	विस्तारित खोप एवम् राष्ट्रिय पोलियो खोप	७९
तालिका ९.१४	विपन्न नागरिक औषधि उपचारबाट लाभान्वित संख्या	८०
तालिका ९.१५	कोभिड—१९ विरुद्धको खोप लगाएका जनसंख्या	८२
तालिका ९.१६	गण्डकी प्रदेशका केही जिल्लाहरूबाट स्वास्थ्य बीमा गराएका तथा लाभान्वित जनसंख्या	८३
तालिका १०.१	गण्डकी प्रदेशका विभिन्न लैंगिक सूचक तथा लक्ष्यहरू	८४
तालिका १०.२	लैंगिक समानता सम्बन्धी गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सूचकहरू	८४
तालिका १०.३	गण्डकी प्रदेशमा विविध शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या	८७
तालिका १०.४	प्रदेशमा पर्न आएका विभिन्न अपराध सम्बन्धी उजुरी र तिनको अवस्था	८७
तालिका ११.१	अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा परेका उजुरी र फछ्यौटको संख्या	९०
तालिका ११.२	सुशासनका केही सूचक तथा प्रदेशको पञ्चवर्षीय योजनाले राखेको लक्ष्य	९२
तालिका ११.३	विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेट	९२
तालिका ११.४	जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रम	९३
तालिका ११.५	विगत तीन वर्षको जलवायु परिवर्तन बजेट	९३

चाई सूची

चाई	शीर्षक	पृष्ठ
चाई १.१	गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन संरचना	४
चाई १.२	कृषि वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदान	४
चाई १.३	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमुलक उद्योगको योगदान	५
चाई १.४	विद्युत, ग्यास, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवाको योगदान	५
चाई १.५	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा निर्माण क्षेत्रको योगदान	६
चाई १.६	थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	६
चाई १.७	घरजग्गा कारोबारको सेवा	७
चाई १.८	सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	७
चाई २.१	गण्डकी प्रदेशको चालु तथा पूँजीगत खर्चका लागि विनियोजित बजेट	९
चाई २.२	चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्थाको लागि विनियोजित बजेट	१०
चाई २.३	विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत	११
चाई २.४	गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय र सरकारी निकायहरूमा कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत	१२
चाई ३.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापको योगदान	१८
चाई ४.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान	२४
चाई ५.१	गण्डकी प्रदेशमा जिल्लागतरूपमा गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या	३४
चाई ५.२	गण्डकी प्रदेशमा जिल्लागतरूपमा मानवीय गरिबीको रेखामुनि रहेका जनसंख्या	३५
चाई ५.३	विगत तीन वर्ष तथा चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ९ महिनामा श्रमका लागि विदेसिएका महिला तथा पुरुष संख्या	३८
चाई ५.४	उमेरसमूह अनुसार गण्डकी प्रदेशको बेरोजगारी	३९
चाई ५.५	गण्डकी प्रदेशका सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत पुरुष तथा महिला	४०
चाई ५.६	गण्डकी प्रदेशमा कामको प्रकृतिअनुसार सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा कार्यरत महिला तथा पुरुष	४०
चाई ७.१	देशभर प्रकाशन हुने विभिन्न प्रकारका पत्रपत्रिकाको प्रदेशगत तथ्यांक	५६
चाई ८.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमुलक उद्योगको योगदान	६०
चाई ८.२	नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल मूल्य अभिवृद्धिमा खानी तथा उत्खनन् क्षेत्रको योगदान	६३
चाई ९.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान	६८
चाई ९.२	जिल्लागत साक्षरताको अवस्था	६९
चाई ९.३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट विभिन्न विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८	७५
चाई ९.४	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यको योगदान	७८

चाई	शीर्षक	पृष्ठ
चाई ९.५	कोभिड—१९ संक्रमणको जिल्लागत तथ्यांक	८१
चाई ९.६	कोभिड—१९ बाट मृत्यु हुनेको जिल्लागत तथ्यांक	८२
चाई १०.१	बालश्रम तथा खतरापूर्ण क्षेत्रमा बालश्रमिक, २०७८	८५
चाई १०.२	प्रदेशगत रूपमा बालश्रमिकको लैंगिक अवस्था, २०७८	८६
चाई १०.३	गण्डकी प्रदेशमा भएका उजुरीका आधारमा विभिन्न अपराध सम्बन्धी तथ्यांक	८८

कार्यकारी सारांश

समग्र आर्थिक स्थिति: कोभिड—१९ महामारीका कारण विश्व अर्थतन्त्रको वृद्धि सन् २०२० मा ३.१ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोमा सन् २०२१ मा ६.१ प्रतिशतले सकारात्मक भएको छ। तर रुस-युक्रेन युद्धका कारण पुनः विश्व अर्थतन्त्र संकुचित हुनगई आर्थिक वृद्धिदर ३.६ प्रतिशतमा सीमित हुने अनुमान रहेको छ।

विश्वको मुद्रास्फीति सन् २०२२ मा ५.७ प्रतिशत पुगेकोमा न्यून आय भएका विकासोन्मुख देशको मुद्रास्फीति १३.९ प्रतिशतसम्म पुग्ने प्रक्षेपण छ। अन्तर्राष्ट्रिय मुद्रा कोषका अनुसार दक्षिण एसियाली देशहरूमा सबैभन्दा उच्च मुद्रास्फीति श्रीलंकाको १७.६ प्रतिशत पुग्ने र नेपालको ५.८ मा सीमित हुने अनुमान छ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको अर्थतन्त्र ५.८४ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान रहेको छ। यस आर्थिक वर्षमा कृषि क्षेत्रको कुल मूल्य अभिवृद्धि २.३० प्रतिशत तथा गैह्रकृषि क्षेत्रको कुल मूल्य अभिवृद्धि ६.८८ प्रतिशत हुने अनुमान छ।

केन्द्रीय तथ्यांक विभागका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा) प्रचलित मूल्यमा रु. ४८ खर्ब ५१ अर्ब पुग्ने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को संशोधित अनुमान रु. ४२ खर्ब ७७ अर्ब रहेको देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन प्रचलित मूल्यमा रु. ३ खर्ब ६४ अर्ब ९२ करोड भन्दा बढी रहेकोमा प्राथमिक क्षेत्र रु. ९७ अर्ब ९० करोड, द्वितीय क्षेत्र रु. ६४ अर्ब ६ करोड तथा तृतीय क्षेत्र रु. २ खर्ब २ अर्ब ९५ करोडको रहेको देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्राथमिक क्षेत्रको योगदान २८ प्रतिशतबाट घटेर २६.८ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ। त्यस्तै द्वितीय क्षेत्रको योगदान १७.६ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ। प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा तृतीय क्षेत्रको योगदान प्रत्येक वर्ष बढ्दो छ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा यो क्षेत्रको योगदान ५५.६ प्रतिशत पुगेको देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ गण्डकी प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आम्दानी अमेरिकी डलर १ हजार ४ सय ३७ पुगेको छ जबकि कुल नेपालको प्रतिव्यक्ति आय अमेरिकी डलर १ हजार ३ सय ७२ रहेको छ।

सार्वजनिक वित्त: आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल १ अर्ब २ करोड रूपैयाँ बजेट विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा कुल बजेट रु. ३० अर्ब ५ करोड पुगेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल विनियोजित बजेटको २३.७ प्रतिशत मात्र खर्च भएको देखिन्छ भने त्यसपछिका तीन आर्थिक वर्षमा बजेट कार्यान्वयनमा क्रमशः सुधार भई कुल विनियोजित बजेटको ५८ प्रतिशत, ६३.५ प्रतिशत र ७३.५४ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ९ महिनामा कुल बजेटको ३२.२ प्रतिशत खर्च भएको देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको १९.८ प्रतिशत र पूँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको २७.२ प्रतिशत खर्च भएकोमा यस प्रवृत्तिमा वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको ५६ प्रतिशत र पूँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको ८८ प्रतिशत खर्च भएको छ।

नेपाल राष्ट्र बैंकका अनुसार २०७८ चैत महिनामा वार्षिक बिन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ७.२८ प्रतिशत रहेको छ । २०७८ चैत महिनामा खाद्य तथा पेयपदार्थ समूह अन्तर्गत घ्यू तथा तेल, दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा, दाल तथा गेडागुडी र सुतीजन्य पदार्थ उपसमूहको मूल्यवृद्धि क्रमशः २८.३६ प्रतिशत, ११.५६ प्रतिशत, १०.५३ प्रतिशत र ८.९१ प्रतिशत रहेको छ।

वित्तीय क्षेत्र: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वित्तीय क्षेत्रको योगदान ६.६ प्रतिशत पुगेको छ।

गण्डकी प्रदेशका सबै पालिकाहरूमा बैंकको पहुँच पुगेको छ। २०७८ को चैत मसान्तसम्ममा गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा क, ख र ग वर्गका गरी कुल ८ सय १८ बैंकका शाखाहरू रहेका छन् । जसमध्ये क वर्गका बैंकका शाखाहरू ५ सय ९६, ख वर्गका बैंकका शाखाहरू १ सय ८७ र ग वर्गका बैंकका शाखाहरू ३५ रहेका छन्। यस आधारमा प्रदेशको प्रतिशाखा औसत जनसंख्या ३ हजार ३१ हुन आउँछ जबकि कुल नेपालको प्रतिशाखा औसत जनसंख्या ४ हजार ६ सय ३२ रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट २०७८ पुस मसान्तसम्म रु. ३ खर्ब ५० अर्ब ७४ करोड कर्जा लगानी भएको छ। कुल कर्जा लगानीमध्ये उपभोग्य कर्जा सबैभन्दा बढी २७.६ प्रतिशत, थोक तथा खुद्रा बिक्रेता शीर्षकमा १७.९ प्रतिशत, कृषि तथा वन सम्बन्धीमा ८.३ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रमा ८ प्रतिशत, तथा पर्यटन क्षेत्रमा ५.८ प्रतिशत कर्जा लगानी भएको देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाका बैंकहरूमा भएको निक्षेप संकलन तथा बैंकहरूबाट भएको कर्जा प्रवाह प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्तमा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल रु. १ खर्ब २८ अर्ब ९३ करोड निक्षेप संकलन भएकोमा प्रवाहमा रहेको कुल कर्जा रु. ३ खर्ब ४५ अर्ब ५२ करोड देखिन्छ। जिल्लागत रूपमा निक्षेप संकलन सबैभन्दा बढी कास्की जिल्लामा (५०.५७ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लामा (०.३१ प्रतिशत) रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा उत्पादक, उपभोक्ता, वित्तीय, बहुउद्देश्यीय, र सेवाको क्षेत्रमा गरी कुल २ हजार ६६१ सहकारी संस्था रहेका छन्। संलग्नताको दृष्टिले प्रदेशको कुल जनसंख्याको झण्डै ४७ प्रतिशत जनसंख्या सहकारीमा आवद्ध रहेको देखिन्छ, जसमा महिला ५७.५ प्रतिशत र पुरुष ४२.५ प्रतिशत रहेका छन्।

२०७५ फागुनको तुलनामा २०७८ फागुनसम्ममा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा बीमा कम्पनीका शाखाहरूमा ६४ प्रतिशतभन्दा बढीले वृद्धि भई कुल शाखा संख्या ३ सय ६८ पुगेको छ। यीमध्ये जीवन बीमा कम्पनीका शाखा २ सय ३१ र निर्जीवन बीमा कम्पनीका शाखा १३७ रहेका छन्।

कृषि, वन, भूउपयोग तथा वातावरण: गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि तथा वन क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७५/७६ र २०७६/७७ को यथार्थ मूल्यमा रु. ८१ अर्ब ३३ करोड, र रु. ८३ अर्ब ५४ करोड रहेको तथा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को संशोधित अनुमान ८७ अर्ब ७४ करोड रूपैयाँ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रारम्भिक अनुमान रु. ९४ अर्ब ७९ करोड रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा कुल ३ लाख ७० हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिन भएकोमा २ लाख ७२ हजार हेक्टरमात्र सिञ्चाई योग्य रहेको छ। यसमध्ये हालसम्म १ लाख ३७ हजार ८५०

हेक्टर जमिन (३७.२६ प्रतिशत) मा मात्र सिँचाइ सुविधा पुगेको छ। वर्षभरी सिँचाइ सुविधा पुगेको जमिन ६९ हजार ३ सय १६ हेक्टर (१८.७३ प्रतिशत) रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तुलनामा २०७८/७९ मा खाद्यवाली, दलहन वाली, तरकारी तथा फलफूलको उत्पादन घटेको देखिन्छ। उत्पादनका साथै यी वालीको खेती गरिएको जमिनको क्षेत्रफल पनि घटेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रदेशभरमा १ लाख २२ हजार ९ सय ८५ क्षेत्रफलमा धान खेती गरिएको र ४ लाख ३१ हजार ५६ मेट्रिक टन धान उत्पादन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा धान खेती भएको क्षेत्रफल १ लाख ८ हजार ५ सय ७७ हेक्टर र धान उत्पादन ४ लाख ५ हजार ८ सय ६३ मेट्रिक टन देखिन्छ। दलहन वाली लगाइएको जमीन र दलहन उत्पादन पनि अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा घटेको देखिन्छ।

गण्डकी प्रदेश सरकारले मुख्यमन्त्री जलवायु नमूना कृषिगाउँ कार्यक्रम, जग्गा चक्लावन्दी कार्यक्रम, कोल्ड स्टोर, कोल्ड रुम निर्माणलगायतका विभिन्न कृषक लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेको छ।

गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफल मध्ये ८ हजार १ सय ४६ वर्ग किलोमिटर अर्थात् ३७.८ प्रतिशत भू-भाग वनजङ्गलले ढाकेको छ भने ९.६ प्रतिशत भू-भाग बुटट्यानले ढाकेको छ। प्रदेशको कुल वनक्षेत्र मध्ये २९ प्रतिशत वन ३ हजार ८ सय ४४ सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले व्यवस्थापन गरेका छन्।

गरिबी निवारण श्रम तथा रोजगारी: गण्डकी प्रदेशमा हाल १४.९१ प्रतिशत जनता निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी, २६.१ प्रतिशत जना मानवीय गरिबीको रेखामुनी र १४.२ प्रतिशत जनता बहुआयीमिक गरिबीमा रहेका छन्।

गण्डकी प्रदेशको गिनी कोफिसियन्ट ०.३७ रहेको छ जहाँकी समग्र नेपालको गिनी कोफिसियन्ट ०.३१ रहेको छ। गिनी कोफिसियन्टले आयमा असमानता देखाउँछ। गण्डकी प्रदेशमा कुल उपभोगमा जनसङ्ख्याको तल्लो ४० प्रतिशतको हिस्सा लगभग १८.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा कुल १ लाख ६ सय ८४ व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू रहेका छन्। यी व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरूले सिर्जना गर्ने रोजगारीको आधारमा थोक तथा खुद्रा व्यापारले २९.९३ प्रतिशत, शिक्षाले १८.३६ प्रतिशत, आवास तथा भोजनले १३.७ प्रतिशत तथा उत्पादनमूलक उद्योगले ११.४३ प्रतिशत योगदान पुर्याएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ८१ पालिकामा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत १ हजार ६ सय १४ आयोजना सञ्चालन भएका छन्। यी आयोजनाहरूमा १४ हजार २ सय ७४ जना रोजगारीमा संलग्न छन् भने औसत रोजगार दिन ७३ रहेको छ।

नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०७५ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल १८ लाख ६८ हजार काम गर्ने उमेरका जनसंख्या भएकोमा पुरुष ७ लाख ७० हजार र महिला १० लाख ९८ हजार रहेका छन्। प्रदेशमा बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ भने श्रम सहभागिता दर ३५.७ प्रतिशत रहेको छ जसमा महिला श्रम सहभागिता दर २६.५ र पुरुष श्रम सहभागिता दर ४८.८ प्रतिशत रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्रदेशका ११ जिल्लाबाट चालु आर्थिक वर्षको साउनदेखि चैतसम्ममा श्रमको लागि विदेशिने युवाहरूको संख्या ६७ हजार २ सय ३१ पुगेको छ जसमा पुरुष ६३ हजार ७ सय ८७ र महिला ३ हजार ४ सय ४४ रहेका छन्।

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार गण्डकी प्रदेशको औसत बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ। सर्वेक्षणले प्रदेशको महिला बेरोजगारी ८.४ प्रतिशत र पुरुष बेरोजगारी ९.४ प्रतिशत देखाएको छ। त्यस्तै उमेर समूह अनुसार १५ वर्ष देखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषको बेरोजगारी दर उच्च देखिन्छ।

जलस्रोत, ऊर्जा, सिँचाइ तथा खानेपानी: 'उज्यालो गण्डकी प्रदेशः कार्यक्रम अन्तर्गत राष्ट्रिय प्रसारण लाइन तथा नवीकरणीय उर्जामार्फत प्रदेशका ५ लाख ७७ हजार ६ सय ८२ घरधुरीमध्ये ५ लाख ७४ हजार ७ सय ९८ (९९.५ प्रतिशत) घरपरिवारमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ। प्रदेश सरकार गठन हुँदा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमार्फत विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार ८२.२ प्रतिशत रहेकोमा हाल वृद्धि भई ९५.६८ प्रतिशत पुगेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल ३ लाख ८० हजार ५ सय ७९ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैतसम्ममा ४ लाख १२ हजार ४ सय ४९ ग्राहक पुगेका छन्।

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ४२ करोड ९६ लाख किलोवाट भन्दा बढी विद्युत वितरण भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा ५ करोड ११ लाख किलोवाट भन्दा बढी विद्युत वितरण भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्राधिकरणले रु. ४४ करोड ४६ लाख संकलन गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्तसम्म रु. ५२ करोड ७० लाख संकलन गरेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा कुल ३ लाख ७० हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिन भएकोमा २ लाख ७२ हजार हेक्टरमात्र सिञ्चाई योग्य रहेको छ। यसमध्ये हालसम्म १ लाख ३७ हजार ८५० हेक्टर जमिन (३७.२६ प्रतिशत) मा मात्र सिँचाइ सुविधा पुगेको छ। वर्षेभरी सिँचाइ सुविधा पुगेको जमिन ६९ हजार ३ सय १६ हेक्टर (१८.७३ प्रतिशत) रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा आधारभूत खानेपानीमा पहुँच पुगेका जनसंख्या ९३.७५ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेश सरकारले घोषणा गरेको एक घर एक धारा खानेपानी उपलब्ध गराउने कार्यक्रम अन्तर्गत हालसम्म ४ सय २२ सम्पन्न आयोजनाबाट ९३ हजार ८ सय १८ घरधुरीमा निजी धारा जडान भई ४ लाख ७१ हजार ६ सय ८२ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन्।

भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा कालोपत्रे गरिएको सडक ६८० किलोमिटर, ग्रावेल सडक १ हजार २ सय ५८ किलोमिटर र कच्ची सडक ९ हजार ५ सय ९६ किलोमिटर गरी कुल सडक ११ हजार ४ सय ९४ किलोमिटर रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा हाल पाँच विमानस्थल रहेका छन् भने एक निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ। यी विमानस्थलमध्ये २ वटामा रनवे कालोपत्रे गरिएको छ र नियमित उडान हुने गर्छ। प्रदेशमा एउटा केवलकार सञ्चालनमा रहेको छ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा २९ हजार ७ सय ५, आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ४९ हजार ९५ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ८ महिनामा १९ हजार ६५ सवारी साधनहरू दर्ता भएको तथ्यांक छ। यी सवारी साधनहरूमा मोटर साइकलको संख्या सबैभन्दा धेरै छ।

गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल २९० प्रत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन्। कुल २९० प्रत्रपत्रिका मध्ये साप्ताहिक १७६, दैनिक ५७, पाक्षिक २४, मासिक १९ र बाँकी द्वैमासिक, त्रैमासिक र अन्य रहेका छन्।

प्रदेशमा कुल ४४ हजार ४ सय ७६ ल्यान्डलाइन प्रयोगमा छन् भने फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या २६ हजार ८ सय ३० रहेको छ। त्यस्तै नेपाल टेलिकमको एडिएसएल इन्टरनेट सेवा लिनेको संख्या १७ हजार २ सय ९४ रहेको छ।

उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन: गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान चार प्रतिशतभन्दा न्यून छ।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्म गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका कुल उद्योग संख्या ७ सय ९८ रहेका छन्। जसमा कुल लगानी रु. ५ खर्ब ४८ अर्ब र प्रस्तावित रोजगारी ३८ हजार ५ सय २ पुगेको छ। यी उद्योगहरूमा सबैभन्दा धेरै पर्यटनसँग सम्बन्धित २ सय ७६, उत्पादनमूलक उद्योग १ सय ८३, उर्जामूलक १ सय ४० र अन्य प्रकारका उद्योग रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९, फागुनसम्ममा साना उद्योग ३ सय ७७, मझौला उद्योग २९ तथा ठूला उद्योग ४६ गरी कुल ४ सय ५२ विदेशी लगानीका उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा १० हजार ८ सय ३२ कम्पनीहरू दर्ता भएकामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैतसम्ममा यो संख्या १५ हजार ७ सय २४ पुगेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा तारे र मझौला गरी ६५६ पर्यटक स्तरीय होटेल छन्। यी होटेलहरूमा ६ हजार ९१४ कोठा र १४ हजार ९५० शैय्या उपलब्ध छन्। त्यस्तै प्रदेशमा ६,८८५ साना होटेल र रेस्टुरेन्टहरू छन्। प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका करिब २८१ वटा होमस्टेहरूमा दैनिक २१ सय भन्दाबढी शैय्या उपलब्ध छन्। प्रदेशमा बाह्य ४ लाख र आन्तरिक ६ लाख गरी वार्षिक १० लाख पर्यटकले भ्रमण गर्दछन्।

शिक्षा: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्मको गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान ८.७ प्रतिशत रहेको छ।

शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेशले २०७८ मा साक्षर गण्डकी प्रदेश घोषणा गरिसकेको छ। मन्त्रालयको प्रतिवेदनका अनुसार प्रदेशको औसत साक्षरता प्रतिशत ९६.५७ प्रतिशत रहेको छ भने प्रदेशका ११ वटै जिल्लाका साक्षरता ९५ प्रतिशतभन्दा उच्च छ।

शैक्षिक वर्ष २०७४/७५ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल विद्यालय संख्या ४ हजार ६ सय ७ रहेकोमा शैक्षिक वर्ष २०७८/७९ मा विद्यालयको संख्या ३ हजार ९ सय ८७ रहेको छ।

आधारभूत तहको तुलनामा माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर न्यून रहेको छ । हरेक तहमा अघिल्लो वर्षको तुलनामा खुद भर्नादरमा सुधार आएको देखिन्छ। अन्य तहको तुलनामा माध्यमिक तह (११-१२) को खुद भर्नादर ज्यादै न्यून रहेको छ।

प्रदेशमा कुल ५२ धार्मिक विद्यालयहरूमध्ये १७ गुरुकुल, २५ गुम्बा विद्यालय तथा १० मदरसा रहेका छन् । यी विद्यालयहरूमा विभिन्न तहमा गरी १ हजार७४ छात्रा र ३ हजार ३ सय ४६ छात्र गरी कुल ४ हजार ४ सय २० विद्यार्थी अध्ययनरत छन्।

गण्डकी प्रदेशमा २ विश्व विद्यालय, १६ आंगिक क्याम्पस ८३ सामुदायिक क्याम्पस तथा ५२ निजी गरी कुल १५३ उच्चशैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। शैक्षिक वर्ष २०७८ मा प्रदेशका विभिन्न उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल ३७ हजार ६ सय २५ विद्यार्थीमध्ये १४ हजार ८ सय ९७ छात्र र २२ हजार ७ सय २८ छात्रा रहेका छन् संकायगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा धेरै व्यवस्थापन संकायमा, त्यसपछि शिक्षाशास्त्र, मानविकी, चिकित्साशास्त्रमा अध्ययनरत विद्यार्थी रहेका छन्।

गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त गरी सञ्चालित संस्थाहरू कुल १०७ रहेकामा आंगिक स्कुलहरू १२, सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालित संस्थाहरू ५६, सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू ३६ र बाँकी ३ सार्वजनिक निजी सामुदायिक साझेदारी अन्तर्गत सञ्चालित छन्।

स्वास्थ्य सेवा: आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो आठ महिनामा अन्तरंग सेवा लिने विरामी ८८ हजार ३ सय ७५ जना रहेका छन् भने अस्पतालबाट बहिरंग स्वास्थ्य सेवा लिने २५ लाख ७२ हजार १ सय १८ जना र आकस्मिक सेवा लिने २ लाख ३६ हजार ४ सय ५२ जना रहेका छन्।

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्ममा प्रदेश भरका ९ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका १६ हजार ५ सय १४ बालबालिकाले दादुरा रूवेला खोप लगाएका छन्। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्म १३ हजार २२ सय ८ जना बालबालिकाहरूलाई पोलियो खोप खुवाउने कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

कोभिड—१९ महामारीका समयमा प्रदेशका ११ जिल्लामा गरी कुल १ लाख १ हजार ९ सय ५८ जना कोभिड संक्रमित भएको तथ्यांक छ यसमध्ये सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लामा ४३ हजार ४ सय ५८ जना र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लामा १ सय ८६ जना संक्रमित भएका थिए।

गण्डकी प्रदेशमा कोभिड—१९ महामारीका कारण मृत्यु हुनेको कुल संख्या १ हजार ४ सय ६६ रहेकोमा सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लाबाट ६ सय ४० जना र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लाबाट २ जना रहेका छन्।

गण्डकी प्रदेशका ११ वटै जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य बीमाको सेवा विस्तार भैसकेको छ। २०७८ फागुनसम्ममा प्रदेशका सबै जिल्लाका गरी कुल २ लाख २० हजार ८ सय २२ परिवार तथा ती परिवारका कुल ६ लाख ४६ हजार २ सय ५९ सदस्यले बीमा गराएको तथ्यांक छ।

महिला, बालबालिका तथा शान्ति सुरक्षा: गण्डकी प्रदेशको लैंगिक विकास सूचांक ०.८९६ र लैंगिक असमानता सूचांक ०.४६० रहेको छ।

प्रदेशमा आफ्नो नाममा घर जग्गा दुबै हुने महिलाहरू १२.३ प्रतिशत र जग्गा मात्र हुने महिलाहरू ८.९ प्रतिशत छन्। समग्रमा, घर जग्गा जस्ता सम्पत्ति आफ्नो नाममा हुने महिलाको अनुपात २१.९ प्रतिशत रहेको छ। गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहमा निर्वाचित कुल ३ हजार ९ सय ३४ सदस्य तथा पदाधिकारीमध्ये ४१ प्रतिशत महिलाहरू निर्वाचित भएका थिए। त्यसैगरी ६० सदस्यीय प्रदेश सभामा निर्वाचित र समानुपातिक गरी ३३.३३ प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व रहेको छ।

गण्डकी प्रदेशमा १६.१ प्रतिशत बालबालिका श्रममा लाग्न बाध्य छन्। खतरापूर्ण क्षेत्रमा कार्यरत बालश्रमिक गण्डकी प्रदेशमा ३.१ प्रतिशत रहेको छ।

नेपाल जनस्वास्थ्य सर्वेक्षण २०१६ अनुसार गण्डकी प्रदेशमा अझै पनि ५ वर्षमुनिका बालबालिकाहरूमा २९ प्रतिशत पुङ्कोपना, ६ प्रतिशतमा ख्याउटेपना, १५ प्रतिशत कमतौल र ४६ प्रतिशतमा रक्तअल्पता रहेको छ।

सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी बजेट तथा जलवायु परिवर्तन: प्रदेश स्थापना भएदेखि आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले विकास, सुशासन र लोकतन्त्रको सुदृढीकरणका लागि ५० वटा कानून निर्माण गरेको छ। त्यस्तै हालसम्म १२ नियम, २ नीति (प्रदेश शिक्षा नीति, २०७८, प्रदेश स्वास्थ्य नीति २०७८), ३० निर्देशिका तयार गरी लागू गरिसकेको छ।

प्रदेश लोकसेवा आयोग, गण्डकी प्रदेश, पोखराअन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षमा कुल १ हजार ४ सय ६ पदका लागि विज्ञापन गरिएकोमा १ लाख ८१ हजार १ सय १२ दरखास्त प्राप्त भई हालसम्म ८ सय ८८ जनालाई सिफारिस गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म महिलालाई ५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप अनुसारको बजेटको हिस्सा क्रमशः ६६.० प्रतिशत, ५४.३ प्रतिशत र ४८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म जलवायु परिवर्तनमा प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेट क्रमशः ५४ प्रतिशत, ४८ प्रतिशत र ३८ प्रतिशत देखिन्छ।

विविध: प्रदेश सरकार विरुद्ध २०७८/७९ फागुन मसान्तसम्म परेका ८४ मुद्दामध्ये सर्वोच्च अदालतमा ५७, उच्च अदालत पोखरा तथा बागलुङ इजलासमा गरी २६ र कास्की जिल्ला अदालतमा एक मुद्दा रहेका छन्। हालसम्म २३ मुद्दा फैसला भएका छन् भने ६१ मुद्दा अदालतमा विचाराधीन रहेका छन्।

एक स्थानीय तह, एक खेल मैदानको नीतिअनुरूप ५६ गाउँपालिकामा खेल मैदान र २० नगरपालिकामा रंगशाला निर्माणका लागि अनुदान उपलब्ध गराइएको छ।

प्रदेश सरकारको स्रोतबाट ८० र नेपाल सरकारबाट प्राप्त सशर्त बजेटबाट ४० वटा गरी जम्मा १२० वटा खेल पूर्वाधारको निर्माण र स्तरोन्नति गरिएको छ।

प्रदेश विकासको लक्ष्य, प्राथमिकता र रणनीतिहरू समेटिएको आधारपत्र र प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७—२०८०/८१) तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

नेपाल सरकारले प्रतिवद्धता जनाएको संयुक्त राष्ट्रसंघीय दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई आन्तरिकीकरण गर्दै गण्डकी प्रदेश सरकारको सन् २०३० सम्मको दिगो विकास लक्ष्यका मार्गचित्र समेटिएको “दिगो विकासका लक्ष्यहरू: गण्डकी प्रदेशको आधार तथ्यांक प्रतिवेदन” र “दिगो विकास लक्ष्यको आधार वर्ष प्रतिवेदन” प्रकाशन गरिएको छ।

१. समग्र आर्थिक स्थिति

१.१ विश्व अर्थतन्त्र

कोभिड-१९ महामारीका कारण सन् २०२० देखि नै विश्व अर्थतन्त्र संकुचित हुन पुग्यो। महामारीका कारण न्यून आय भएका मुलुकहरूका साथै विकसित मुलुकहरूको अर्थतन्त्र पनि चलायमान हुन सकेन। जसका कारण उत्पादनमा संकुचन एवं रोजगारीका अवसरहरू न्यून हुन गई आम मानिसको जीवन कष्टकर हुन पुग्यो।

कोभिड-१९ महामारीका कारण विश्व अर्थतन्त्रको वृद्धिदर सन् २०२० मा ३.१ प्रतिशतले ऋणात्मक रहेकोमा सन् २०२१ मा ६.१ प्रतिशतले सकारात्मक हुन पुगेको छ। कोभिड-१९ विरुद्धको खोपको विकासको कारण कोभिड-१९को महामारीबाट प्रभावित अर्थतन्त्रको पुनरुत्थान हुँदै गर्दा रुस-युक्रेन युद्धका कारण पुनः विश्व अर्थतन्त्र संकुचित हुन गई विश्वको आर्थिक वृद्धिदर ३.६ प्रतिशतमा सीमित हुने प्रक्षेपण अन्तराष्ट्रिय मुद्राकोषले गरेको छ। डलरको मूल्यमा भएको बढोत्तरी र आपूर्ति श्रृंखलामा आएको परिवर्तनको कारण पेट्रोलियम पदार्थ र खाद्यवस्तुमा भएको मूल्यवृद्धिले विश्वका मूलतः कम आय भएका मुलुकहरूमा थप समस्या सृजना भएको छ। अतः युद्धको कारण अधिकांश देशहरूमा आपूर्ति श्रृंखलामा अवरोध मात्र नआई मुद्रास्फितिको स्थिती देखापरेबाट विश्व अर्थतन्त्र पुनः संकटतर्फ उन्मुख भएको पाइन्छ।

विश्वको मुद्रास्फीति सन् २०२२ मा ५.७ प्रतिशत पुगेकोमा न्यून आय भएका विकासशिल देशको मुद्रास्फीति १३.९ प्रतिशतसम्म पुग्ने प्रक्षेपण छ। अन्तराष्ट्रिय मुद्रा कोषका अनुसार दक्षिण एसियाली देशहरूमा सबैभन्दा उच्च मुद्रास्फीति श्रीलंकाको १७.६ प्रतिशत पुग्ने र नेपालको ५.८ मा सीमित हुने अनुमान छ।

१.२ राष्ट्रिय अर्थतन्त्र

कोभिड-१९ महामारीको प्रभाव क्रमशः कम हुँदै गएको अवस्थामा नेपाली अर्थतन्त्रको पनि पुनरुत्थान हुँदै गएको छ। उर्जा क्षेत्रको विस्तार उत्साहप्रद रहेकाले आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको अर्थतन्त्र ५.८४ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान रहेको छ। यस आर्थिक वर्षमा कृषि क्षेत्रको कुल मूल्य अभिवृद्धि २.३० प्रतिशत तथा गैहकृषि क्षेत्रको कुल मूल्य अभिवृद्धि ६.८८ प्रतिशत हुने अनुमान छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (प्रचलित मूल्यमा) १२.३ प्रतिशतले बढेर रु. १ लाख ६४ हजार ५ सय ९८ रहने अनुमान छ।

१.३ गण्डकी प्रदेशको अर्थतन्त्र

केन्द्रीय तथ्यांक विभागको अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा) प्रचलित मूल्यमा रु. ४८ खर्ब ५१ अर्ब पुग्ने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ भने आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को संशोधित अनुमान रु. ४२ खर्ब ७७ अर्ब रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को यथार्थ मूल्यमा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. ३८ खर्ब ५८ अर्ब रहेको थियो भने आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ३८ खर्ब ८८ अर्ब रहेको थियो। त्यसैगरी गण्डकी प्रदेशको आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु ४ खर्ब ३१ अर्ब पुग्ने प्रारम्भिक अनुमान छ भने आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को संशोधित अनुमान रु. ३ खर्ब ८० अर्ब र आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को यथार्थ मूल्यमा रु. ३ खर्ब ४९ अर्ब रहेको देखिन्छ (अनुसूची १.१)। आर्थिक वर्ष २०६७/६८ को आधारभूत मूल्यमा देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. २५ खर्ब २० अर्ब र गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. २ खर्ब २५ अर्ब रहेको छ (अनुसूची १.२)। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको योगदान ८.९ प्रतिशत हुने देखिन्छ भने यस प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वृद्धिदर ६.१७ हुने अनुमान छ (अनुसूची १.३)।

तालिका १.१: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन तथा गण्डकी प्रदेशको योगदान

विवरण	आर्थिक वर्ष			
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा) (रु. दश लाख)	३८५८९३१	३८८८७०४	४२७७३०२	४८५१६२५
गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा) (रु. दश लाख)	३४०८२७	३४९५४५	३८०४५३	४३१८०२
नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा) (रु. दश लाख)		२०५८१४९	२१३६९९३	२२५४३१४
गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा) (रु. दश लाख)		१८४३७५	१९०९४०	२०१८४८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वृद्धिदर (उपभोक्ताको मूल्यमा)	६.९३	-०.७१	३.७३	६.१७
देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको योगदान (प्रतिशत)		९.०	८.९	८.९

*संशोधित **प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

१.४ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन प्रचलित मूल्यमा रु. ३ खर्ब ६४ अर्ब ९२ करोड हुने अनुमान रहेकोमा प्राथमिक क्षेत्रको रु. ९७ अर्ब ९० करोड, द्वितीय क्षेत्रको रु. ६४ अर्ब ६ करोड तथा तृतीय क्षेत्रको रु. २ खर्ब २ अर्ब ९५ करोड रहने अनुमान छ। तालिका १.२ मा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्मको क्षेत्रगत योगदान प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १.२: गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना (रु. दश लाख)

क्षेत्र	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
प्राथमिक क्षेत्र	८४०२३	८६१९९	९०५४२	९७९०६
द्वितीय क्षेत्र	५५१६६	५३०२९	५४९८०	६४०६९
तृतीय क्षेत्र	१५७१३३	१६७९८५	१८०४६१	२०२९५५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन आधारभूत मूल्यमा	२९६३२३	३०७२१२	३२५९८३	३६४९२९

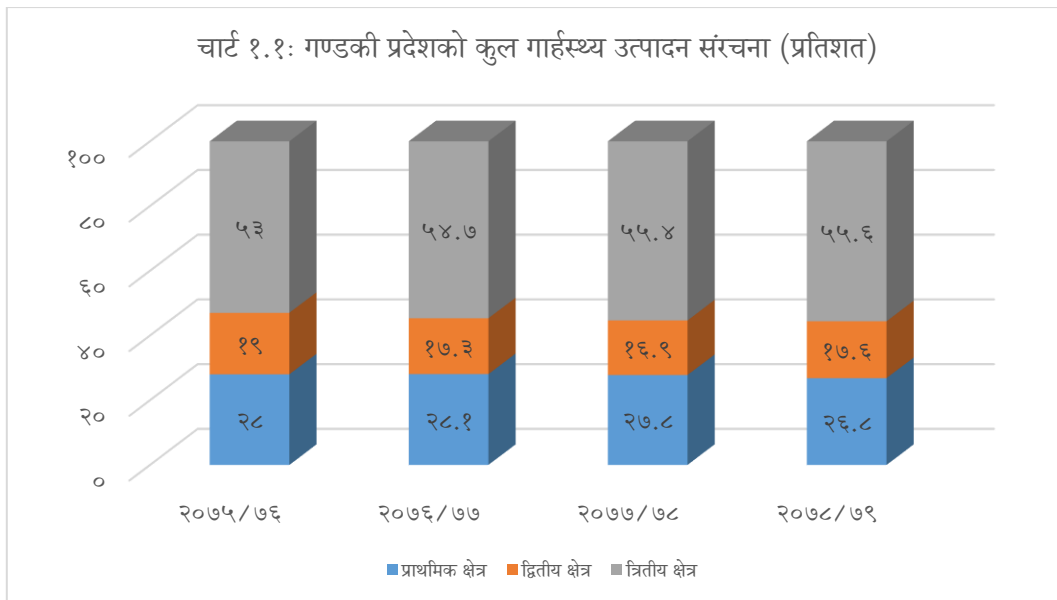
*संशोधित **अनुमानित

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

चार्ट १.१ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको क्षेत्रगत संरचना प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा प्राथमिक क्षेत्रको योगदान २८ प्रतिशतबाट घटेर २६.८ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ। त्यस्तै द्वितीय क्षेत्रको योगदान १७.६ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ। प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा तृतीय क्षेत्रको योगदान प्रत्येक वर्ष बढ्दो छ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा यो क्षेत्रको योगदान ५५.६ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ।

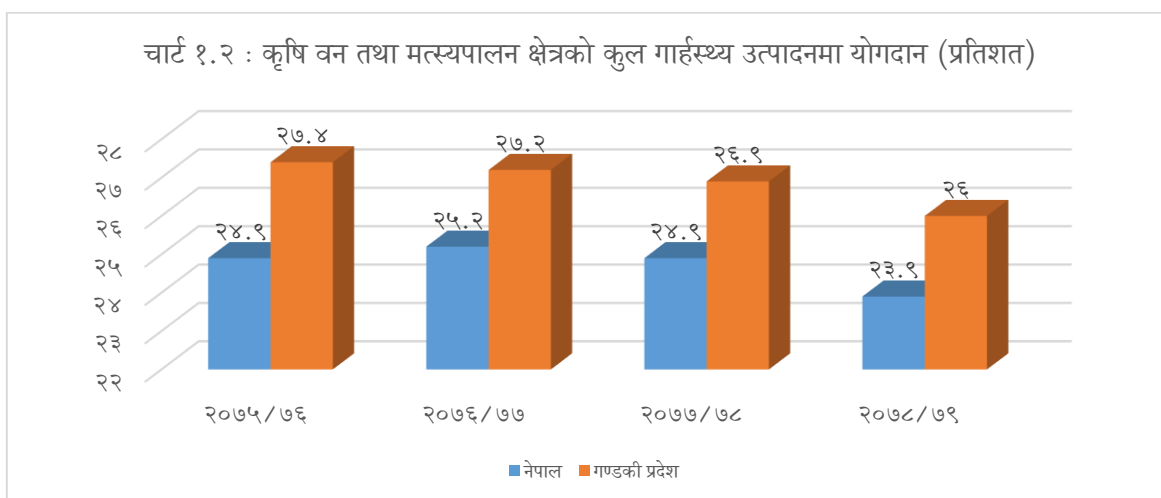
औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा ठूलो योगदान कृषि, वन तथा मत्स्यपालनको २६ प्रतिशत र त्यसपछि क्रमशः सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षाको १०.५ प्रतिशत, थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मत सेवा र निर्माण क्षेत्र दुवैको बराबर ९.४ प्रतिशत र शिक्षा क्षेत्रको ८.७ प्रतिशत रहने प्रारम्भिक अनुमान छ। त्यस्तै वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरूको ६.६ प्रतिशत, घरजग्गा कारोबार सेवाको ५.३ प्रतिशत हुने अनुमान छ भने बाँकी अन्य क्षेत्रको योगदान पाँच प्रतिशत भन्दा न्यून हुने अनुमान रहेको छ। विगत तीन वर्षको प्रवृत्तिका आधारमा औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार

विभिन्न १८ क्षेत्रमध्ये उत्पादनमूलक उद्योग, थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मत सेवा, यातायात तथा भण्डारण, आवास तथा भोजन सेवा, गरी चार क्षेत्रको प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा योगदानमा सामान्य वृद्धि देखिएको छ भने अन्य क्षेत्रको योगदान घट्दो वा उस्तै देखिन्छ (अनुसूची १.४)।

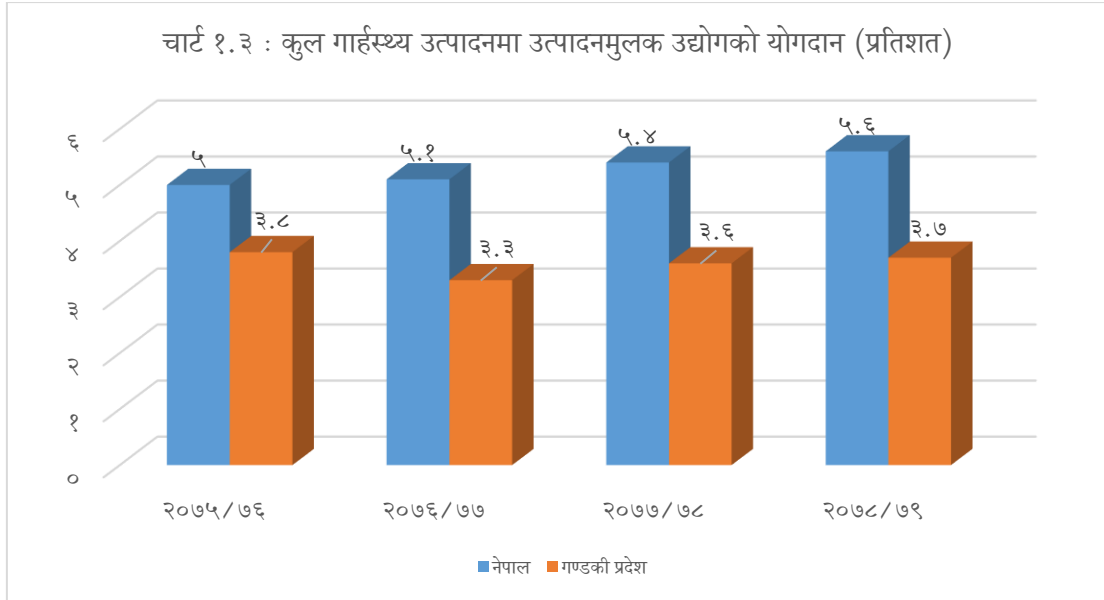
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

चार्ट १.२ मा गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान प्रस्तुत गरिएको छ। योगदान प्रतिशतका आधारमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान समग्र नेपालको तुलनामा गण्डकी प्रदेशको उच्च रहेता पनि पछिल्लो चार वर्षमा घट्दो क्रममा रहेको छ।

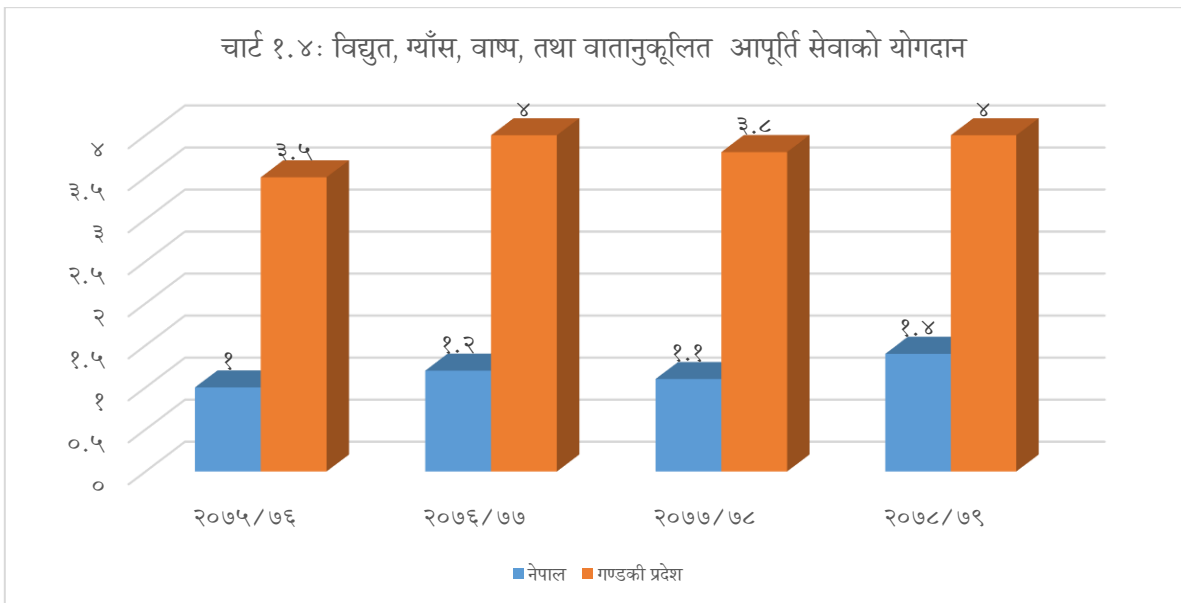
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

त्यस्तै कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान समग्र नेपालको सन्दर्भमा पाँच प्रतिशत हाराहारीमा रहेकोमा गण्डकी प्रदेशमा चार प्रतिशत भन्दा न्यून छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान ३.७ प्रतिशत मात्र रहेको छ जुन अघिल्ला दुई वर्षको तुलनामा केही उच्च हो।

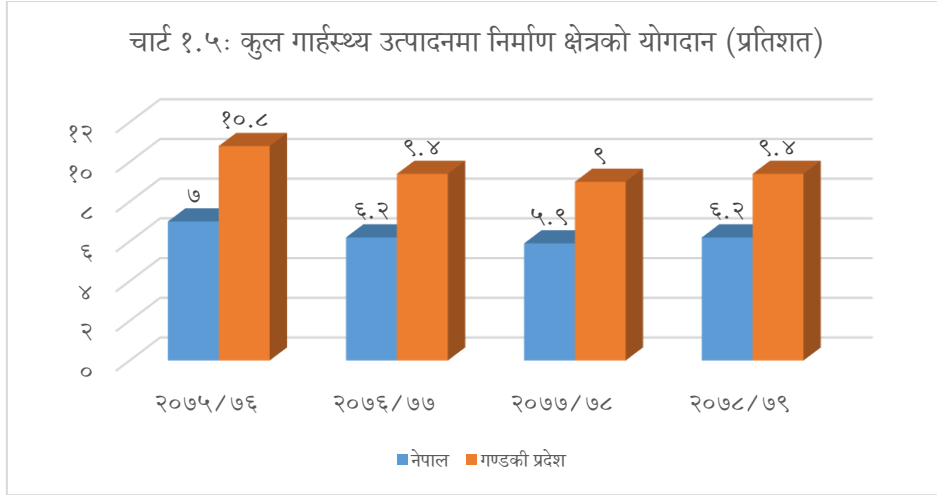
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा विद्युत, ग्याँस, वाष्प तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवाको योगदान ४ प्रतिशत हाराहारीमा रहेको छ। देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान गण्डकी प्रदेशको तुलनामा न्यून रहेको छ।

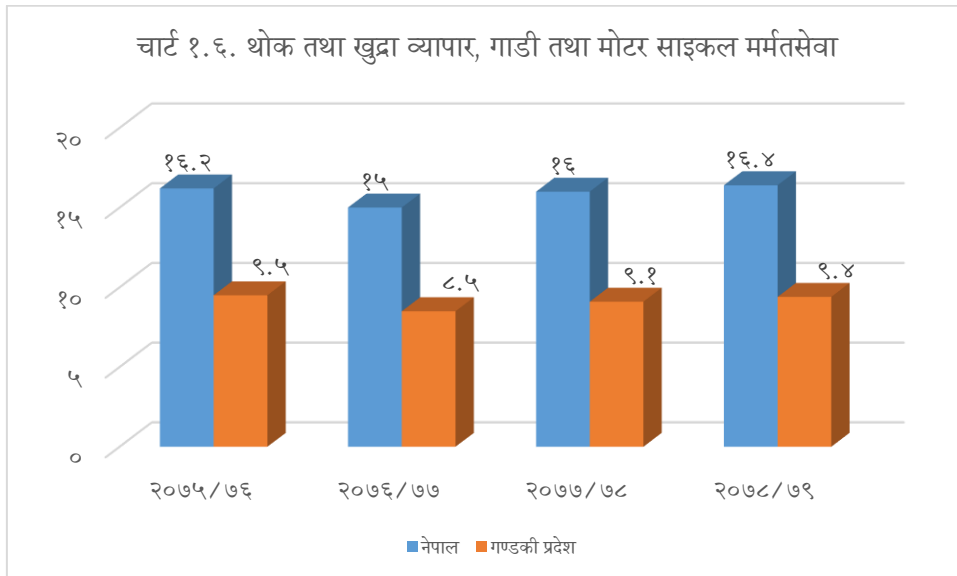
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा निर्माण क्षेत्रको योगदान ९ प्रतिशत हाराहारीमा रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा १०.८ प्रतिशत रहेको निर्माण क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ९.४ प्रतिशत हुने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ। समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा निर्माण क्षेत्रको योगदान ६ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको देखिन्छ।

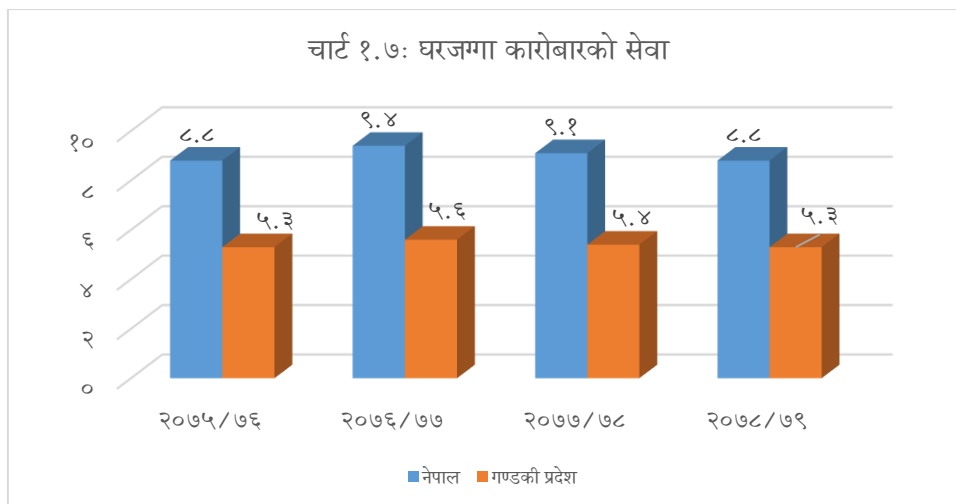
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा १६ प्रतिशत रहेको थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मत सेवा क्षेत्रको योगदान गण्डकी प्रदेशमा भने १० प्रतिशतभन्दा कम रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ९.५ प्रतिशत योगदान रहेको यस क्षेत्रले आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ९.४ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ।

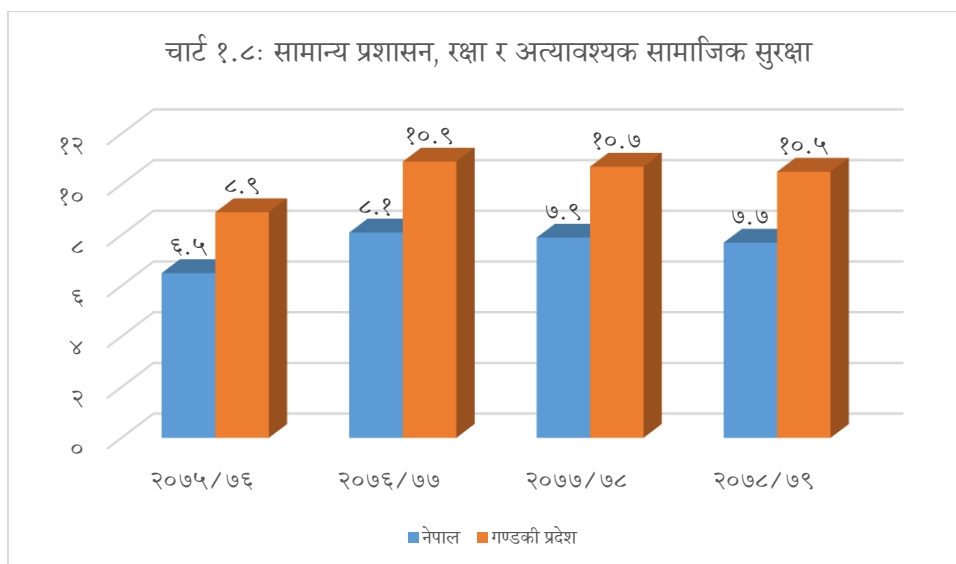
स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा घरजग्गा कारोवारको क्षेत्रले गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा पुऱ्याएको योगदान समग्र नेपालको भन्दा कम रहेको देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ८.८ प्रतिशत योगदान रहेको यस क्षेत्रले प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ५.३ प्रतिशत योगदान पुऱ्याउने अनुमान छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा क्षेत्रको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा ८.९ प्रतिशत योगदान रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा यस क्षेत्रको योगदान १०.५ प्रतिशत पुग्ने प्रारम्भिक अनुमान छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

तालिका १.३ मा समग्र नेपाल र गण्डकी प्रदेशको केही आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचकहरू प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा समग्र नेपालको प्रतिव्यक्ति आय १ हजार ३

सय ७२ अमेरिकी डलर भएकोमा गण्डकी प्रदेशको प्रतिव्यक्ति आय अमेरिकी डलर १ हजार ४ सय ३७ पुगेको छ।

तालिका १.३: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको तुलनात्मक आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचक

परिसूचक	नेपाल	गण्डकी प्रदेश
स्थानीय तहको संख्या	७५३	५८
जनसंख्या	२९१९२४८०	२४७९७४५
जनसंख्या प्रतिशत	१००	८.४६
आर्थिक वृद्धिदर, (उपभोक्ताको मूल्यमा, २०७८/७९)	५.८४	६.१७
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशगत योगदान (उपभोक्ताको मूल्यमा, २०७८/७९)	१००	८.९
प्रदेशगत राजश्व (रु. करोडमा, २०७७/७८)	८७९४	९७३
प्रतिव्यक्ति आय (अमेरिकी डलर)	१३७२	१४३७
जलविद्युत उत्पादन (मेगावाट)	२०२३	५६५
वन क्षेत्र (प्रतिशत)	१००	१२.३६
स्थानीय सडक सञ्जाल (कि.मि.)	६४६१७	११५७०
विद्यालय संख्या	३४३६८	३९८७

स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण २०७८/७९

२. सार्वजनिक वित्त

२.१ बजेट विनियोजन

देश संघीय संरचनामा गएपछि गण्डकी प्रदेशको वार्षिक बजेटमा निरन्तर वृद्धि देखिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल १ अर्ब २ करोड रुपैयाँ बजेट विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा कुल बजेट रु. ३० अर्ब ५ करोड पुगेको छ। कुल बजेटमा वृद्धिसँगै चालु बजेट, पूँजीगत बजेटमा पनि वृद्धि भएको छ।

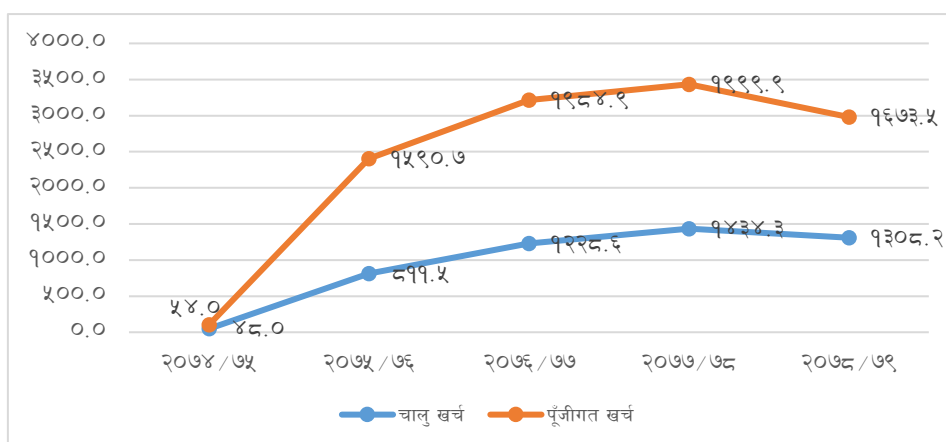
तालिका २.१: गण्डकी प्रदेशको चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय खर्चको लागि विनियोजित बजेट (रु. करोड)

विवरण	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
चालु खर्च	४८.०	८११.५	१२२८.६	१४३४.३	१३०८.२
पूँजीगत खर्च	५४.०	१५९०.७	१९८४.९	१९९९.९	१६७३.५
वित्तीय व्यवस्था	०.०	०.०	०.०	५०.०	२४.०
कुल विनियोजित बजेट	१०२.१	२४००	३२१३.५	३४८४.२	३००५.७

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

गण्डकी प्रदेशको विगत पाँच वर्षको चालु खर्चको लागि विनियोजित बजेट निरन्तर बढ्दै गएको देखिन्छ भने आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा अघिल्लो वर्षको तुलनामा विनियोजित बजेट घटेको देखिन्छ।

चार्ट २.१: गण्डकी प्रदेशको चालु तथा पूँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट (रु करोड)

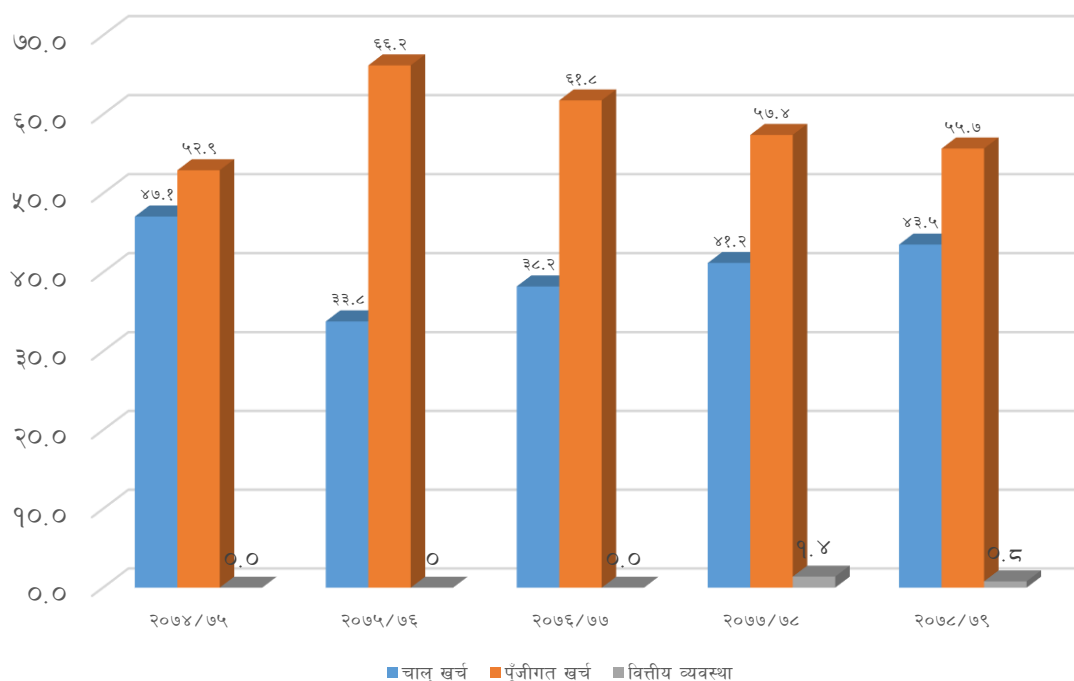
स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

गण्डकी प्रदेशको विगत पाँच वर्षको चालु खर्च, पूँजीगत खर्च तथा वित्तीय व्यवस्थाको लागि विनियोजन गरेको बजेट चार्ट २.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ। प्रत्येक आर्थिक वर्षमा विनियोजित

बजेटमा चालु खर्चको तुलनामा पूँजीगत बजेटको हिस्सा उच्च देखिन्छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ बाट प्रत्येक वर्ष चालु खर्चको लागि बजेट बढ्दो देखिन्छ भने पूँजीगत खर्चको लागि विनियोजित बजेट भने घट्दो देखिन्छ।

आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा कुल बजेटको ३३.८ प्रतिशत चालु खर्चको लागि बजेट विनियोजन भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ४३.५ प्रतिशत विनियोजन भएको छ। त्यस्तै २०७५/७६ मा पूँजीगत बजेट ६६.२ प्रतिशत भएकोमा २०७८/७९ मा ५५.७ प्रतिशत रहेको छ।

चार्ट २.२: चालु, पूँजीगत तथा वित्तीय व्यवस्थाको लागि विनियोजित बजेट (प्रतिशतमा)

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

२.२ बजेट कार्यान्वयन

गण्डकी प्रदेशको बजेट कार्यान्वयनतर्फ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा कुल विनियोजित बजेटको २३.७ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोमा त्यसपछिका तीन आर्थिक वर्षमा बजेट कार्यान्वयनमा क्रमशः सुधार भई कुल विनियोजित बजेटको ५८ प्रतिशत, ६३.५ प्रतिशत र ७३.५४ प्रतिशत खर्च भएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ९ महिनामा कुल बजेटको ३२.२ प्रतिशत खर्च भएको छ।

तालिका २.२: विनियोजित कुल बजेट, संशोधित अनुमान तथा यथार्थ खर्चको अवस्था

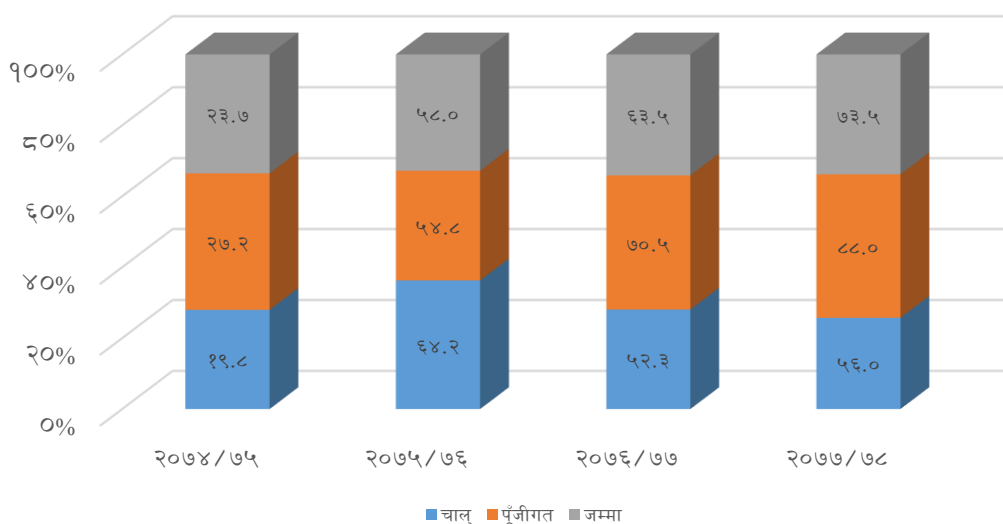
आर्थिक वर्ष	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
विनियोजन (रु. करोड)	१०२.१	२४०२	३२१३.५	३४८४.२	३०४४.८
संसोधित अनुमान (रु.करोड)	-	१६१३	२०४२	२६१६	-
संशोधित अनुमान (प्रतिशत)	-	६७.१६	६३.५५	७५.०९	-
यथार्थ खर्च (रु. करोड)	२४.२	१३९३	२०४१	२५६२.३	९८०.१
यथार्थ खर्च (प्रतिशत)	२३.७	५८.०	६३.५	७३.५४	३२.२

*पहिलो ९ महिनामा

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च पछिल्ला वर्षहरुमा बढ्दै गएजस्तै पूँजीगत तथा चालु खर्चको प्रवृत्ति पनि वृद्धि हुँदै गएको छ। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको १९.८ प्रतिशत र पूँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको २७.२ प्रतिशत खर्च भएकोमा यस प्रवृत्तिमा वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा चालुतर्फ विनियोजित बजेटको ५६ प्रतिशत र पूँजीगततर्फ विनियोजित बजेटको ८८ प्रतिशत खर्च भएको छ। पूँजीगत खर्चमा भएको वृद्धिलाई सन्तोषजनक मान्न सकिने पनि चालु खर्च वृद्धिमा भने खासै सुधार भएको देखिदैन। चार्ट २.३ मा कुल विनियोजित बजेटको चालु, पूँजीगत तथा कुल बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट २.३: विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरु

तालिका २.३ मा विभिन्न विगत चार वर्षमा तथा चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ९ महिनामा भएको चालु खर्च तथा पूँजीगत खर्च प्रस्तुत गरिएको छ। प्रत्येक वर्षमा अघिल्लो वर्षको तुलनामा चालु तथा पूँजीगत खर्च बढ्दै गएको देखिन्छ।

तालिका २.३: गण्डकी प्रदेशका चालु, पूँजीगत तथा कुल खर्चको अवस्था (रु. करोड)

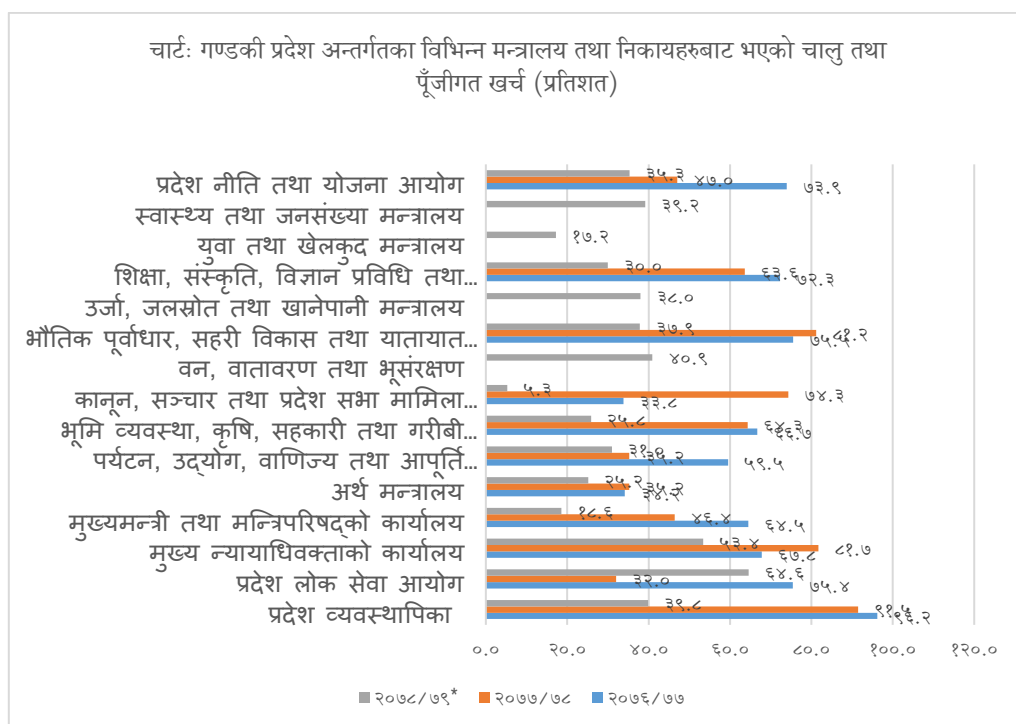
विवरण	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
चालु खर्च	१०.३४	५२१.१	६४२.६९	८०२.७८	४१२.०३
पूँजीगत खर्च	१२.७७	८७१.७	१३९८.६७	१७५९.५६	५६८.०८
कुल खर्च	२३.११	१३९२.८	२०४१.३६	२५६२.३४	९८०.११

* चैत्र मसान्तसम्मको

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी प्रदेश

चार्ट २.४ मा आर्थिक वर्ष २०७६/७७, २०७७/७८ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ९ महिनामा विभिन्न मन्त्रालय र केही सरकारी निकायहरूको विनियोजित बजेट र यथार्थ खर्चको अनुपात प्रस्तुत गरिएको छ। चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र कुल खर्चको विस्तृत विवरण अनुसूची ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चार्ट २.४: गण्डकी प्रदेशका केही मन्त्रालय र सरकारी निकायहरूमा कुल विनियोजित बजेटको यथार्थ खर्च प्रतिशत

* चैत्र मसान्तसम्मको

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी

गण्डकी प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा रु. १ अर्ब २ करोड कुल बजेट विनियोजन गरेकोमा चालुतर्फ ४८ करोड र पूँजीगततर्फ ५४ करोड विनियोजन गरेको थियो।

त्यसपछिका वर्षहरूमा विनियोजित बजेट वृद्धि हुँदै आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कुल बजेट ३४ अर्ब ८४ करोड पुगेको छ। त्यसैगरी खर्चतर्फ आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा विनियोजित बजेटको तुलनामा २३.७ प्रतिशत मात्र खर्च भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यस्तो खर्च वृद्धि भई ७३.५ प्रतिशतसम्म पुगेको छ। यसले प्रदेशको बजेट परिचालन गर्ने क्षमता बढ्दै गएको देखाउँछ।

तालिका २.४: विनियोजित बजेट, यथार्थ खर्च तथा खर्च प्रतिशत (रु. करोडमा)

विवरण	२०७४/७५			२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत	विनियोजित बजेट	खर्च	खर्च प्रतिशत
चालुबजेट	४८.१	९.५	१९.८	८११.५	५२१.१	६४.२	१२२८.६	६४२.७	५२.३	१४३४.३	८०२.८	५६.०
पूँजीगत बजेट	५४.०	१४.७	२७.२	१५९०.७	८७१.७	५४.८	१९८४.९	१३९८.७	७०.५	१९९९.९	१७५९.६	८८.०
वित्तीय व्यवस्था	०.०	०.०		१२०		०.०	०.०	०.०	०.०	५०.०	०.०	०.०
जम्मा	१०२.१	२४.२	२३.७	२४००	१३९२.८	५८.०	३२१३.५	२०४१.४	६३.५	३४८४.२	२५६२.३	७३.५

स्रोत: अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, विविध वर्षका बजेट पुस्तिकाहरू

२.३ स्रोत संकलन तथा बाँडफाँट

तालिका २.५ मा गण्डकी प्रदेशको आम्दानीका विभिन्न स्रोतहरू प्रस्तुत गरिएको छ। प्रदेशको प्रमुख आर्थिक स्रोतहरूमा संघबाट प्राप्त हुने समानीकरण अनुदान र सशर्त अनुदान रहेका छन्। त्यसपछि क्रमशः बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर, अन्तःशुल्क आदिको हिस्सा ठूलो रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशका प्रमुख आर्थिक स्रोतहरूमध्ये ६४.१ प्रतिशत विविध अनुदानको हिस्सा रहेको थियो भने बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्कको हिस्सा २८.२ प्रतिशत रहेको थियो। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा भने प्रदेशको कुल स्रोतमा अनुदानको हिस्सा ५७.३ प्रतिशत छ भने मूल्य अभिवृद्धि कर तथा अन्तःशुल्कको हिस्सा २८.३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। यसले प्रदेशको कुल स्रोतमा अनुदानको हिस्सा घट्दो र आन्तरिक स्रोतको हिस्सा बढ्दै गएको देखाउँछ।

प्रदेशको आन्तरिक आयका स्रोतहरूमा सवारी साधन कर तथा अन्य स्रोतहरू आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को तुलनामा २०७६/७७ मा घटेको र आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा पुनः बढेको देखिन्छ। त्यस्तै घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कबाट प्राप्त हुने आम्दानी भने पछिल्ला तीन वर्षमा बढ्दै गएको छ।

तालिका २.५: गण्डकी प्रदेशका प्रमुख स्रोतहरू (रु. दश लाख)

शीर्षकहरू	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
समानीकरण अनुदान	६७७६.७	३१.३	७११२.२	३३.१	७११२.६	२९.२
सशर्त अनुदान	६०४५.६	२७.९	६०२४	२८.०	४८१७	१९.८
समपुरक अनुदान	७१४.२	३.३	११११.६	५.२	१४९९	६.१
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	४९०९.७	२२.७	३७१२.३	१७.३	५३६९.७	२२.०
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	११८९.६	५.५	११०४.७	५.१	१५२७	६.३
विशेष अनुदान	३५५	१.६	८६०	४.०	५४०	२.२
सवारी साधन कर	९८७.२	४.६	६३१	२.९	१३७८	५.७
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	४३६.३	२.०	५७२.४	२.७	६९६	२.९
चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब		०.०	२४९.४	१.२	२४६.६	१.०
अन्य	२५७.७	१.२	१०५	०.५	१२०१.३	४.९
जम्मा	२१६७२	१००.०	२१४८२.६	१००	२४३८७.२	१००.०

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय गण्डकी प्रदेशका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा गण्डकी प्रदेशको कुल रु. २४ अर्ब ३८ करोड ७२ लाख राजश्व संकलन भएकोमा सबैभन्दा बढी कास्की जिल्लाबाट झण्डै ९५ प्रतिशत र बाँकी जिल्लाहरूबाट ५ प्रतिशत राजश्व संकलन भएको देखिन्छ। त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा २२ अर्ब ४८ करोड राजश्व संकलन भएकामा झण्डै ९७ प्रतिशत कास्की जिल्लामा मात्र संकलन भएको देखिन्छ।

तालिका २.६: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट प्रदेशको कुल राजश्वमा भएको योगदान (रु. दश लाख)(प्रतिशत)

जिल्ला	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	योगदान	रकम	योगदान
पर्वत	१७.९	०.०८	५०.७	०.२१	१४.३	०.१
मुस्ताङ	४.९	०.०२	१२.८	०.०५	६.५	०.०
स्याङ्जा	३७.३	०.१७	१०७.१	०.४४	९५.५	०.६
म्याग्दी	३५.६	०.१६	३२.५	०.१३	१९.१	०.१
बाग्लुङ	१११	०.४९	१५१.३	०.६२	१३५.८	०.९
नवलपुर	३३५	१.४९	५७५.३	२.३६	५०५.६	३.२
गोरखा	१७.२	०.०८	८३.४	०.३४	७१.७	०.५
लमजुङ	१३.१	०.०६	४७.७	०.२०	३०.८	०.२
तनहुँ	१२२.८	०.५५	१७४.८	०.७२	१४१.८	०.९
मनाङ	४.२	०.०२	३.७	०.०२	७.३	०.०
कास्की	२१७८२.८	९६.८९	२३१४७.८	९४.९२	१४७३७.३	९३.५

जिल्ला	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९*	
	रकम	प्रतिशत	रकम	योगदान	रकम	योगदान
जम्मा	२२४८१.८	१००.००	२४३८७.२	१००.००	१५७६५.७	१००.०

* पहिलो ८ महिनाको

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

तालिका २.७ मा कुल राजस्वमा १ प्रतिशत भन्दा बढी योगदान गर्ने राजस्वका शीर्षकहरू र तीनको योगदान प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.७: प्रदेशको राजस्वमा १ प्रतिशत भन्दा बढी योगदान गर्ने राजस्वका शीर्षकहरू (रु. दश लाख)

राजस्व शीर्षक	२०७६/७७		२०७७/७८		चैत्र २०७७/७८		चैत्र ७८/७९	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५७२.४	२.५	६९५.९	२.९	३८६.१	२.५	७१२.२	४.५
बाँडफाँडभई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	३७१२.४	१६.५	५३६९.७	२२.६	३४४९.४	२२.०	३९८९.७	२५.३
बाँडफाँडभई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	११०४.७	४.९	१५२६.९	६.४	९६६.३	६.२	११९९.३	७.६
समानीकरण अनुदान	७११२.२	३१.६	७११२.६	२९.९	५३३४.५	३४.०	५५६७.१	३५.३
सशर्त अनुदान चालु	६०२४.०	२६.८	४८१७.०	२०.३	१९१०.५	१२.२	१२८८.८	८.२
विशेष अनुदान चालु	८६०.०	३.८	५४०.०	२.३	३६०.०	२.३	१८३.०	१.२
समपुरक अनुदान चालु	११११.६	४.९	१४९८.९	६.३	९९९.३	६.४	२९१.२	१.८
बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी	०.०	०.०	२२८.५	१.०	२३४.२	१.५	२२८.५	१.४
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	१९४.२	०.९	३४०.३	१.४	१९७.४	१.३	२९५.७	१.९
चालक अनुमति पत्र सवारी दर्ताकिताब सम्बन्धी दस्तुर	२४९.४	१.१	२४६.६	१.०	२११.३	१.३	२६९.२	१.७
सवारी साधन कर	१०१६.०	४.५	०.०	०.०	१२२०.५	७.८	११९७.४	७.६

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेश सरकारलाई वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत प्राप्त भएको समानीकरण अनुदान, सशर्त, अनुदान, विशेष अनुदान तथा समपुरक अनुदान शीर्षकमा वित्तीय हस्तान्तरण हुँदै आएको छ। विगत तीन वर्षमा यी शीर्षकमा प्राप्त अनुदान तालिका २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८: संघीय सरकारबाट गण्डकी प्रदेशलाई प्राप्त भएको वित्तीय प्राप्तिको विवरण (रु. दशलख)

अनुदान शीर्षक	२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत
समानीकरण अनुदान	६७७६.७	६७७६.७	१००	७११२.२	७११२.२	१००.०	७११२.६	७११२.६	१००.०
सशर्त अनुदान	६५०१.९	६०४५.६	९३	५३५१.६	६०२४	११२.६	४२०८.४	४८१७	११४.५
विशेष अनुदान	३५५	-	-	७५०	८६०	११४.७	५४०	५४०	१००.०
समपुरक अनुदान	७१४.२	-	-	७५०	११११.६	१४८.२	१४९८.९	१४९८.९	१००.०
जम्मा	१४३४७.८	-	-	१३९६३.८	१५१०७.८	१०८.२	१३३५९.९	१३९६८.५	१०४.६

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी २०७८

प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य र प्राप्ति: प्रदेश संरचना चार वर्ष अघिमात्र सुरु भएकाले पनि बजेटको ठूलो हिस्सा अनुदानमा आधारित छ। तालिका २.९ मा स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य र प्राप्ति प्रस्तुत गरिएको छ। स्रोतहरूमा मुख्यतः बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर वार्षिक लक्ष्यभन्दा बढी देखिएको छ भने बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अन्तःशुल्क लक्ष्यको तुलनामा ज्यादै न्यून प्राप्ति देखिन्छ।

तालिका २.९: विगत तीन आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेशको स्रोत व्यवस्थापनको लक्ष्य तथा प्राप्ति (रु. करोड)

शीर्षक	२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८		
	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत	वार्षिक लक्ष्य	प्राप्ति	प्रतिशत
प्रदेश सरकारको आन्तरिक स्रोत	२००	२६१	१३०.५	३२७.७	२४१	७३.५	५००.८	३२१.२	६४.१
समानिकरण अनुदान	६७७.७	६७७.७	१००.०	७११.२	७११.२	१००.०	७११.२	७११.२	१००.०
सशर्त अनुदान	६५०.२	४८५.६	७४.७	५३५.२	६०२.४	११२.६	४२०.८	४८१.६	११४.४
विशेष अनुदान	३५.५	१८.२	५१.३	७५	८६	११४.७	५४	५४	१००.०
समपुरक अनुदान	७१.४	१२.२	१७.१	७५	१११.१	१४८.१	१४९.८	१४९.८	१००.०
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मूल्यअभिवृद्धि कर	३२८.८	४९१	१४९.३	३८५.२	३७१.२	९६.४	३७८.६	५०३.३	१३२.९
बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	३२८.८	११९	३६.२	३८५.३	११०.४	२८.७	३७८.६	१४५.७	३८.५
रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त	०	०	०	४०	२८.६	७१.५	३०	३०.६	१०२.०
गत वर्षको नगद मौज्जात	६०	८३	१३८.३	४८०	६८५.७	१४२.९	७००	५८७.५	८३.९
सवारी साधन कर बाँडफाँट	३०	३९.५	१३१.७	-३५	-४०.६	११६.०	-४०	-५५.१	१३७.८
ऋण	८०	०	०	१९८.८	०	०	२००	०	०
जम्मा	२४०२.४	२१०८.२	८७.८	३१७८.४	२९०७	९१.५	३४८३.८	२९२९.८	८४.१

स्रोत: बजेट किताब, आर्थिक वर्ष २०७५/७६, २०७६/७७ र २०७७/७८ अर्थ मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

२.४ मुद्रास्फीति

नेपाल राष्ट्र बैंकका अनुसार २०७८ चैत महिनामा वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ७.२८ प्रतिशत रहेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही महिनामा यस्तो मुद्रास्फीति ३.१० प्रतिशत रहेको थियो। समीक्षा महिनामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मुद्रास्फीति ७.४० प्रतिशत र गैर—खाद्य तथा सेवा समूहको मुद्रास्फीति ७.१८ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा अवधिको औसत मुद्रास्फीति ५.६२ प्रतिशत रहेको छ।

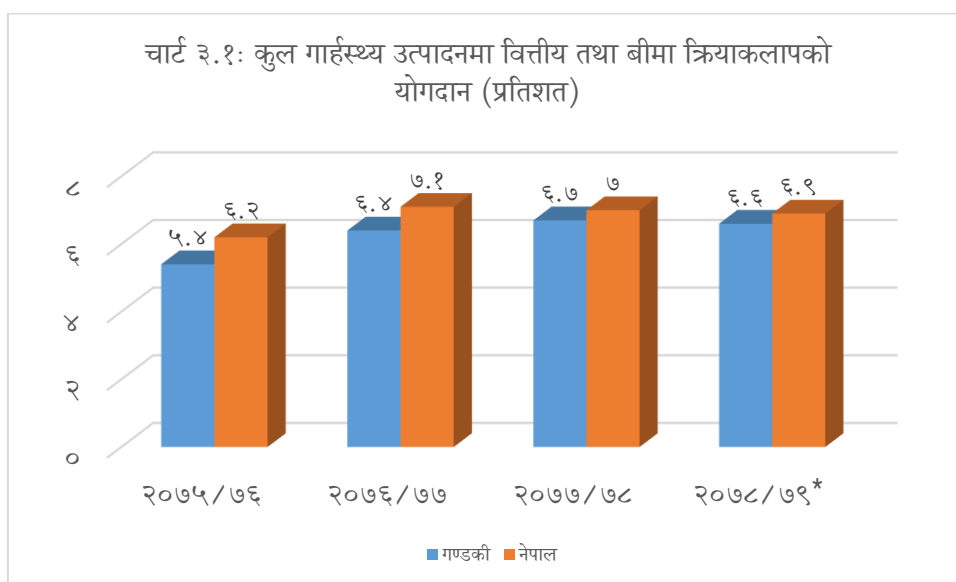
२०७७ चैत महिनाको तुलनामा २०७८ चैत महिनामा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूह अन्तर्गत घ्यू तथा तेल, दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा, दाल तथा गेडागुडी र सुर्तीजन्य पदार्थ उपसमूहको मूल्यवृद्धि क्रमशः २८.३६ प्रतिशत, ११.५६ प्रतिशत, १०.५३ प्रतिशत र ८.९१ प्रतिशत रहेको छ। साथै, गैर—खाद्य तथा सेवा समूह अन्तर्गत यातायात, शिक्षा र विविध वस्तु तथा सेवा उपसमूहको मुद्रास्फीति क्रमशः २०.१६ प्रतिशत, ८.७९ प्रतिशत र ८.१७ प्रतिशत रहेको छ। समीक्षा महिनामा काठमाडौं उपत्यकामा ६.२५ प्रतिशत, तराईमा ७.६१ प्रतिशत, पहाडमा ७.७९ प्रतिशत र हिमालमा ८.२५ प्रतिशत मुद्रास्फीति रहेको छ। २०७७ चैतमा यी क्षेत्रहरूमा

क्रमशः ३.२४ प्रतिशत, २.९२ प्रतिशत, ३.३८ प्रतिशत र १.५४ प्रतिशत मुद्रास्फीति रहेको थियो।

३. वित्तीय क्षेत्र

३.१ बैंक तथा वित्तीय संस्था

नेपाल संघीय संरचनामा प्रवेश गरे पश्चात् नेपाल सरकारको प्रत्येक स्थानीय तहमा कम्तीमा एउटा वाणिज्य बैंकको शाखा पुऱ्याउने लक्ष्य अनुरुप देशभरमा कुल ७५३ पालिकाहरु मध्ये ७५० पालिकाहरुमा वाणिज्य बैंकको शाखा विस्तार भएको छ। गण्डकी प्रदेशका सबै पालिकाहरुमा बैंकको पहुँच पुगेको छ। त्यस्तै समग्र नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वित्तीय तथा बीमा क्षेत्रको योगदान चार्ट ३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान ५.४ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ६.६ प्रतिशत पुग्ने अनुमान छ।

२०७८ को चैत मसान्तसम्ममा गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा क, ख र ग वर्गका गरी कुल ८ सय १८ बैंकका शाखाहरु रहेका छन्। जसमध्ये क वर्गका बैंकका शाखाहरु ५ सय ९६, ख वर्गका बैंकका शाखाहरु १ सय ८७ र ग वर्गका बैंकका शाखाहरु ३५ रहेका छन्। यस आधारमा प्रदेशको प्रतिशाखा औसत जनसंख्या ३ हजार ३१ हुन आउँछ जबकि कुल नेपालको प्रतिशाखा औसत जनसंख्या ४ हजार ६ सय ३२ रहेको छ। जिल्लागत रूपमा हेर्दा गोरखा जिल्लामा प्रतिशाखा जनसंख्या औसत ४ हजार ७ सय ५९ रहेको छ भने मनाङ जिल्लामा ५ सय १३ रहेको छ। प्रदेशका जिल्लाहरुमा विभिन्न वर्गका बैंकका शाखा संख्या, जनसंख्या तथा प्रति शाखा जनसंख्या तालिका ३.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरूको संख्या पछिल्लो समयमा मर्जर तथा एक्विजिसनका कारण घटेता पनि शाखा विस्तारको क्रम भने जारी नै रहेको छ। हाल देशभरमा ६७ वटा लघुवित्त वित्तीय संस्थाहरू मध्ये ४ वटा थोककर्जा प्रदायक संस्था रहेका छन् भने बाँकी ६३ वटा खुद्रा कर्जा प्रवाह गर्ने लघुवित्त संस्थाहरू रहेका छन्। नेपाल राष्ट्र बैंकका अनुसार २०७८ चैत्र मसान्तसम्म गण्डकी प्रदेशमा लघुवित्त वित्तीय संस्थाका शाखा संख्या ५ सय ९७ रहेको छ।

तालिका ३.१: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा भएका बैंकका शाखा संख्या तथा प्रतिशाखा जनसंख्या

जिल्ला	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग	जम्मा	जनसंख्या	प्रतिशाखा जनसंख्या*
गोरखा	४४	६	३	६१	११४	२५२,२०१	४,७५९
मनाङ	११	-	-	५	१६	५,६४५	५१३
लमजुङ	४३	६	२	५३	१०४	१५३,४८०	३,००९
कास्की	२२५	७९	१९	८४	४०८	५९९,५०४	२,०५३
तनहुँ	७९	२४	१	९४	१९८	३२७,६२०	३,१८१
स्याङ्जा	४२	२५	२	६०	१२९	२५४,९६५	३,७४९
मुस्ताङ	१६	१	-	७	२४	१४,५९६	८५९
बागलुङ	४८	१०	-	५१	१०९	२५०,५५४	४,३९६
पर्वत	२५	१०	-	५३	८८	१३२,७०३	३,७९२
म्याग्दी	२२	९	-	२३	५४	१०७,३७२	३,४६४
नवलपुर	६९	२४	८	१०६	२०७	३८१,१०५	३,८११
जम्मा	६२४	१९४	३५	५९७	१४५१	२,४७९,७४५	३,०३१

* प्रतिशाखा जनसंख्या क, ख र ग वर्गका बैंकको शाखाको आधारमा गणना गरिएको स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७९

३.२ बैंकहरूबाट भएको कर्जा लगानी

गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट २०७८ पौष मसान्तसम्म रु. ३ खर्ब ५० अर्ब ७४ करोड कर्जा लगानी भएको छ। कुल कर्जा लगानी मध्ये उपभोग्य कर्जा सबैभन्दा बढी २७.६ प्रतिशत, थोक तथा खुद्रा बिक्रेता शीर्षकमा १७.९ प्रतिशत, कृषि तथा वन सम्बन्धीमा ८.३ प्रतिशत, निर्माण क्षेत्रमा ८ प्रतिशत, तथा पर्यटन क्षेत्रमा ५.८ प्रतिशत कर्जा लगानी भएको देखिन्छ। गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लामा क्षेत्रगतरूपमा भएको कर्जा लगानी अनुसूची १.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.२: गण्डकी प्रदेशका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा लगानी (पौष २०७८ सम्मको)

आर्थिक क्षेत्र	कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	हिस्सा (प्रतिशत)
कृषि र वन सम्बन्धी	२९२६६.७	८.३
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	८२४७.२	२.४
निर्माण	२८००२.७	८.०
उपभोग्य कर्जा	९६८६७.२	२७.६
विद्युत, ग्यास तथा पानी	७१४.७	०.२
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	१७१९२.६	४.९
माछ्यापालन सम्बन्धी	२६२.५	०.१
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	३१४२.१	०.९
खानी सम्बन्धी	३५७.०	०.१
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	१०४६१.८	३.०
अन्य सेवा	४०९१.६	१.२
अन्य	६१९५४.६	१७.७
पर्यटन	२०४४५.८	५.८
यातायात, भण्डारण र संचार	६८०१.५	१.९
थोक तथा खुद्रा विक्रेता	६२९३६.०	१७.९
जम्मा	३५०७४३.९	१००.०

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७९

तालिका ३.३ मा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाका बैंकहरुको निक्षेप संकलन तथा कर्जा प्रवाह प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्त सम्ममा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल रु. १ खर्ब २८ अर्ब ९३ करोड निक्षेप संकलन भएको देखिन्छ भने कुल कर्जा रु. ३ खर्ब ४५ अर्ब ५२ करोड प्रवाह भएको देखिन्छ। जिल्लागत रूपमा निक्षेप संकलन सबैभन्दा बढी कास्की जिल्लामा (५०.५७ प्रतिशत) र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लामा (०.३१ प्रतिशत) रहेको छ। त्यस्तै कर्जा लगानीको दृष्टिमा पनि कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी (५३.७० प्रतिशत) र मनाङ र मुस्ताङ जिल्लामा क्रमशः ०.१२ प्रतिशत र ०.३० प्रतिशत देखिन्छ। तालिका ३.३: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाका बैंकहरुमा भएको निक्षेप तथा कर्जा लगानीको अवस्था (२०७८ चैत्र मसान्तसम्म)

जिल्ला	कुल निक्षेप (रु. दश लाख)	जिल्लागत निक्षेपको हिस्सा (प्रतिशत)	कुल कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	जिल्लागत कर्जा लगानीको हिस्सा (प्रतिशत)
बागलुङ	९२८९.९७६	७.२१	१४,५८८.७४	४.२२
गोरखा	६१८२.३३१	४.८०	१३,३५१.१९	३.८६
कास्की	६५२०२.०४	५०.५७	१८५,५५९.५७	५३.७०
लमजुङ	५००८.६६८	३.८८	१२,३६२.३२	३.५८

जिल्ला	कुल निक्षेप (रु. दश लाख)	जिल्लागत निक्षेपको हिस्सा (प्रतिशत)	कुल कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	जिल्लागत कर्जा लगानीको हिस्सा (प्रतिशत)
मनाङ	४०१.०२४४	०.३१	४२५.१०	०.१२
मुस्ताङ	१६५७.९१७	१.२९	१,०४९.२२	०.३०
म्याग्दी	३७५७.९७२	२.९१	८,७१५.४१	२.५२
नवलपुर	९९२८.४७४	७.७०	३९,२८९.६७	११.३७
पर्वत	४८८९.७३८	३.७९	९,५३१.२२	२.७६
स्याङ्जा	१०७३७.९७	८.३३	२२,२१९.८७	६.४३
तनहुँ	११८७३.८६	९.२१	३८,४२८.५३	११.१२
जम्मा	१२८९३०	१००.००	३४५,५२०.८४	१००.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७९

३.३ पालिकागत बैंकिंग सेवा

पालिकागत रुपमा हेर्दा प्रदेशका सबै पालिकाहरूमा बैंकिंग सेवा पुगेको र निक्षेप संकलन भएको देखिन्छ। सबै पालिकाहरूमा गरी कुल रु.१ खर्ब २८ अर्ब ९३ करोड भन्दा बढी निक्षेप संकलन भएकोमा पोखरा महानगरपालिकामा कुल निक्षेपको झण्डै ५१ प्रतिशत अर्थात रु. ६७ अर्ब ८४ करोड निक्षेप केन्द्रित भएको देखिन्छ। त्यस्तै कर्जा लगानी तर्फ पनि पोखरा महानगरपालिकामा गण्डकी प्रदेशमा भएको कुल कर्जा लगानीको ५३.२ प्रतिशत कर्जा प्रवाह देखिन्छ भने गोरखा जिल्लाको चुमनुव्री गाउँपालिका र मनाङ जिल्लाको नार्पाभूमि गाउँपालिकामा बैंकहरूमा फर्त कर्जा लगानी भएको देखिँदैन। पालिकागत रुपमा भएको निक्षेप संकलन र कर्जा प्रवाहको स्थिति अनुसूची ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.४ मा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न बैंकहरूमा खाता खोलेका तथा बैंकिंग संस्थाहरूले उपलब्ध गराएका विभिन्न बैंकिंग सेवा प्रयोगकर्ताहरूको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। प्रदेशमा क्रेडिट कार्ड लिएका कुल ग्राहक संख्या १३ हजार २ सय ९७ रहेकामा क्रेडिट कार्डका सक्रिय प्रयोगकर्ता ८ हजार ३ सय २ जना रहेका छन्। क्रेडिट कार्डको तुलनामा डेबिट कार्डको प्रयोग गर्ने ग्राहकहरूको संख्या धेरै छ। यी लगायत बैंकिंग सेवाको प्रयोग गर्ने ग्राहकको संख्या तालिका ३.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.४: गण्डकी प्रदेशमा बैंकिंग सेवा उपयोग सम्बन्धी केही तथ्यांक

कुल बचत खाता	४१७१४७७
सक्रिय (चालु अवस्थामा रहेका) बचत खाता संख्या	३०५६४५७
क्रेडिटकार्ड लिएका कुल ग्राहक संख्या	१३२९७
कुल क्रेडिटकार्ड प्रयोगकर्ता (सक्रिय)	८३०२
डेबिट कार्ड लिएका कुल ग्राहक संख्या	९४६८१५

कुल बचत खाता	४१७१४७७
डेबिट कार्ड प्रयोगकर्ता (सक्रिय)	६७९३८६
प्रिपेड कार्ड लिएका कुल ग्राहक संख्या	१५५१
प्रिपेड कार्ड प्रयोगकर्ता (सक्रिय)	११६७
इन्टरनेट बैंकिंग लिएका कुल ग्राहक संख्या	१६७९७१
इन्टरनेट बैंकिंग प्रयोगकर्ता (सक्रिय)	१२३००७
मोबाइल बैंकिंग लिएका कुल ग्राहक संख्या	२०२१०६५
मोबाइल बैंकिंग प्रयोगकर्ता (सक्रिय)	१५२४७५४

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७९

३.४ सहकारी संस्था

प्रदेश अर्थतन्त्रको लागि सहकारी क्षेत्र एक महत्वपूर्ण आधार हो। गण्डकी प्रदेशमा उत्पादक, उपभोक्ता, वित्तीय, बहुउद्देश्यीय, र सेवाको क्षेत्रमा गरी कुल २६६१ सहकारी संस्था रहेका छन् (सहकारी विभाग २०७७)। संलग्नताको दृष्टिले प्रदेशको कुल जनसंख्याको झण्डै ४७ प्रतिशत जनसंख्या सहकारीमा आवद्ध रहेको देखिन्छ। जसमा महिला ५७.५ प्रतिशत र पुरुष ४२.५ प्रतिशत रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा सबैभन्दा धेरै सहकारी संस्था भएको जिल्ला कास्कीमा ४ सय ७० र सबैभन्दा कम भएको जिल्ला मनाङमा १० वटा मात्र सहकारी संस्था रहेका छन्। त्यस्तै सबैभन्दा धेरै सहकारी संस्था भएको पोखरा महानगरपालिकामा ३ सय ५६ सहकारी संस्था रहेका छन् भने मनाङको नार्पाभूमि गाउँपालिकामा अहिले सम्म कुनै सहकारी संस्था छैन।

तालिका ३.५: गण्डकी प्रदेशका सहकारीहरूको जिल्लागत विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	सहकारी संख्या	सदस्य संख्या			पछिल्लो आ.ब.को वित्तीय विवरण					प्रत्यक्ष रोजगारी
			महिला	पुरुष	जम्मा	शेयर पूँजी	बचत संकलन	ऋण लगानी	स्थिर सम्पत्ति	जम्मा सम्पत्ति दायित्व	
१	बागलुङ	२५९	४१४९२	३२६७२	७४१६४	१८४८०७६५३५	७३६९९४७८००	८४९७७२८४५०	१८८६५२७०८.७	१२७३००४२५६२	७९६
२	गोर्खा	२६५	३३५०२	२४४९८	५८०००	२९५६५४०१४.८	१०४७५६३२४२	११२०१५४७१५	९०८७४११.५३	२०१०४३०६८८	२२७
३	कास्की	४७०	८२९९८	६४०३८	१४७०३६	५१०७५२५८८१	१३९८९९१८२०२	१४३२२६१३१००	७३०२१६७०४.३	१७२८४०९६९९१	२१८९
४	लमजुङ	१८६	३३४६३	२१६६४	५५१२७	३०४६९५९७२.७	१७४३३३१०४०	१८२९९०१३७५	१४६६३९२२७.६	६३४४०९९०७८	३०४
५	मनाङ	१०	८२२	३५७	११७९	१९०६६७८९	९७५४५२६	४९९४६३१७	३८६६११	१४६२२३९६९	६
६	मुस्ताङ	२८	७०६	५७९	१२८५	७३४७१४२	७१११८४९	१४५६८१५१	९०३७६	८५१९२००	४३
७	म्याग्दी	१२७	२४७७२	१०३४१	३५११३	६३६६१२३१७	३२१०४५१५१०	२७८२७५६३९९	२०९२५४९७४	३९९१६१८९६५	२८९
८	नवलपरासी	१४९	८७२९९	३३७६०	१२१०५९	७०३८१६२४४.२	३७८८६४५०८२	४३४४२२१४२९	९०९४३७१४९.१	६५२४१३०७५३	५५९
९	पर्वत	२०७	२००१४	१०६९७	३०७१	४६५१८६८२८	१००५५७३६२६	११०११७५०२७		१००२४०१५०७	३८२
१०	स्याङ्जा	३४४	४९४९२	३५०१९	८४५११	१३२३३१४१९९	४६८९४५८३६२	५७३६१३७८७९.७०	२२७९२३४६८.८	८३१०७४६८२६	७८६
११	तनहुँ	२५३	७१८२	६५७२६	१३८४०८	२७६२९६६५३१	९६३६०८८४९८	११४४९४१८३३१	१२०१४६४४७९८	२२३३१६०७०८७	८९३
१२	गण्डकी प्रदेश	३६३	१९४८८८	१७५१४४	३७००३२	८५७६७०४७९३	३९५७६७२७९५५	३७१२९४४०२६०	१५५३५५५०४	६२९४९१३६८	११६४
	जम्मा	२६६१	६४२१३०	४७४५०२	१११६६३२	२२०५०९६७२४६	८६०७४५७१६९३	८८३७८०६१४३३	१४६७३४७५६५३	८३३१३४०८९९४	७६३८

स्रोत: सहकारी विभाग, २०७७

नेपालको संविधानको अनुसूची ६ मा सहकारी क्षेत्रलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकारको सूचीमा राखिएको छ। प्रदेश सरकारबाट सहकारी ऐन, २०७५ र नियमावली २०७६ जारी गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। सहकारी रजिष्ट्रार कार्यालयका अनुसार प्रदेशको कार्यक्षेत्र भित्र रहेका ८०४ सहकारी संस्थामा महिला ४३ हजार ६४९ र पुरुष ४० हजार ५०१ गरी कुल ८४ हजार १५० शेयर सदस्य संख्या रहेका छन्।

३.५ बीमा

नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्ममा करिब २४ प्रतिशत जनताको बीमामा पहुँच पुगेको छ। देशभरमा बीमा कम्पनीका कुल २ हजार २ सय ९२ जीवन बीमा र १ हजार ३७ निर्जीवन बीमाका गरी कुल ३ हजार ३ सय २९ शाखाहरू रहेका छन्। मुलक संघीयतामा प्रवेश गरेसँगै बीमा समितिले बीमा कम्पनीहरूलाई संघीय संरचना अनुरूप शाखा स्थापना तथा विस्तारमा जोड दिए अनुसार बीमा कम्पनीका शाखाहरूमा उल्लेख्य वृद्धि भएको देखिन्छ। २०७५ फागुनको तुलनामा २०७८ फागुनसम्ममा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा बीमा कम्पनीका शाखाहरूमा ६४ प्रतिशतभन्दा बढीले वृद्धि भई कुल शाखा संख्या ३ सय ६८ पुगेको छ। यी मध्ये जीवन बीमा कम्पनीका शाखा २ सय ३१ र निर्जीवन बीमा कम्पनीका शाखा १ सय ३७ पुगेका छन्। तालिका ३.६ मा जीवन तथा निर्जीवन बीमा कम्पनीका शाखासंख्या प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.६: गण्डकी प्रदेशमा रहेका बिमकको शाखा संख्या

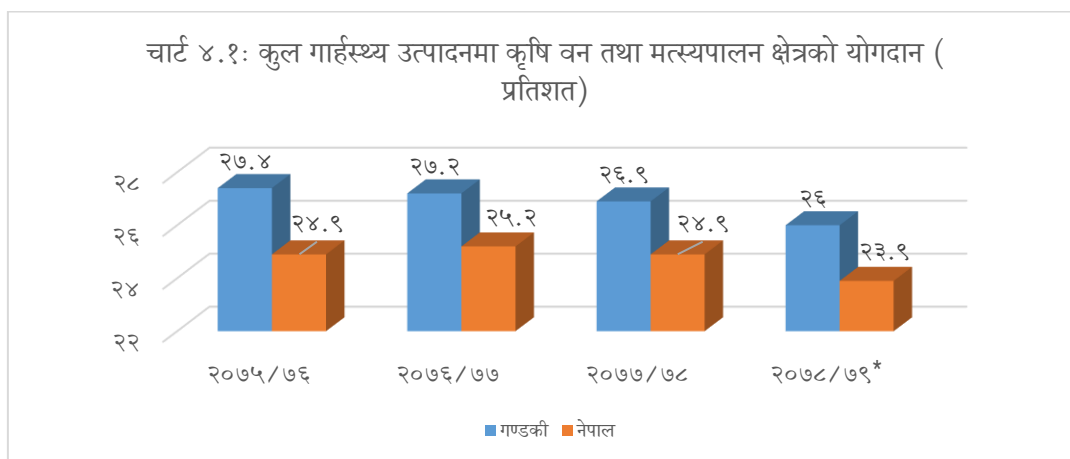
बिमकको प्रकार	२०७५ फागुनसम्म	२०७६ फागुनसम्म	२०७७ फागुनसम्म	२०७८ फागुनसम्म
जीवन बीमा	१२९	१८२	१९६	२३१
निर्जीवन बीमा	९५	१५४	१२५	१३७
प्रदेशमा जम्मा	२२४	३३६	३२१	३६८

स्रोत: बीमा समिति, २०७८

४. कृषि, वन, भूउपयोग तथा वातावरण

४.१ कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान

नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान सबैभन्दा उच्च छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान २३.९ प्रतिशत रहेको छ भने गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान २६ प्रतिशत रहेको छ। नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०१८ का अनुसार कृषि क्षेत्रमा आवद्ध जनसंख्या नेपाल भरमा कुल जनसंख्याको ६०.४ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशको ७२ प्रतिशत घरधुरी कुनै न कुनै रूपमा कृषिमा आवद्ध रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि तथा वन क्षेत्रको योगदान आर्थिक वर्ष २०७५/७६ र २०७६/७७ को यथार्थ मूल्यमा क्रमशः रु. ८१ अर्ब ३३ करोड, र रु. ८३ अर्ब ५४ करोड रहेको तथा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को संशोधित अनुमान अनुसार ८७ अर्ब ७४ करोड रुपैयाँ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को प्रारम्भिक अनुमान अनुसार रु. ९४ अर्ब ७९ करोड रहेको छ (अनुसूची १.१)। यस दृष्टिले यी चार आर्थिक वर्षमा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषिको योगदान क्रमशः २७.४ प्रतिशत, २७.२ प्रतिशत, २६.९ प्रतिशत र २६ प्रतिशत हुन आउँछ। पछिल्लो चार आर्थिक वर्षमा समग्र नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको योगदान घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ (चार्ट ४.१)। त्यस्तै, समग्र देशको कृषिको गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको कृषि, वन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको हिस्सा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ९.८ प्रतिशत, २०७६/७७ मा ९.७ प्रतिशत तथा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ र २०७८/७९ मा दुवै वर्षमा ९.६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ (अनुसूची १.४)।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

गण्डकी प्रदेशको कुल भूमिमध्ये ४ लाख ८७ हजार हेक्टर अर्थात २२.२ प्रतिशत जमिन खेतीयोग्य रहेको छ (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश २०७६)। प्रदेशको कुल ४ लाख ८७ हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिनमध्ये ७६ प्रतिशत जमिनमा मात्र खेती गरिएको छ भने बाँकी २४ प्रतिशत खेती योग्य जमिन बाँझै रहेको छ। खेती गरिएको कुल जमिनमध्ये ३६.१ प्रतिशतमा सिँचाई सुविधा पुगेको छ।

४.२ विविध कृषिबाली उत्पादन

तालिका ४.१ मा गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तुलनामा २०७८/७९ मा खाद्यबाली, दलहन बाली, तरकारी तथा फलफूलको उत्पादन घटेको देखिन्छ। उत्पादनका साथै यी बालीको खेती गरिएको जमिनको क्षेत्रफल पनि घटेको देखिन्छ।

तालिका ४.१: गण्डकी प्रदेशमा खाद्यबाली, तरकारी तथा फलफूल खेती गरिएको क्षेत्रफल (हे.) तथा उत्पादन (मे.ट.)

बालीका प्रकार	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
कुल खाद्यबाली	१०४९४१४	३८३११०	१०५३१३७	३७७०९०	१०७१८०७	४१७३५१	९२१३१५	३७२४३३
कुल दलहन बाली	१५०९६	१६०६०	१६९४२	१५७४५	१५९६४	१७१७१	१४९३४	१६४२५
कुल तरकारी उत्पादन	३००९१४	२३७३३३	३०१२२०	२९९८०	२७०८५१	२४०९७	६९९०६	५१५२
कुल फलफूल उत्पादन	८८६९६	८३०२	७००१२	६०६१	९९१७३	८७५८	८२२९०	८७४९

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.२ मा विगत चार वर्षमा धान, मकै, गहुँ, कोदो, जौ, फापर लगायतका खाद्यबाली उत्पादन तथा खेती गरिएको जमिनको क्षेत्रफल प्रस्तुत गरिएको छ। त्यस्तै, तालिका ४.३ मा मास, मुसुरो, रहर, चना, भटमास, गहत, ग्रासपी जस्ता दलहन बालीहरूको उत्पादन तथा खेती गरिएको जमिन प्रस्तुत छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्रदेशभरमा १ लाख २२ हजार ९ सय ८५ हेक्टर क्षेत्रफलमा धान खेती गरिएको र ४ लाख ३१ हजार ५६ मेट्रिक टन धान उत्पादन

भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा धान खेती भएको क्षेत्रफल १ लाख ८ हजार ५ सय ७७ हेक्टर र धान उत्पादन ४ लाख ५ हजार ८ सय ६३ मेट्रिक टन देखिन्छ। दलहन बाली लगाइएको जमिन र दलहन उत्पादन पनि अघिल्लो वर्षको तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा घटेको देखिन्छ।

तालिका ४.२: खाद्यबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

खाद्यबाली धान	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
मकै	४२७६८९	११४२८२	४०८७३७	१०८६९७	४३१०५६	१२२९८५	४०५८६३	१०८५७७
गहुँ	४२३३१०	१३९३०१	४३३५६०	१३९४२१	४५२२६४	१६५७६५	३४५७२३	१३८६८८
कोदो	९३४३३	३९२५०	९९४०१	३८१९१	८७४८८	३८२४०	७५९६८	३७५५७
जौ	९९७४१	८६६१०	१०६१३७	८७०८०	९६२५९	८६३७०	८९४१५	८४१३७
फापर	२६४२	१७५४	२६६९	१७६३	३०१०	२३५३	२६५५	१८८६
कुल खाद्यबाली	२५९९	१९१३	२६३३	१९३८	१७३०	१६३८	१६९१	१५८८
खाद्यबाली	१०४९४१४	३८३११०	१०५३१३७	३७७०९०	१०७१८०७	४१७३५१	९२१३१५	३७२४३३

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.३: दलहन उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

दलहन	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
मास	५२६६	७२०४	५१२१	५७२१	५४२७	७४५८	४८२१	७१५९
मुसुरो	५१८५	४३६०	५९३८	५११०	५५८९	४९६७	५४८३	४७५६
रहर	१०८	२१३	२४६	३५१	२८२	३९३	२५३	३७०
चना	१३४	११३	२८१	२५३	२९८	२७२	२६६	२४१
भटमास	३३७०	३१६४	४१९३	३३७२	३३९२	३१५१	३३०८	३०४४
ग्रास पी	१८४	१७४	८५	७४	१७७	१६८	१७१	१६५
गहत	८४९	८३२	१०७८	८६४	७९९	७६२	६३२	६९०
जम्मा	१५०९६	१६०६०	१६९४२	१५७४५	१५९६४	१७१७१	१४९३४	१६४२५

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

गण्डकी प्रदेशको औद्योगिक बालीमा उखु तथा कफी उत्पादन हुँदै आएको छ भने नगदे बालीमा तेलहन तथा आलुको उत्पादन हुने गर्छ। औद्योगिक बाली उत्पादन तालिका ४.४ मा, नगदेबाली तालिका ४.५ मा र मसलाबाली उत्पादन, खेती भएको क्षेत्रफल आदि तालिका ४.६ मा उल्लेख छ। मसला बाली अन्तर्गत अलैंची, बेसार, अदुवा लसुन तथा खुसानी उत्पादन हन्छ भने अलैंची उच्च निर्यात सम्भावना भएको तथा निर्यात हुँदै आएको बाली हो।

तालिका ४.४: औद्योगिक बाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

औद्योगिक बाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
उखु	१६२९८	३६५	१६७३७	३७६	१३६९५	३७४	१२४८५	३६५
कफी	१५४	७२४	७५	८१९	-	-	१५९	८३५

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.५: नगदेबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

नगदेबाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
आलु	३०८९९५	२००५५	३२७२०५	२०२०८	३०५३५४	१९७११	३६१३६२	१९९४४
तेलहन	१५३९७	१५२७२	९४६५	९३२१	१२९५९	१३६८९	१२१५८	१३४२२

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.६: मसलाबाली उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

मसलाबाली	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
अलैंची	३५३	९३०	३१३	५७१	२८७	१६७९	२३६	१४०६
बेसार	५८३८	७७६	७२९३	७९४	६०७३	८०३	४०१२	८०१
अदुवा	३४६४४	३०३८	४१२८०	३४५४	३५५८३	३१६४	२४१२२	२६८६
लसुन	३७२२	६२५	४५३५	८६८	३८६०	६४०	३०४०	६१२
खुसानी	१६१७	४२१	६०८७	९९५	१९०४	४७३	१२०६	२७५

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

त्यसैगरी तरकारी बाली अन्तर्गत काउली, बन्दा, गोलभेडा लगायतका तरकारी खेती हुँदै आएको छ। यी तरकारीहरूको अन्तरप्रदेश व्यापारको उच्च सम्भावना देखिन्छ। गण्डकी प्रदेशमा सुन्तला उत्पादन उच्च छ। सुन्तलाको अन्तर प्रदेश व्यापार हुँदै आएको छ भने निर्यात सम्भावना पनि उच्च छ। केही तरकारी तथा फलफूल खेती भएको क्षेत्रफल तथा उत्पादन क्रमशः तालिका ४.७ र ४.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.७: तरकारी उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

तरकारी	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
काउली	२६५६४	२००५	२६५२८	२०१०	२३४०६	२००९	२४५५७	२०२१
बन्दा	२९८७४	२०१८	२९५७३	२०३१	२४९०८	२०३२	२८४६५	२०४५
टमाटर	२५०१२	१५१८	२५२७७	१५५१	२०३७२	१५५७	१६८८४	१०८६
कुल तरकारी	३००९१४	२३७३३	३०१२२०	२९९८०	२७०८५१	२४०९७	६९९०६	५१५२

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.८: फलफूल उत्पादन परिमाण (मेट्रिक टन) र उत्पादन गरिएको क्षेत्रफल (हेक्टर)

फलफूल	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	उत्पादन	उत्पादनशील क्षेत्रफल	उत्पादन	उत्पादनशील क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल	उत्पादन	खेती भएको क्षेत्रफल
सुन्तला	५२४७८	४९८०	३९२२६	३५३४	५५००७	५२४९	५८५५५	५५५३
आँप	५८६३	९८५	४२९८	६०४	६२०७	९७२	-	९८८
स्याउ	७४५०	६३२	६७९२	५९३	७६६२	७६१	८१२१	७९०
केरा	२२९०५	१७०५	१९६९६	१३३०	३०२९७	१७७६	१५६१४	१४१८

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

४.३ पशुपंक्षी पालन

यस प्रदेशमा गाई, भैंसी, बाखा, भेडा, च्याङ्गा, सुँगुर, बुँगुर, कुखुरा, हाँस जस्ता पशुपंक्षीहरू प्रमुख रूपमा पालिने गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा यस प्रदेशमा पालिएका गाई, भैंसी, बाखा, सुँगुर आदिको संख्या बढेको तर भेडा, कुखुरा तथा हाँसको संख्या अघिल्लो वर्षको तुलनामा घटेको देखिन्छ। यस अवधिमा दुध, अन्डा, मासु तथा ऊन उत्पादन पनि घटेको देखिन्छ। तालिका ४.९ मा पशुपंक्षी पालन तथा तालिका ४.१० मा दुध, मासु तथा अन्डा उत्पादनको तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.९: पशुपंक्षीपालन (संख्या)

पशुपंक्षीपालन	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
गाई	५५११६२	४८१८६५	३६००९५	३७१०४१
भैसी	६९९०९५	६७७४९०	५२१४९८	५२२०१४
बाखा	१५४१५३९	१५३३६२९	१७४८३२५	१७८९४३२
भेडा	८६२३१	१०७८२०	९९८६९	९४२६१
सुँगुर/बंगुर	१९३४८२	१६२१५३	१८५८५५	१८७२४५
कुखुरा	५९८९७०४	६७८५६०७	८१५८५२३	७४४१५६२
हाँस	११६४६०	४२७१२	९८१६३	८१२६५

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

तालिका ४.१०: दुध, अन्डा तथा मासु उत्पादन

पशुपंक्षी पालन	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
दुध (मे.ट.)	२८०६१२	२४६६१३	२८१७८०	१७३७३१
अन्डा (हजारवटा)	१०९०१३	१३७९५८	३४३७५६	१६७२७८
मासु (मे.ट.)	४०९६६	५७६७९	६२२६१	३१०६९
ऊन (किलोग्राम)	६४२५२	७३९२७	५८८८८	३११९२
माछा (मे.ट.)	३९८९	१२६१	५१३१	४३७९

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

४.४ कृषक लक्षित कार्यक्रमहरु

गण्डकी प्रदेश सरकारले कृषि क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न कृषक लक्षित कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको छ। मुख्यमन्त्री जलवायु नमूना कृषिगाउँ कार्यक्रम, जग्गा चक्लाबन्दी कार्यक्रम, कोल्ड स्टोर, कोल्ड रुम निर्माण लगायतका विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको छ। यी कार्यक्रमको बजेट र लक्षित कृषक संख्या तालिका ४.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.११: कृषिक्षेत्रका कार्यक्रमहरु, बजेट र उपलब्धी (बजेट रु. हजारमा)

कार्यक्रमको नाम	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक
मुख्यमन्त्री जलवायुमैत्री नमूना कृषि गाँउ कार्यक्रम	७००२०	३०००	२०४०००	३०००	२४२६५७	७०००	१०००००	७०००
जग्गा चक्लाबन्दी कार्यक्रम	१००००	३९५	५००००	१३९१	८६३००	२५२३	३००००	८०

कार्यक्रमको नाम	२०७५/७६		२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९	
	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक	बजेट	लक्षित कृषक
स्याउ विशेष कार्यक्रम	-	-	४००००	१५	४००००	२०	१२६३००	१००
कृषि/पशु बीमा प्रिमियममा २५% अनुदान	-	-	-	-	४७७५०	४०००	४३३२०	१००००
ब्लक स्थापना कार्यक्रम	२१५९००		६३४९००		२६१५००		२६१५००	५२०
साना सिँचाई पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	४००००		६६३२७		२०४५००	७०००	४२४००	२५००
कोल्ड स्टोर/कोल्ड रुम निर्माण	२०००००	२६	११००००	२०	६५०००	२०	१००००	८०
मोडेल फार्म स्थापना र संचालन सहयोग	४०७५००	७१२	१६२५००	६५३	-	-	-	-
साना व्यवसायिक फार्म स्थापना तथा विस्तार	-	-	-	-	-	-	५६७००	२५०

स्रोत: भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

४.५ वन क्षेत्र

गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफल मध्ये ८१४६ वर्ग किलोमिटर अर्थात ३७.१ प्रतिशत भू-भाग वनजङ्गलले ढाकेको छ भने ९.६ प्रतिशत भू-भाग बुट्ट्यानले ढाकेको छ। यस प्रदेशमा अवलम्बन गरिएका समुदायमा आधारित वन तथा संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन (सामुदायिक वन, साझेदारी वन, मध्यवर्ती सामुदायिक वन, संरक्षण क्षेत्र, कबुलियती वन आदि) विश्वमै उदाहरणीय रहेको छ। संसारमै उदाहरणीय र नमूना सामुदायिक वनले प्रदेशको कुल वन क्षेत्रको करिब ३१.९६% (२,६०,१९० हेक्टर) ढाकेको छ। यस प्रदेशमा हालसम्म ३,९५२ वटा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन गरी समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ। यस्तै, १,११९ वटा कबुलियती वन (५,३२१ हेक्टर अर्थात ०.६५%), ३४ वटा धार्मिक वन (३३० हेक्टर अर्थात ०.०४%), १ वटा साझेदारी वन (६७२.८६ हेक्टर अर्थात ०.०८%), १ वटा चक्ला वन (३,८३८.८२ हेक्टर अर्थात ०.४७%), एक पञ्चासे संरक्षित वन र ४२१ वटा निजी वन (२८५

हेक्टर) रहेको तथ्याङ्कले देखाउँछ। संरक्षण क्षेत्रतर्फ मनास्लु संरक्षण क्षेत्रमा ७ वटा र अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्रमा ५७ वटा गरी कुल ६४ वटा संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन समिति सक्रिय रूपमा लागि परेका छन्। गण्डकी प्रदेश नेपालको सबैभन्दा बढी संरक्षित क्षेत्र भएको प्रदेश हो। यस प्रदेश भित्र चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र, अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्र, पञ्चासे संरक्षित वन, रानीवन विश्व बगैँचा र ढोरपाटन शिकार आरक्ष गरी ६ वटा संरक्षित पार्क, वन र संरक्षण क्षेत्र पर्दछन् समष्टिगत रूपमा हेर्दा प्रदेशको वन व्यवस्थापन प्रणाली संरक्षण मुखी छ र यसले स्थानीय जनताको अर्थोपार्जनमा अपेक्षित योगदान दिन सकेको छैन। तसर्थ आगामी वर्षहरूमा प्रदेश वन व्यवस्थापनले संरक्षण र अर्थोपार्जन दुबैलाई समन्वायिक हिसाबले अगाडि बढाई प्रदेशको समृद्धिमा सघाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ। वातावरण संरक्षणको लागि स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा गरि प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने पद्धतिको विकास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ।

प्रदेशको अधिकांश भू-भाग भिरालो र कमजोर भू-बनोट हुनाले वर्षातको समयमा हुने भू-क्षय, बाढी र पहिरोका कारण सम्भावित ठूलो जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्न माटो र पानीको संरक्षण गरी दिगो विकास तथा जनताको जीविकोपार्जनमा टेवा पुऱ्याउन एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन तथा नदी प्रणालीमा आधारित भू तथा जलाधार संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ। त्यस्तै जैविक विविधताको हिसाबले पनि गण्डकी प्रदेश नेपालकै धनी प्रदेश मानिन्छ। यस प्रदेशमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र ढोरपाटन शिकार आरक्षको आंशिक भाग र अन्नपूर्ण र मनास्लु संरक्षण क्षेत्रको पुरै भाग गरी कुल १०,०३९.५१ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल संरक्षित क्षेत्र भित्र पर्दछ। नेपालको कुल क्षेत्रफलको ६.८२ प्रतिशत, नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरूको कुल २९.१७ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशको कुल क्षेत्रफलको ४५.६८ प्रतिशत रहेका संरक्षित क्षेत्रहरू नेपालको राष्ट्रिय कभरेज भन्दा झण्डै दोब्बर (राष्ट्रिय कभरेज २३.३९ प्रतिशत) छ। संरक्षित क्षेत्रको माध्यमबाट व्यवस्थापन गरी विश्व प्रसिद्ध पाटेबाघ, एकसिङ्गेगैँडा, हिउँचितुवा, कस्तुरी मृग, हाब्रे लगायतका वन्यजन्तु, वनस्पति र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र मध्यवर्ती क्षेत्रका बासिन्दाको जीवन स्तरमा सुधार हुँदै आएको छ। वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन सहितको योजना र तदनुरूपका बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्थित खाका जरुरी रहेको छ।

तालिका ४.१२: भू-उपयोगको स्थिती

भू-उपयोगको प्रकार	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	प्रतिशत
कृषि भूमि	३१११.५२	१४.१३
नाङ्गो भूमि	३८९२.५१	१७.६८

वन जंगल	७४३९.९६	३३.७९
तृणभूमि	१९२१.५४	८.७३
बसोवास क्षेत्र	१३८.४०	०.६३
झाडी भूमि	१७१९.९४	७.८१
हिम क्षेत्र	३६८२.१४	१६.७२
जल क्षेत्र	१०९.००	०.५०
जम्मा	२२०१५.०१	१००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको स्रोत नक्साङ्कन, २०७५

४.६ जैविक विविधता संरक्षण

गण्डकी प्रदेश सरकारले जैविक विविधता संरक्षणको लागि विभिन्न कार्यहरू गर्दै आएको छ। जस्तै: जैविक विविधताका लागि रणनीतिक योजना २०११—२०२० ले जैविक विविधता लक्ष्य राखेर कार्य गर्दै आएको छ। यस अन्तर्गत वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने, वातावरण संरक्षण र जनताको आय आर्जनसँग आवद्ध गर्ने, तथा राष्ट्रिय निकुञ्ज, शिकार आरक्ष र संरक्षित क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिएको छ। वन तथा संरक्षित क्षेत्रको वर्तमान अवस्था, संरक्षणको लक्ष्य र संकटापन्न प्राणी तथा वनस्पतीको अवस्था र संरक्षण लक्ष्यलाई तालिका ४.१३ र तालिका ४.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ४.१३ वन तथा संरक्षित क्षेत्रको अवस्था र दिगो विकास लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र (प्रतिशत)	३७.८	४१	४१	४४.७	४४.७
समुदायमा आधारित व्यवस्थापन अन्तर्गत रहेको वन क्षेत्र (प्रतिशत)	२९	२९	२९	३९	४२
संरक्षित क्षेत्र (वनसहित कुल भूभागको प्रतिशत)	४५.४	४५.४	४५.४	२३.२	२३.२
ताल, सिमसार, तलाउ, पोखरी संरक्षण (संख्या)	५५०	१०००	१०००	१७२७	५०००
ताल, सिमसार, तलाउ, पोखरीहरू भएको क्षेत्र (हेक्टर)	८२५	१५००	१८००		
कवुलियत वन समूहलाई वन हस्तान्तरण (हजार हेक्टर)	४.८	५	५	४४.६	४४.६

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग र नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७७

तालिका ४.१४: संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती तथा प्राणी र तिनको संरक्षण लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
संकटापन्न अवस्थामा रहेका वनस्पती (प्रतिशत)	०.४८	०.१६	०	०.४८	०
संकटापन्न अवस्थामा रहेका प्राणी (प्रतिशत)	०.८१	०.२७	०	०.८१	०

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

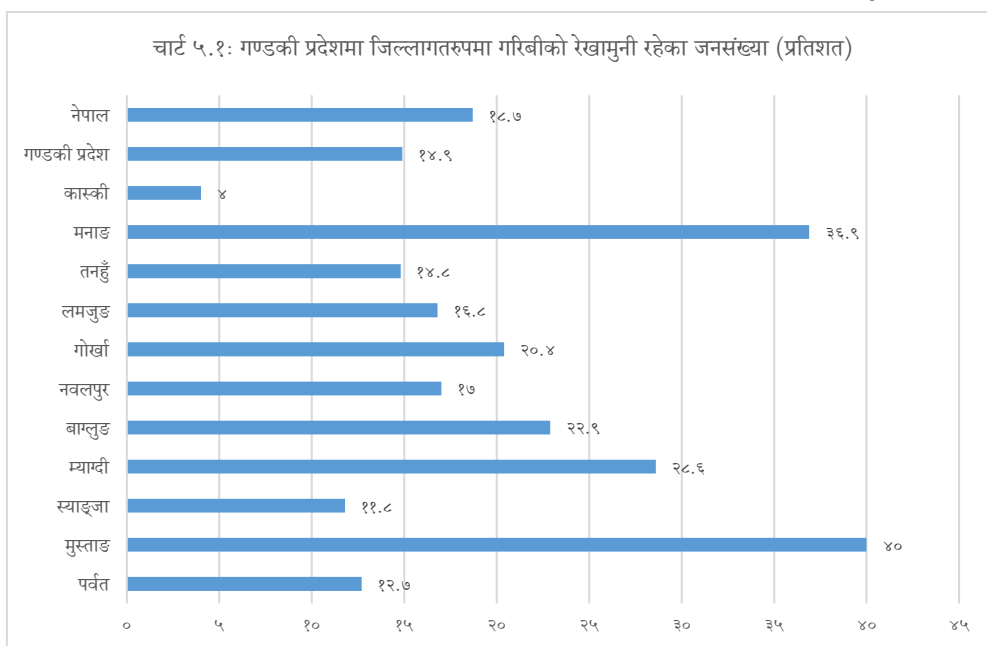
जंगली बाघ (संख्या)	५	५	५	१९८	२२५
गैडा (संख्या)	१०	१०	१०	५३४	७८३
संरक्षण योजना अन्तर्गतका वनस्पती (संख्या)	०	१	२	३	१५
संरक्षण योजना अन्तर्गतका प्राणी/जीव (संख्या)	३	५	७	५	१५

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग र नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी २०७७

५. गरिबी निवारण, श्रम तथा रोजगारी

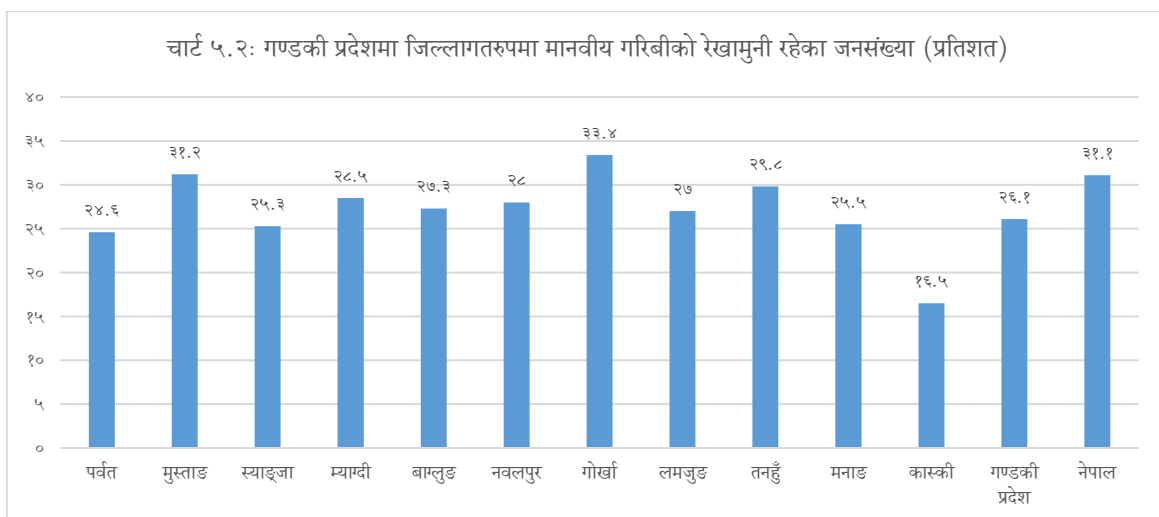
५.१ गरिबी

नेपालमा गरिबीको रेखामुनी रहेका जनसंख्या १८.७ प्रतिशत, बहुआयामिक गरिबी सूचकांक २८.६ प्रतिशत र मानव विकास सूचकांक ०.५७९ रहेको छ (राष्ट्रिय योजना आयोग २०७६)। गण्डकी प्रदेशमा हाल १४.९१ प्रतिशत जनता निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनी, २६.१ प्रतिशत जना मानवीय गरिबीको रेखामुनी र १४.२ प्रतिशत जनता बहुआयामिक गरिबीमा रहेका छन् (प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी प्रदेश, २०७६)। गण्डकी प्रदेशको गिनी कोफिसियन्ट ०.३७ रहेको छ जहाँकी समग्र नेपालको गिनी कोफिसियन्ट ०.३१ रहेको छ। गिनी कोफिसियन्टले आयमा भएको असमानता देखाउँछ। गिनी कोफिसियन्टको भ्यालु शुन्य देखि एकसम्ममा मापन गरिन्छ। बढ्दै गएको गिनी कोफिसियन्ट भ्यालुले असमानता उच्च रहेको बुझाउँछ भने कम भ्यालुले आयमा असमानता कम रहेको अर्थात् समानता कायम हुँदै गएको देखाउँछ। गण्डकी प्रदेशको मुस्ताङ तथा मनाङ जिल्लामा उच्च गरिबी रहेको छ भने कास्कीमा सबैभन्दा न्यून गरिबी रहेको छ। गरिबीको अवस्थाको जिल्लागत विवरण ५.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

नेपालको मानवीय गरिबी ३१.१ प्रतिशत छ भने गण्डकी प्रदेशको २६.१ प्रतिशत रहेको छ। जिल्लागत रूपमा गोरखा जिल्लामा उच्च मानवीय गरिबी देखिन्छ भने कास्की जिल्लामा सबैभन्दा न्यून मानवीय गरिबी देखिन्छ।

स्रोत: नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

५.२ आयमा असमानता

गण्डकी प्रदेशमा कुल उपभोगमा जनसङ्ख्याको तल्लो ४० प्रतिशतको हिस्सा १८.९ प्रतिशत मात्र रहेको छ। तल्लो २० प्रतिशतको हिस्सा ६.९ प्रतिशत छ। जुन गिनी गुणाङ्कमा मापन गरिएको असमानता राष्ट्रिय स्तर भन्दा बढी रहेको छ। जुन प्रदेशको तुलना गर्दा यो स्तर ०.३७६ देशकै दोस्रो उच्च हो। त्यस्तै आम्दानीमा माथिल्लो १० प्रतिशत र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात १.४१ रहेको छ।

तालिका ५.१: आयमा असमानताका विभिन्न सूचक तथा दिगो विकासका लक्ष्यहरू

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
आयमा असमानता (गिनी कोफिसियन्टद्वारा मापन गरिएको)	०.३७	०.२६	०.२३	०.३३	०.२३
कुल उपभोगमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्या (प्रतिशत)	१८.९	२५	३०	१८.५	२३.४
कुल आयमा तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्या (प्रतिशत)	७.८	१३.५	३०	११.९	१८
आम्दानीमा माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात (PALMA)	१.४१	१.१०	१	१.३	१

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७७

५.३ आन्तरिक रोजगारी

केन्द्रीय तथ्यांक विभागले २०७५ सालमा गरेको आर्थिक गणनाका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल १ लाख ६ सय ८४ व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू रहेका छन्। रोजगारीको आधारमा थोक तथा खुद्रा व्यापारले २९.९३ प्रतिशत, शिक्षाले १८.३६ प्रतिशत, अवास तथा भोजनले १३.७

प्रतिशत तथा उत्पादनमूलक उद्योगले ११.४३ प्रतिशत योगदान पुऱ्याएको छ। औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरु, तिनले सिर्जना गरेका रोजगारी बारेको तथ्यांक तालिका ५.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यसको जिल्लागत विस्तृत विवरण अनुसूची ७ र ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ५.२: गण्डकी प्रदेशमा रहेका व्यवसायिक संस्थाहरु, तिनले सिर्जना गरेका रोजगारी

औद्योगिक वर्गीकरण	व्यवसायिक संस्था		रोजगारी	
	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	४०६७	४.०	१२८९२	३.८८
खानी तथा उत्खनन्	८५	०.१	११९९	०.३६
उत्पादनमूलक उद्योग	१०९२८	१०.९	३७९९८	११.४३
विद्युत, ग्याँस	२३६	०.२	२०१३	०.६१
पानी आपूर्ति	४०७	०.४	१३८७	०.४२
निर्माण	२७२	०.३	१५४३	०.४६
थोक तथा खुद्रा व्यापार	५०५७७	५०.२	९९४९३	२९.९३
यातायात तथा भण्डारण	३६६	०.४	१८४३	०.५५
आवास तथा भोजन सेवा	१६०११	१५.९	४५५७२	१३.७१
सूचना तथा सञ्चार	२८१	०.३	२३५६	०.७१
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	२२६२	२.२	२७८९४	८.३९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१०	०.०	७८	०.०२
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	७९७	०.८	२०३९	०.६१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	४२८	०.४	१८२९	०.५५
शिक्षा	४७६५	४.७	६१०५४	१८.३६
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	३३९७	३.४	१७२१५	५.१८
कला, मनोरञ्जन	४६६	०.५	१८१४	०.५५
अन्य सेवा	५३२९	५.३	१४२५३	४.२९
जम्मा	१००६८४	१००.०	३३२४७२	१००.००

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

५.४ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न स्थानीय तहमा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन हुदै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ७८ पालिकाहरुमा कार्यक्रम सञ्चालन भएकामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ८१ पालिकामा प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत १ हजार ६ सय १४ आयोजना सञ्चालन भएका छन्। यी आयोजनाहरुमा १४ हजार २ सय ७४ जना रोजगारीमा संलग्न छन् भने औसत रोजगार दिन ७३ रहेको छ।

तालिका ५.३: प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट सिर्जित रोजगारको विवरण

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
कार्यक्रम सञ्चालन गरेका स्थानीय तह	७८	६९	८१
कार्यक्रम सञ्चालन नगरेका स्थानीय तह	७	१६	४
आयोजना संख्या	७२४	४८८	१६१४
रोजगारीमा संलग्न व्यक्तिको संख्या	१६८६१	९६११	१४२७४
रोजगार औसत दिन	१०१७२	१३	७३
जम्मा रोजगार दिन	१८०७०५	१२४२३८	१०४५०७५

* पहिलो आठ महिना

स्रोत: सम्बन्धित वर्षका आर्थिक सर्वेक्षण

नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण (२०१९) का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल १८ लाख ६८ हजार काम गर्ने उमेरका जनसंख्या मध्ये पुरुष ७ लाख ७० हजार र महिला १० लाख ९८ हजार रहेका छन्। प्रदेशमा बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ भने श्रम सहभागिता दर ३५.७ प्रतिशत रहेको छ जसमा महिला श्रम सहभागिता दर २६.५ र पुरुष श्रम सहभागिता दर ४८.८ प्रतिशत रहेको छ।

तालिका ५.४: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका कामगर्ने उमेरका जनसंख्या, रोजगार तथा बेरोजगार जनसंख्या (हजारमा)

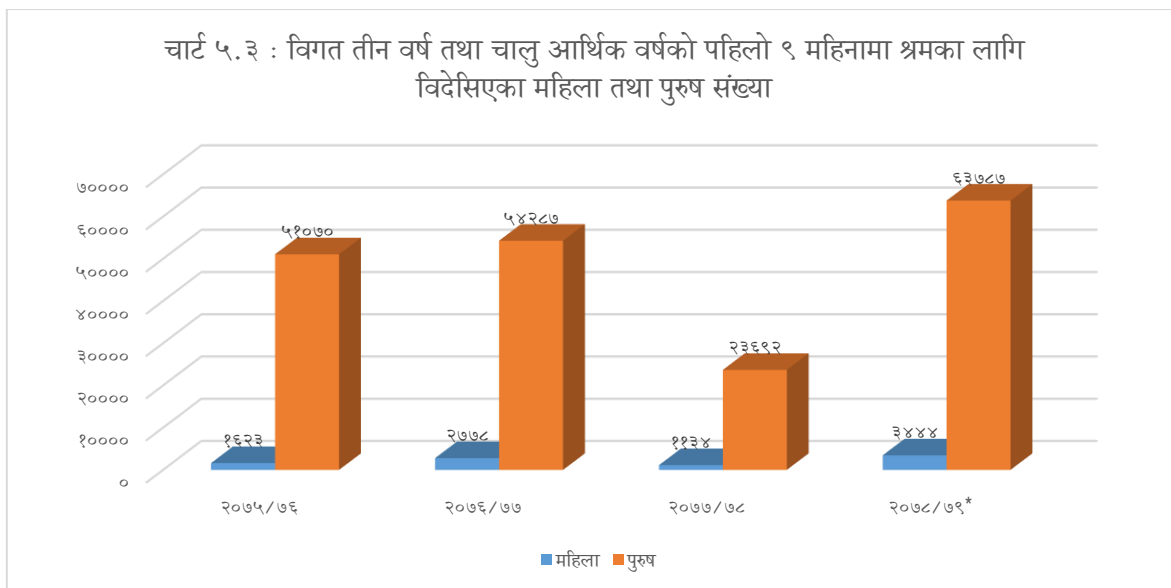
	काम गर्ने उमेरका जनसंख्या	रोजगार	बेरोजगार	श्रमशक्तिमा समावेश नभएका	श्रमशक्तिमा समावेश	बेरोजगार दर	रोजगार र जनसंख्या अनुपात	श्रमशक्ति सहभागिता दर
नेपाल	२० ७४४	७ ०८६	९०८	१२ ७५०	७ ९९४	११.४	३४.२	३८.५
पुरुष	९ २०८	४ ४४६	५११	४ २५०	४ ९५८	१०.३	४८.३	५३.८
महिला	११ ५३७	२ ६४०	३९७	८ ५००	३ ०३६	१३.१	२२.९	२६.३
गण्डकी	१ ८६८	६०६	६०	१ २०२	६६६	९.०	३२.५	३५.७
पुरुष	७७०	३४०	३५	३९५	३७६	९.४	४४.२	४८.८
महिला	१ ०९८	२६६	२४	८०७	२९१	८.४	२४.३	२६.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१९

५.५ वैदेशिक रोजगारी

तालिका ५.५ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट वैदेशिक रोजगारमा गएका महिला तथा पुरुषको तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ। श्रमका लागि विदेशिने युवाहरूको संख्या आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा कोभिड १९ को कारण घटेको थियो। तर आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा यो तथ्यांक बढेको देखिन्छ। प्रदेशका ११ जिल्लाबाट चालु आर्थिक वर्षको श्रावण देखि चैत्रसम्ममा श्रमको लागि विदेशिने युवाहरूको संख्या ६७ हजार २ सय ३१ पुगेको छ जसमा पुरुष ६३ हजार ७ सय ८७ र महिला ३ हजार ४ सय ४४ रहेका छन्।

चाई ५.३ : विगत तीन वर्ष तथा चालु आर्थिक वर्षको पहिलो ९ महिनामा श्रमका लागि विदेशिएका महिला तथा पुरुष संख्या

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग, २०७९

जिल्लागत आधारमा हेर्दा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ९ महिनामा वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदारको संख्या तनहुँ (११ हजार ८ सय ६) र स्याङ्जा (११ हजार २ सय ८९) मा सबैभन्दा बढी देखिन्छ। त्यस्तै चालु आर्थिक वर्षमा मनाङ तथा मुस्ताङ जिल्लाबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने युवाको संख्या २३ जना र ७९ जना रहेको छ।

तालिका ५.५: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूबाट श्रमका लागि विदेशिने युवाहरूको जिल्लागत तथ्याङ्क

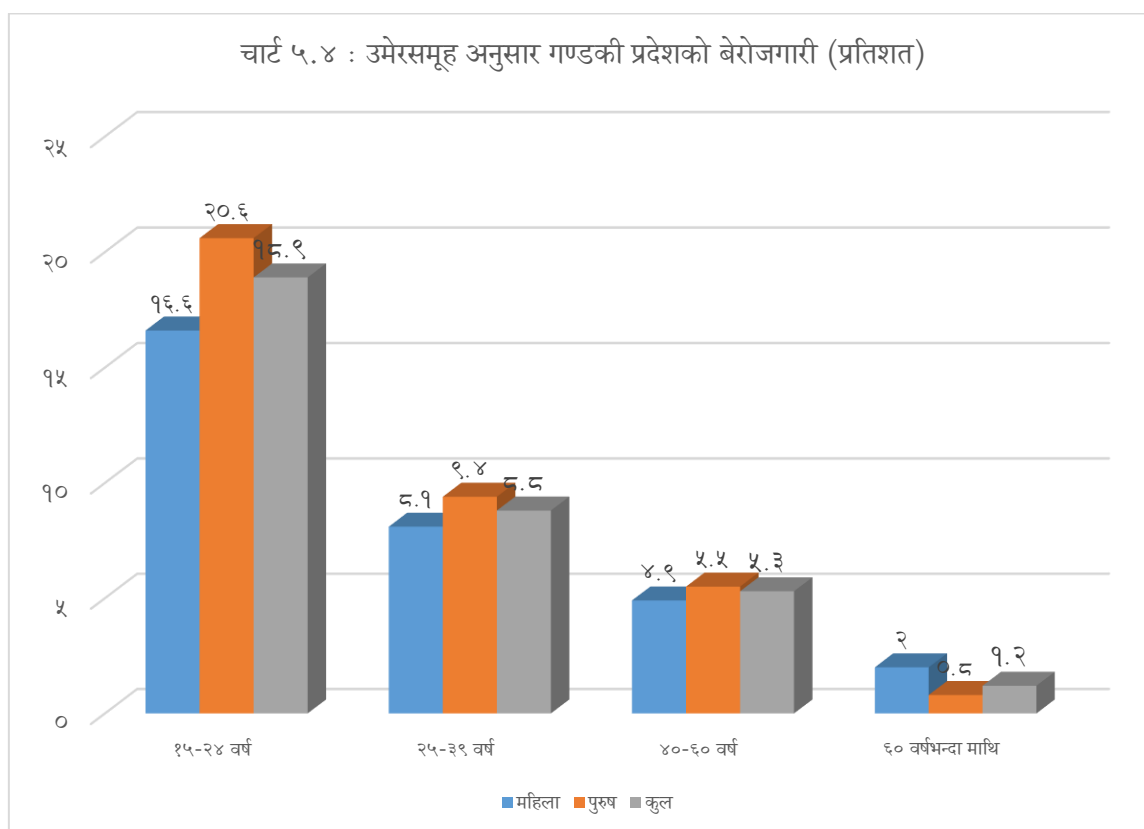
जिल्ला	२०७५/७६			२०७६/७७			२०७७/७८			२०७८/७९ प्रथम ९ महिनाको तथ्यांक		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
गोरखा	२३७	४७७४	५०११	४२७	५८१९	६२४६	१९७	२४८४	२६८१	५७५	६८९४	७४६९
मनाङ	९	१५	२४	८	२६	३४	२	७	९	६	१७	२३
लमजुङ	१४०	४१४१	४२८१	२५७	४७१६	४९७३	११०	२०५१	२१६१	३०३	५५५७	५८६०
कास्की	३४४	६६८२	७०२६	५४६	६४४०	६९८६	२२३	२७८८	३०११	६२३	७१२०	७७४३
तनहुँ	२३२	८७३५	८९६७	३५५	९१५२	९५०७	१७२	४१२१	४२९३	४८२	११३२४	११८०६
स्याङ्जा	२१०	९२१३	९४२३	३२४	८८०७	९१३१	१५४	४७३८	४८९२	४६२	१०८२७	११२८९
मुस्ताङ	४	४०	४४	१४	४७	६१	४	२७	३१	१८	६१	७९
बागलुङ	१०२	५८९२	५९९४	१४९	६६०३	६७५२	६५	३१२३	३१८८	१९०	७३५२	७५४२
पर्वत	८०	३५६७	३६४७	१३८	३७१८	३८५६	६८	१७८६	१८५४	१६९	४२८८	४४५७
म्याग्दी	९०	२६६५	२७५५	१९४	२९८०	३१७४	७५	१११३	११८८	२१७	३०५९	३२७६
नवलपुर	१७५	५३४६	५५२१	३६६	५९७९	६३४५	६४	१४५४	१५१८	३९९	७२८८	७६८७
जम्मा	१६२३	५१०७०	५२६९३	२७७८	५४२८७	५७०६५	११३४	२३६९२	२४८२६	३४४४	६३७८७	६७२३१

स्रोत: वैदेशिक रोजगार विभाग

नवलपुर जिल्लाको छुट्टै तथ्यांक नभएकाले यसको लागि नवलपरासी जिल्लाको आधा उल्लेख गरिएको छ ।

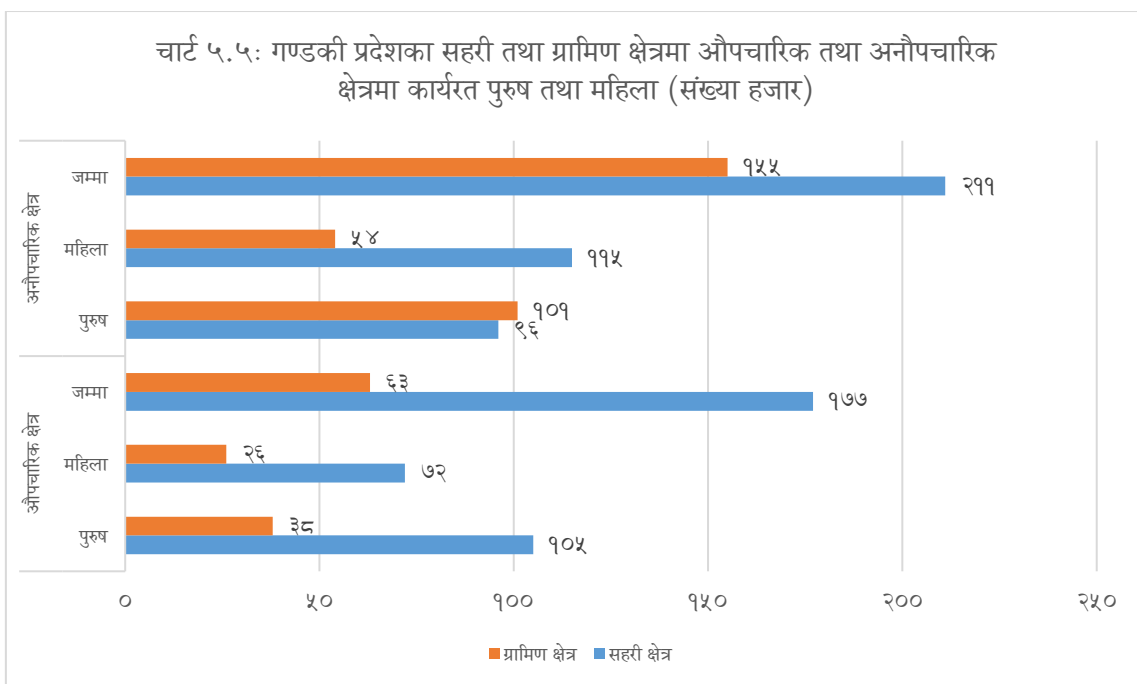
५.६ बेरोजगारी

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार गण्डकी प्रदेशको औसत बेरोजगारी दर ९ प्रतिशत रहेको छ। सर्वेक्षणले प्रदेशको महिला बेरोजगारी ८.४ प्रतिशत र पुरुष बेरोजगारी ९.४ प्रतिशत देखाएको छ। त्यस्तै उमेर समूह अनुसार १५ वर्ष देखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिला तथा पुरुषको बेरोजगारी दर उच्च देखिन्छ। उमेर समूह अनुसार तथा प्रदेशगत बेरोजगारी अनुसूची ९ र १० मा प्रस्तुत गरिएको छ।

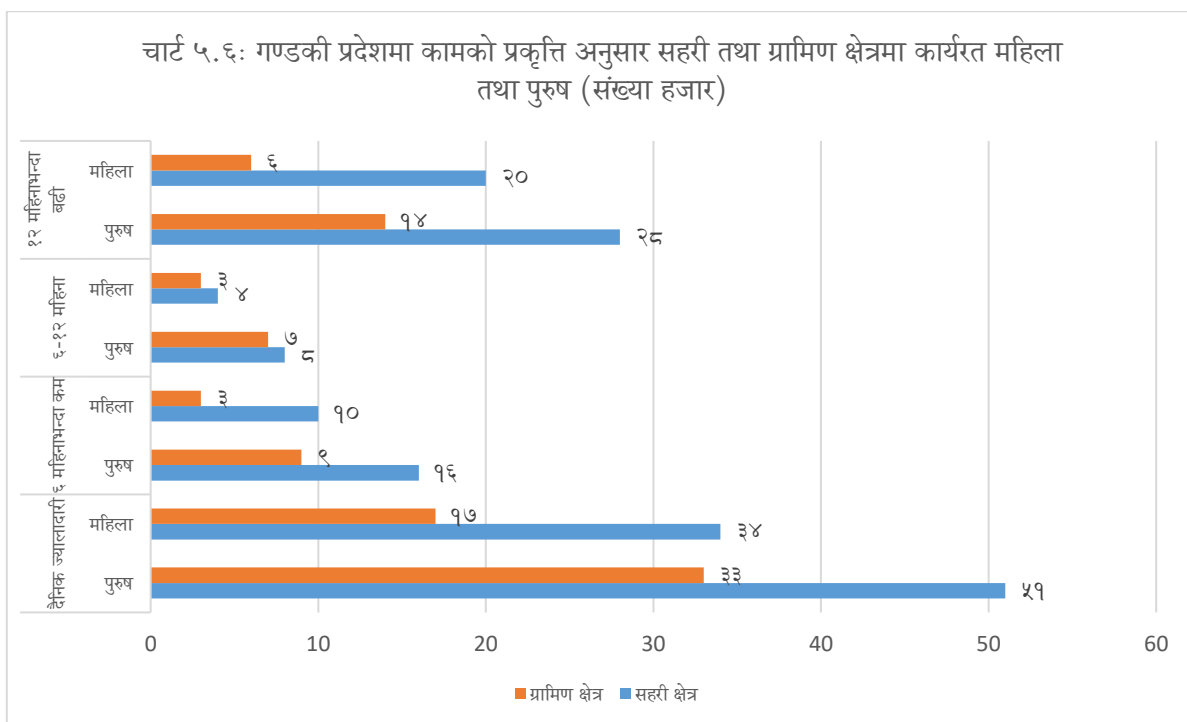
स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५ का अनुसार नेपालमा औपचारिक क्षेत्रमा भन्दा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत श्रमशक्तिको संख्या ठूलो छ। अनौपचारिक क्षेत्रमा कुल ४४ लाख ११ हजार श्रमशक्ति कार्यरत छन् भने औपचारिक क्षेत्रमा २६ लाख ७५ हजार मात्र कार्यरत छन् (अनुसूची ११)। गण्डकी प्रदेशमा पनि औपचारिक क्षेत्रमा भन्दा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत श्रमशक्तिको संख्या बढी छ। चार्ट ५.५ मा सहरी तथा ग्रामिण क्षेत्रमा औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा कार्यरत महिला तथा पुरुषको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

नेपाल तथा प्रदेशगत रूपमा कामको प्रकृति अनुसार कार्यरत महिला तथा पुरुषको संख्या अनुसूची ४.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। गण्डकी प्रदेशको सहरी क्षेत्रमा दैनिक ज्यालादारीमा काम गर्ने पुरुषको संख्या ५१ हजार छ भने ग्रामीण क्षेत्रमा यो संख्या ३३ हजार मात्र रहेको छ। लैंगिक रूपमा कामको समयावधी अनुसारको विवरण चार्ट ५.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

५.७ सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्धता

प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा कुल १ सय ४० रोजगारदाता तथा ६ सय ९३ योगदानकर्ता सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भएका थिए। चालु आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनामा थप ९६ रोजगारदाता तथा १ हजार ४ सय ५९ योगदानकर्ता सूचीकृत भइ प्रदेशमा हालसम्म ७ सय ७६ रोजगारदाता र १२ हजार ९ सय ७२ योगदानकर्ता सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भएको तथ्यांक छ।

तालिका ५.६: गण्डकी प्रदेशमा सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भएका रोजगारदाता तथा योगदानकर्ता

आर्थिक वर्ष	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	जम्मा
सूचीकृत रोजगारदाता	१४०	४३६	१०४	९६	७७६
सूचीकृत योगदानकर्ता	६९३	५५३३	५२८७	१४५९	१२९७२

स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण २०७८/७९

६. जलस्रोत, ऊर्जा, सिञ्चाई तथा खानेपानी

६.१ जलस्रोत

जलस्रोतको दृष्टिले गण्डकी प्रदेश सम्पन्न प्रदेश हो। यस प्रदेशमा उत्तरदेखि दक्षिणतर्फ बहने नदीहरू छन् र यी नदीहरूलाई उत्पत्तिका आधारमा प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन स्तरमा वर्गीकरण गरिएको छ। प्रथम स्तरका नदीहरू मुख्य हिमालयबाट, द्वितीय स्तरका नदीहरू महाभारत पर्वतबाट र तृतीय स्तरका नदी तथा खोलाहरू चुरे पर्वतबाट उत्पत्ति भई उत्तरबाट दक्षिण तर्फ बहन्छन्। यस प्रदेश भएर बहने महत्वपूर्ण नदी र तिनीहरूको लम्बाई तथा जलाधार क्षेत्र तालिका ६.१ मा दिइएको छ।

तालिका ६.१ गण्डकी प्रदेश भएर बग्ने महत्वपूर्ण नदी, तिनको लम्बाई तथा जलाधार क्षेत्र

प्रमुख नदी	लम्बाई (किलोमिटर)	जलाधार क्षेत्र	
		क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी)	प्रतिशत
कालीगण्डकी (माथिल्लो मुस्ताङदेखि देवघाटसम्म)	३८१.५८	९५६८.३४	४३.४६
मोदी (अन्नपूर्ण क्षेत्रदेखि कुस्मासम्म)	५७.६१	६७५.७	३.०७
सेती (अन्नपूर्ण/माछापुच्छ्रे क्षेत्रदेखि गाइघाटसम्म)	१५०.३४	१८२७.३८	८.३०
मादी (अन्नपूर्ण/कफुचे तालक्षेत्रदेखि दमौलीसम्म)	८४.३६	११२३.६१	५.१०
मस्याङदी (उपल्लो मनाङदेखि मुग्लिनसम्म)	१७६.१४	४१८६.७९	१९.०२
दरौँदी (गोरखा मनासलु हिमालदेखि आँबु खैरेनीसम्म)	६४.७२	६१०.८४	२.७७
बुढी गण्डकी (गोरखा लार्के क्षेत्रदेखि बेनीघाटसम्म)	१४७.५८	२७१९.६७	१२.३५
नारायणी (देवघाटदेखि त्रिबेणीसम्म)	८९.६९	११३९.६७	५.१८
त्रिशुली (बेनीघाटदेखि देवघाट सम्म)	६७.७८	१६३.०२	०.७४
जम्मा		२२०१५.०१	१००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको स्रोत नक्साङ्कन, २०७५

६.२ जलविद्युत

उज्यालो गण्डकी प्रदेश कार्यक्रम अन्तर्गत राष्ट्रिय प्रसारण लाइन तथा नवीकरणीय उर्जामार्फत प्रदेशका ५ लाख ७७ हजार ६ सय ८२ घरधुरीमध्ये ५ लाख ७४ हजार ७ सय ९८ (९९.५ प्रतिशत) घरपरिवारमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ।

प्रदेश सरकार गठन हुँदा राष्ट्रिय प्रसारण लाइनमार्फत विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार ८२.२ प्रतिशत रहेकोमा हाल वृद्धि भई ९५.६८ प्रतिशत पुगेको छ।

हालसम्म विद्युत पहुँच नपुगेका गण्डकी प्रदेशका स्थानीय तहहरूमा नवलपुरको बोदीकाली गाउँपालिका वडा नं. ३, वडा नं. ४, वडा नं. ५ र वडा नं. ६, बुलिडटार गाउँपालिका वडा नं. १, वडा नं. २, वडा नं. ३, वडा नं. ४ र वडा नं. ५, तमान खोला गाउँपालिका, निसीखोला गाउँपालिका, मुस्ताङको साङ्ता गाउँ, देवघाट गाउँपालिकाका अधिकांश ठाउँहरू, आरुघाट गाउँपालिकाको वडा नं. १ र वडा नं. २, धार्चे तथा चुमनुब्री गाउँपालिकाका अधिकांश स्थानहरू र मनाङ जिल्लाका नार्पाभूमी, चामे, नासो, मनाङ निस्याङ गाउँपालिका गाउँपालिका रहेका छन्। यी ठाउँहरूका घरपरिवारमा विद्युत पहुँच पुऱ्याउन लमजुङ, गोरखा र नवलपुर जिल्लामा विद्युत विस्तार गर्ने कार्य भइरहेको छ। प्रदेशमा उर्जा क्षेत्रमा हाल ३४ योजना संख्या कार्यान्वयनमा रहेका छन् र मन्त्रालयबाट यी योजनाका लागि रु. ३० करोड ९२ लाख विनियोजन भएको छ।

तालिका ६.२: गण्डकी प्रदेशमा विद्युत उत्पादन क्षमता र राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिडबाट विद्युत पहुँच प्राप्त जनसंख्या

विवरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
विद्युत उत्पादन क्षमता (मे.वा.)	५१९.८	५११	५२९	४६५
विद्युत पहुँच प्राप्त जनसंख्या (प्रतिशत)	८७.३९	८७.४८	९२.७९	९५.६८

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण, २०७९

६.३ विद्युत वितरण

गण्डकी प्रदेशका १३ वितरण केन्द्र मार्फत प्रदेशका ११ जिल्लामा विद्युत वितरण हुँदै आएको छ। तालिका ६.३ मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणका गण्डकी प्रदेशका ग्राहक संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल ३ लाख ८० हजार ५ सय ७९ रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा ४ लाख १२ हजार ४ सय ४९ ग्राहक पुगेका छन्।

तालिका ६.३: नेपाल विद्युत प्राधिकरणका गण्डकी प्रदेशका ग्राहक संख्या

वितरण केन्द्र	जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ चैत्र मसान्तसम्म
आरुघाट वितरण केन्द्र	गोरखा	३,५५७	३८४१	४२१२
गोरखा वितरण केन्द्र	गोरखा	४२,८०९	४५२५६	४६१७१
लमजुङ वितरण केन्द्र	लमजुङ	७६४	८९२	९६०
तनहुँ वितरण केन्द्र	तनहुँ	३८,०७०	४०४८५	४१३४२
लेखनाथ वितरण केन्द्र	कास्की, तनहुँ, नवलपुर	४८,७१८	५२७४३	५४१५२

वितरण केन्द्र	जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ चैत्र मसान्तसम्म
पोखरा वितरण केन्द्र	कास्की	८५,१७२	८९,०८७	९१२०१
पर्वत वितरण केन्द्र	पर्वत	१९,०२२	१९,४८७	१९८३५
स्याङ्जा वितरण केन्द्र	स्याङ्जा	२७,५४२	२८,०८८	२८४३८
म्याग्दी वितरण केन्द्र	म्याग्दी	१८,२९५	१९,७४१	२०१४१
तातोपानी वितरण केन्द्र	म्याग्दी, मुस्ताङ	१,२९१	१३४६	१३८१
मनाङ वितरण केन्द्र	मनाङ	-	१३	१३
बागलुङ वितरण केन्द्र	बागलुङ	२७,८३४	३०,०८३	३११५०
कावासोती वितरण केन्द्र	नवलपुर	६७,५०५	७१,६४४	७३४५३
गण्डकी प्रदेश		३८०,५७९	४०२,७०६	४१२,४४९

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७९

नेपाल विद्युत प्राधिकरणका १३ वितरण केन्द्रबाट गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूमा आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ४२ करोड ९६ लाख किलोवाट भन्दा बढी विद्युत वितरण भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा ५ करोड ११ लाख किलोवाट भन्दा बढी विद्युत वितरण भएको छ। वितरण केन्द्र र जिल्लाहरूमा भएको विद्युत वितरण तालिका ६.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६.४: नेपाल विद्युत प्राधिकरण विभिन्न वितरण केन्द्रबाट भएको विद्युत बिक्री (किलोवाट)

वितरण केन्द्र	जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ चैत्र मसान्तसम्म
आरुघाट वितरण केन्द्र	गोरखा	१२१६८०८.३८	१२९३५२.२	११७४५८.२
गोरखा वितरण केन्द्र	गोरखा	२०२८६२१३.२७	१९९४१८७	२१२९२७६
लमजुङ वितरण केन्द्र	लमजुङ	२४३८३४७१.५	१८२४९९२	२२१६४०४
तनहुँ वितरण केन्द्र	तनहुँ	३६३९७८७१.६४	३६९३०२४	३६४७७७०
लेखनाथ वितरण केन्द्र	कास्की, तनहुँ, नवलपुर	४७१५७१२०.६२	४८१९९१६	४९२३३७५
पोखरा वितरण केन्द्र	कास्की	१५९५३३१९८.६	१३४७६४१९	१४९४९६९९
पर्वत वितरण केन्द्र	पर्वत	१३४२२८१४.४३	१२६६९३०	१२२३३०७
स्याङ्जा वितरण केन्द्र	स्याङ्जा	१४७५६८१५.५८	१४१९१६९	१३४४९५८

म्याग्दी वितरण केन्द्र	म्याग्दी	९२३०३८१.६	८४८५९८.९	१२७७७९०
तातोपानी वितरण केन्द्र	म्याग्दी, मुस्ताङ	१८४१९६७.७२	२२८५१२	२७९५६१
मनाङ वितरण केन्द्र	मनाङ	०	०	०
बागलुङ वितरण केन्द्र	बागलुङ	१२६२२३०७.५२	१३१७३४९	१४४४१३६
कावासोती वितरण केन्द्र	नवलपुर	८८७९०८३२.२१	१०५२४९४७	१७६०२३४३
गण्डकी प्रदेश		४२९६३९८०३.१	४१५४३३९६	५११५६०७९

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७९

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा ८.७२ प्रतिशत विद्युत चुहावट भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ बढेर १०.८६ प्रतिशत भएको र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा ८.१६ प्रतिशत विद्युत चुहावट देखिन्छ।

तालिका ६.५: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न वितरण केन्द्रबाट भएको विद्युत वितरणमा भएको नोक्सान

वितरण केन्द्र	जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ चैत्र मसान्तसम्म
आरुघाट वितरण केन्द्र	गोरखा	११.९६	१२.३७	८.६४
गोरखा वितरण केन्द्र	गोरखा	४.०७	१५.९३	१३.१८
लमजुङ वितरण केन्द्र	लमजुङ	०.६९	०.४४	०.४
तनहुँ वितरण केन्द्र	तनहुँ	३.४६	१०.२	९.१५
लेखनाथ वितरण केन्द्र	कास्की, तनहुँ, नवलपुर	१२.१९	८.४२	१.५१
पोखरा वितरण केन्द्र	कास्की	३०.०६	९.८२	८.८६
पर्वत वितरण केन्द्र	पर्वत	३.८३	७.०७	४.२४
स्याङ्जा वितरण केन्द्र	स्याङ्जा	४.६१	११.९२	११.८८
म्याग्दी वितरण केन्द्र	म्याग्दी	४.५९	१७.७५	१५.६९
तातोपानी वितरण केन्द्र	म्याग्दी, मुस्ताङ	३.९९	३.०५	४.८८
मनाङ वितरण केन्द्र	मनाङ			०
बागलुङ वितरण केन्द्र	बागलुङ	४.८४	११.६९	८.४८
कावासोती वितरण केन्द्र	नवलपुर	२७.२९	१४.९९	९.९५
गण्डकी प्रदेश		८.७२	१०.८६	८.१६

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण, २०७९

तालिका ६.६ मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गण्डकी प्रदेशबाट प्राप्त गरेको आम्दानी प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा प्राधिकरणले रु. ४४ करोड ४६ लाख संकलन गरेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्तसम्म रु. ५२ करोड ७० लाख संकलन गरेको छ।

तालिका ६.६: नेपाल विद्युत प्राधिकरण गण्डकी प्रदेशबाट भएको आम्दानी (रु. दशलाख)

वितरण केन्द्र	जिल्ला	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ चैत्र मसान्तसम्म
आरुघाट वितरण केन्द्र	गोरखा	१२.५	१.६	१.३
गोरखा वितरण केन्द्र	गोरखा	१८३.७	१८.०	२०.१
लमजुङ वितरण केन्द्र	लमजुङ	१५२.९	१६.२	१२.२
तनहुँ वितरण केन्द्र	तनहुँ	३६२.४	३५.९	३६.४
लेखनाथ वितरण केन्द्र	कास्की, तनहुँ, नवलपुर	४६६.८	४९.०	५३.०
पोखरा वितरण केन्द्र	कास्की	१७२५.४	१६६.७	१८२.०
पर्वत वितरण केन्द्र	पर्वत	११९.९	१७.०	१२.५
स्याङ्जा वितरण केन्द्र	स्याङ्जा	१२२.०	१७.१	१२.६
म्याग्दी वितरण केन्द्र	म्याग्दी	९९.६	११.६	१०.६
तातोपानी वितरण केन्द्र	म्याग्दी, मुस्ताङ	१८.८	३.२	२.८
मनाङ वितरण केन्द्र	मनाङ	०.०	०.०	०.०
बागलुङ वितरण केन्द्र	बागलुङ	१२३.५	१६.९	१४.७
कावासोती वितरण केन्द्र	नवलपुर	८४३.३	९१.५	१६८.६
गण्डकी प्रदेश		४२३०.८	४४४.६	५२७.०

स्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०७९

गण्डकी प्रदेश सरकारले प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा उर्जा क्षेत्रलाई आर्थिक समृद्धिको मुख्य संवाहक उल्लेख गरेको छ। विद्युत खपत बढाउन विद्युतीय सवारी साधनलाई प्रोत्साहन गर्न नमूनाका रूपमा तनहुँ, कास्की र पर्वतमा गरी ३ चार्जिङ स्टेसनको निर्माण गरिएको छ।

गण्डकी प्रदेशमा ४१ आयोजनाहरूको कुल जडित क्षमता ५०८.७६ मेगावाट रहेको छ भने यी आयोजनाहरूबाट वार्षिक २७६३.२ गि.वा. घण्टा उर्जा उत्पादन भएको छ। प्रदेशका लमजुङ, स्याङ्जा, तनहुँ र कास्कीमा २० मेगावाटभन्दा बढी क्षमता भएका आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने नवलपुरमा हालसम्म कुनै पनि जलविद्युत आयोजना सञ्चालनमा छैन।

तालिका ६.७: गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका जलविद्युत आयोजनाको जिल्लागत अवस्था

जिल्ला	३ मेगावाटसम्म			३ मेवाभन्दा बढी २० मेवासम्म			२० मेगावाटभन्दा बढी		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)
गोरखा	३	२.१४	११.६२	१	६	३२.५९	०	०	०
लमजुङ	४	५.२८	२८.६९	३	१३.३५	७२.५	२	१२०	६५१.७
तनहुँ	०	०	०	०	०	०	१	६९	३७४.७५
स्याङ्जा	१	०.०८	०.४३	१	९.४	५१.०५	१	१४४	७८२.१
कास्की	३	३.४८	१८.९	७	४८.६१	२६४	१	२५	१३५.८
मनाङ	२	०.३८	२.०६	०	०	०	०	०	०
मुस्ताङ	१	०.२४	१.३	२	२४.८	१३४.७	०	०	०
म्याग्दी	१	२	१०.८६	१	५	२७.१६	०	०	०
पर्वत	१	१	५.४१	२	२४.८	१३४.७	०	०	०
बागलुङ	३	४.२	२२.८	०	०	०	०	०	०
नवलपुर	०	०	०	०	०	०	०	०	०
गण्डकी	१९	१८.८	१०२.०७	१७	१३१.९६	७१६.७	५	३५८	१९४४.३५

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

त्यस्तै प्रदेशका ८ जिल्लामा साना ठूला गरी कुल ४० जलविद्युत आयोजनाहरु निर्माणाधीन रहेका छन्। यी आयोजनाहरुको कुल जडित क्षमता ८६९.३६ मेगावाट रहेको छ भने वार्षिक उर्जा उत्पादन ४ हजार ७ सय २४ गिवा घण्टा रहेको छ।

तालिका ६.८: गण्डकी प्रदेशमा निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजना

जिल्ला	३ मेगावाटसम्म			३ मेवाभन्दा बढी २० मेवासम्म			२० मेगावाटभन्दा बढी		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (मेवा)	वार्षिक उर्जा (गिवाघण्टा)
गोरखा	०	०	०	२	१४.९८	८१	०	०	०
लमजुङ	२	३.४	१८	४	२७.७३	१५१	५	१७६.२७	९५७
तनहुँ	०	०	०	०	०	०	१	१४०	७६०
कास्की	१	०.९८	५	३	३०.३	१६५	५	११८	६४१
मुस्ताङ	१	२.२	१२	०	०	०	०	०	०
म्याग्दी	०	०	०	४	४४	२३९	६	२५५	१३८८
पर्वत	०	०	०	३	३८.६	२१०	०	०	०
बागलुङ	१	१.७	९	२	१६.२	८८	०	०	०
गण्डकी	५	८.२८	४४	१८	१७१.८१	९३४	१७	६८९.२७	३७४६

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशको उर्जा खरिद सम्झौता भैसकेका तर वित्त व्यवस्थापन नभएका ३४ जलविद्युत आयोजनाहरूको कुल जडित क्षमता ६७७.१ मेगावाट रहेको छ भने यी आयोजनाबाट ३६७७.४ गिगावाट घण्टा वार्षिक उत्पादन हुनेछ (गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७)। त्यस्तै उत्पादन अनुमतीपत्र प्राप्त भएका जलविद्युत आयोजनाहरू (१४ आयोजना ९५९.१७ मेगावाट), उत्पादन अनुमतीपत्रका लागि आवेदित जलविद्युत आयोजनाहरू (११ आयोजना, १६६५.९२ मेगावाट), अध्ययन सम्पन्न भएका र अध्ययन भइरहेका विभिन्न जलविद्युत आयोजनाहरू रहेका छन्।

लघु जलविद्युत आयोजनाहरू: राष्ट्रिय प्रसारण लाइन नपुगेका तर उत्पादनको अनुकूल अवस्थिति रहेका स्थानमा लघु जलविद्युत आयोजनाहरूले ग्रामीण विद्युतीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन्। गण्डकी प्रदेशमा कुल ४०१ लघु जलविद्युत आयोजनाहरूको जडित क्षमता कुल ८ हजार ४ सय ८० किलोवाट (करीब ८.५ मेगावाट) रहेको छ। त्यस्तै, १० निर्माणाधीन लघु जलविद्युत आयोजनाको कुल जडित क्षमता ६३५ किलोवाट रहेको छ।

तालिका ६.९ गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका तथा निर्माणाधीन लघु जलविद्युत आयोजनाहरू

जिल्ला	सञ्चालनमा रहेका आयोजना			निर्माणाधीन आयोजना		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (किवा)	वार्षिक उर्जा (किवा घण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (किवा)	वार्षिक उर्जा (किवा घण्टा)
गोरखा	७१	१७६०	८४७०७०१	३	२३०	१९३०८५०
लमजुङ	३२	६२७	२५३९०१३	०	०	०
तनहुँ	२३	२८०	६१२१०५	०	०	०
स्याङ्जा	२	१४२	३१०९८०	०	०	०
कास्की	२६	७१६	४१८२८६४	०	०	०
मनाङ	१४	३९४	१७६१७०९	२	१५०	३२८५००
मुस्ताङ	३	६९	५७९२५५	०	०	०
म्याग्दी	३२	३४९	१२६०७१०	०	०	०
पर्वत	१०	१४९	३२६३१०	०	०	०
बागलुङ	१४५	३५९६	८०४२७७५	४	२२३	४८८३७०
नवलपुर	४३	३९५	८६५७०७	१	३२	७००८०
गण्डकी	४०१	८४७७	२८९५२१२९	१०	६३५	२८१७८००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

६.४ नवीकरणीय उर्जा

गण्डकी प्रदेशका ८५ पालिकाहरू मध्ये दुई गाउँपालिकाहरूमा अहिलेसम्म विद्युतको पहुँच पुगेको छैन। २५ गाउँपालिका तथा ७ नगरपालिकामा आंशिक विद्युतीकरण भएको छ भने बाँकी सबै पालिकाहरूमा विद्युतको पहुँच पुगेको छ।

सौर्य उर्जा आयोजना

गण्डकी प्रदेशमा सौर्य उर्जाको जडित क्षमता र उपयोगको आधारमा संस्थागत एवम् व्यवसायिक सौर्य विद्युत आयोजना र गृहजडित सौर्यपाता गरेर दुई श्रेणीमा विभाजन गरिएका छन्। पहिलो किसिमको व्यवस्थापन, विद्युत विकास विभाग र नेपाल विद्युत प्राधिकरणले गरेका छन् भने दोश्रो श्रेणीको व्यवस्थापन वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रले गरेको छ।

तालिका ६.१०: संस्थागत तथा व्यवसायिक सौर्य विद्युत आयोजनाहरू

जिल्ला	सञ्चालनमा रहेका आयोजना			सर्वेक्षण अनुमती प्राप्त आयोजना		
	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (किवा)	वार्षिक उर्जा (किवा घण्टा)	आयोजना संख्या	जडित क्षमता (किवा)	वार्षिक उर्जा (किवा घण्टा)
लमजुङ	०	०	०	१	३	४९५०
तनहुँ	२	५०१८	८२८०	०	०	०
कास्की	३	४४२३	७२९८	०	०	०
मुस्ताङ	१	७०	११६	१	३	४९५०
नवलपुर	१	२	३	२	१.५	२४७५
गण्डकी	७	९५१३	१५६९७	४	७.५	१२३७५

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७

सौर्यउर्जा

गण्डकी प्रदेशको उर्जाक्षेत्रको सूचीपत्र, २०७७ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न क्षमताका सौर्यपाता जडान गरी ४३ हजार १३ घरहरू उज्यालो पारिएको छ। जलविद्युतको अतिरिक्त सौर्य र वायु उर्जा उत्पादनको पनि उतिकै सम्भावना यस प्रदेशमा रहेको छ तर उत्पादन भने हुन सकेको छैन। राष्ट्रिय उर्जा सुरक्षाको आधारशिला तयार गर्न र समग्रमा उर्जालाई प्रदेश समृद्धिको सम्बाहक बनाउन निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा ठूला जलाशययुक्त जलविद्युत, सौर्य र वायु उर्जा आयोजना विकास गरी विद्युत उत्पादन उल्लेख्य मात्रामा बढाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको कुरा प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा उल्लेख छ।

गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा गरी हालसम्म घरायशी वायोग्याँस प्लान्ट संख्या ८४ हजार, ठूला साइजका वायोग्याँस प्लान्ट संख्या २३, लघुजलविद्युत ६ हजार ६ सय २१ किलोवाट,

वायु उर्जा १० किलोवाट, सौर्य उर्जा १ हजार ३ सय ७४ किलोवाट, सुधारिएको चुलो संख्या ९२ हजार ७ सय ४७ रहेका छन्।

६.५ सिञ्चाई

गण्डकी प्रदेशमा कुल ३ लाख ७० हजार हेक्टर खेतीयोग्य जमिन भएकोमा २ लाख ७२ हजार हेक्टरमात्र सिञ्चाई योग्य रहेको छ। यसमध्ये हालसम्म १ लाख ३७ हजार ८५० हेक्टर जमिन (३७.२६ प्रतिशत) मा मात्र सिञ्चाई सुविधा पुगेको छ। वर्षेभरी सिञ्चाई सुविधा पुगेको जमिन ६९ हजार ३ सय १६ हेक्टर (१८.७३ प्रतिशत) मात्र रहेको छ।

दिगो विकास लक्ष्यले २०८७ सालसम्ममा ३ लाख ९० हजार हेक्टर जमिनमा खेती लगाउने र खेतीयोग्य जमिनको ६५ प्रतिशत भूभागमा वर्षेभरी सिञ्चाईको सुविधा पुऱ्याउने तथा खेती योग्य जमिनको ८० प्रतिशत क्षेत्रफलमा बाली लगाउने लक्ष्य राखेको छ।

तालिका ६.११: गण्डकी प्रदेशको खेतीयोग्य जमिन, सिञ्चाई सुविधा भएको तथा बाली लगाइएको जमिन

विवरण	२०७७/७८	२०८०/८१ सम्मको लक्ष्य	२०८७ सम्मको लक्ष्य
कुल खेती गरिएको जमिन (हजार हेक्टर)	३७०	३७५	३९०
कुल खेतीयोग्य जमिनमा वर्षेभरी सिञ्चाई सुविधा पुगेको (प्रतिशत)	४६	५५	६५
कुल खेतीयोग्य जमिनमा बाली लगाइएको भूमि (प्रतिशत)	७६	७७	८०

स्रोत: प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, गण्डकी प्रदेश, दिगो विकास लक्ष्य

गण्डकी प्रदेश जलस्रोतको दृष्टिले सम्पन्न भएपनि दिगो सिञ्चाईको व्यवस्था हुन सकेको छैन। नवलपुर, मर्स्याङ्दी, मादी, कालीगण्डकी करिडोर तथा ठूला टारहरुमा सिञ्चाईको व्यवस्था हुन नसक्नुले किसानहरु मौसमी वर्षा तथा परम्परागत कुलोमा भर पर्नुपर्ने अवस्था छ। त्यसैले धान गहुँ आदि खाद्यबालीको उत्पादकत्व उच्च भएका कालीगण्डकी, मर्स्याङ्दी, मादी, आँधीखोला करिडोर तथा नवलपुर तथा अन्य पहाडका ठूला टारहरुमा बहुउद्देश्यीय सिञ्चाई परियोजना सञ्चालन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

प्रदेश स्थापना भएपछि हालसम्म ७९.७३ किलोमिटर तटवन्ध निर्माण भएको तथा २ हजार ४ सय ६४ हेक्टर जग्गा उकास भएको छ। सिञ्चाई तथा नदी नियन्त्रण अन्तर्गत हाल प्रदेशमा १ हजार ४२ आयोजना रहेका र यसको लागि रु. १ अर्ब ९३ करोड बजेट विनियोजन भएको छ। त्यस्तै प्रदेश सिञ्चाई ऐन प्रदेश सभाबाट पास भएको छ।

६.६ खानेपानी तथा सरसफाई

गण्डकी प्रदेशमा आधारभूत खानेपानीमा पहुँच पुगेका जनसंख्या ९३.७५ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेश सरकारले घोषणा गरेको एक घर एक धारा खानेपानी उपलब्ध गराउने कार्यक्रम अन्तर्गत हालसम्म ४ सय २२ सम्पन्न आयोजनाहरूबाट ९३ हजार ८ सय १८ घरधुरीमा निजी धारा जडान भई ४ लाख ७१ हजार ६ सय ८२ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन्। हालसम्म २०.८४ प्रतिशत घरपरिवारमा एक घर एक धाराको पहुँच पुगेको छ। अहिले खानेपानी तथा सरसफाई अन्तर्गत १ हजार ४२ योजनाहरू कार्यान्वयनको चरणमा रहेका र यसको लागि २ अर्ब ३० करोड बजेट विनियोजन भएको छ। त्यस्तै प्रदेश खानेपानी तथा सरसफाई ऐन प्रदेश सभामा छलफलको चरणमा रहेको छ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को अनुसार गण्डकी प्रदेशको ४ लाख ४८ हजार ८ सय ६० परिवारले धाराको पानी प्रयोग गर्छन् भने बाँकीले ट्युबवेल, कुवा तथा खोला नदीको पानी प्रयोग गर्ने गर्छन्। स्रोत अनुसार खानेपानी प्रयोगको अवस्था तालिका ६.१२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६.१२: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका स्रोतबाट खानेपानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार

जिल्ला	धारा	ट्युबवेल, ह्याण्ड पम्प	इनार, कुवा (ढाकिएको)	खुला कुवा	मौसमी स्रोतको पानी	खोला, नदी	अन्य	उल्लेख नगरिएको
गोरखा	४१७४३	२०	१५४७	३४१५	१८६४०	८०७	३३	२५३
मनाङ	१४१३	०	०	०	२६	४	०	५
मुस्ताङ	३०२९	१	१	७	७६	१७४	२	१५
म्याग्दी	२४२३८	६	१३६	५२७	२२६४	४१०	७६	७०
कास्कि	११५८२२	१७१	१२६६	१८३१	३५२७	४८२	१९३५	४२५
लमजुङ	३७०३२	१०३	३७३	१०४९	३१३१	१५६	६१	१४३
तैनहु	५८६८८	२११	४३२६	९१८४	४९४५	४२६	७८	४२८
नवलपुर	२५९१८	३००२५	३२३६	३२१८	९८६	१३७	५००	३६३
स्याङ्जा	५६९२७	८४	२६९५	३९१७	४५९२	४०५	६६	१७०
पर्वत	२९४३४	६	१३६	५२७	२२६४	४१०	७६	७०
बाग्लुङ	५४६१६	३१	२७२	२०५७	३०९८	९२७	१८९	२९२
गण्डकी	४४८८६०	३०६५८	१३९८८	२५७३२	४३५४९	४३३८	३०१६	२२३४

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८

हालसम्म प्रदेशको २० प्रतिशत घरपरिवारमा उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको छ भने आर्थिक वर्ष २०८०/८१ सम्ममा ५० प्रतिशत घरपरिवारमा उच्च मध्यम स्तरको खानेपानी

सुविधा पुन्याउने लक्ष्य छ। यससँगै गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामध्ये १० जिल्लामा पानी प्रशोधन हुँदै आएको छ। प्रदेशभरमा गरी ६७ पानी प्रशोधन कम्पनीहरुबाट प्रशोधित पानी जार तथा बोतलमार्फत बिक्री वितरण हुँदै आएको छ।

गण्डकी प्रदेशको ८१.४ प्रतिशत जनताले शौचालयको प्रयोग गर्दछन्। प्रदेशका ११ वटै जिल्ला खुल्ला दिशामुक्त घोषित भैसकेका छन्। तालिका ६.१३ मा खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित राष्ट्रिय तथा गण्डकी प्रदेशका तथ्यांकहरु र दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ६.१३: खानेपानी तथा सरसफाईसँग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यका परिमाणत्मक लक्ष्यहरु

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
धाराबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएको परिवार (प्रतिशत)	५०.४	६५	९०	३३.३	९०
आधारभूत खानेपानी आपूर्तिको विस्तार	९१.१	१००	१००	९४.९	९९
आधुनिक सरसफाई सुविधाको एकलरूपमा प्रयोग गर्ने घरपरिवार (प्रतिशत)	७३.६	८५	९९	६४.६	९५
शौचालय प्रयोग गर्ने जनसंख्या	८१.४	९२	९९	६७.६	९८

स्रोत: नेपालको पन्ध्रौँ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य

७. भौतिक पूर्वाधार, यातायात तथा सञ्चार

७.१ भौतिक पूर्वाधार

भौतिक पूर्वाधारको विकास आधुनिक विकास प्रणालीको अभिन्न पक्ष हो। आर्थिक विकास र सामाजिक रुपान्तरणका लागि गुणस्तरीय र दिगो भौतिक पूर्वाधार आवश्यक हुन्छ। भौतिक पूर्वाधार विकासमा सडक, पुल आदिको अवस्थाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ।

७.२ सडक

गण्डकी प्रदेश भौतिक पूर्वाधार तथा शहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा ५२.२३ किलोमिटर सडक कालोपत्रे गरिएकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ५५.३६ किलोमिटर कालोपत्रे भएको छ। त्यस्तै आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ८ महिनामा १५४ किलोमिटर सडक ग्राभेल गरिएको तथा २७ किलोमिटर कच्ची सडक निर्माण गरिएको छ।

तालिका ७.१: प्रदेश भित्रको सडकको लम्बाई

सडकको प्रकार	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	प्रथम आठमहिना	
				२०७७/७८	२०७८/७९
कालोपत्रे (कि.मि.)	५२.२३	६५.१६	२११.९	६८.८२	५५.३६
ग्राभेल (कि.मि.)	११३.२८	१३८.४३	१५२.२७	११२.४६	१५४.९८
कच्ची (कि.मि.)	९३.६४	७१.६७	८८.७६	५९.१८	२७.१४

स्रोत: भौतिक पूर्वाधार तथा शहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, गण्डकी गण्डकी प्रदेशको स्थानीय सडकको विवरण तालिका ७.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ जस अनुसार आर्थिक वर्ष २०७८/७९ चैत्रसम्ममा कालोपत्रे गरिएको सडक ६८० किलोमिटर, ग्राभेल सडक १ हजार २ सय ५८ किलोमिटर र कच्ची सडक ९ हजार ५ सय ९६ किलोमिटर गरी कुल ११ हजार ४ सय ९४ किलोमिटर रहेको छ। अझै पनि गण्डकी प्रदेशका २ स्थानीय तहको केन्द्रसम्म सडकको पहुँच पुगेको छैन। त्यस्तै ११ स्थानीय तहको केन्द्रसम्म पुग्ने सडक कालोपत्रे हुन सकेको छैन।

तालिका ७.२: स्थानीय सडकको विवरण (किलोमिटर)

आर्थिक वर्ष	धुले/कच्ची	ग्रावेल	कालोपत्रे	जम्मा सडक	सडक घनत्व (कि.मी. प्रतिवर्ग कि.मी.)
२०७६/७७	९३७०	१३५१	५७७	११२९८	०.५३
२०७७/७८	९५९६	१२५२	६४६	११४९४	०.५३
२०७८/७९	९६३२	१२५८	६८०	११५७०	०.५४

स्रोत: संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय २०७८

जिल्लागत रूपमा सडकको लम्बाई, सडक घनत्व तथा प्रति किलोमिटर सडकबाट लाभान्वित जनसंख्या तालिका ७.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लाहरू मध्ये नवलपुरमा सबैभन्दा धेरै २२५ किलोमिटर सडक निर्माण भएको तथा मनाङमा सबैभन्दा कम ३० किलोमिटर सडक निर्माण भएको तथ्यांक छ ।

तालिका ७.३: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विभिन्न प्रकारका सडक (कि.मि.) तथा लाभान्वित जनसंख्या

जिल्ला	पीच सडक	ग्रावेल	कच्चा	जम्मा	जनसंख्या	प्रति कि.मि. सडकबाट लाभान्वित जनसंख्या
कास्की	३३४	१८३	११३८.१३	१६५५	५९९,५०४	३६२.२
नवलपुर	४११	१४०	७३०	१२८१	३८१,१०५	२९७.५
तनहुँ	१३१	५२	१३२	३१५	३२७,६२०	१०४०.१
गोरखा	९१	६७	३७८	५३६	२५२,२०१	४७०.५
लमजुङ	३३	१०५	६२४	७६२	१५३,४८०	२०१.४
स्याङ्जा	२२९	२८	५०१	७५८	२५४,९६५	३३६.४
मनाङ	०	०	२९.४	२९	५,६४५	१९४.७
पर्वत	६३	६०.२७	८८०.९१	१००५	१३२,७०३	१३२.०
म्याग्दी	९	०	५००	५०९	१०७,३७२	२१०.९
बागलुङ	१०५	५०	२१७	३७२	२५०,५५४	६७३.५
मुस्ताङ	११	१३०	९१	२३२	१४,५९६	६२.९
जम्मा	१४१७	८१५	५२२१	७४५४	२,४७९,७४५	३३२.७

स्रोत: सडक विभाग, २०७८

तालिका ७.४ मा सडक घनत्व तथा सडक उपयोगको वर्तमान अवस्था तथा लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७.४: सडक सुविधाको अवस्था र लक्ष्य

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
बाह्रै महिना संचालनयोग्य सडकको २ किलोमिटर दुरी भित्र बसोबास गर्ने ग्रामीण जनसंख्याको अनुपात	८५	९६.३	१००	७८.८	१००
सडक घनत्व (कि.मि/वर्ग कि.मि.)	०.४९	०.६१	०.७९	०.५५	१.५०
कालोपत्रे सडक घनत्व (कि.मि/वर्ग कि.मि.)	०.०४	०.१५	०.३२	०.०१	०.२५

स्रोत: राष्ट्रिय योजना आयोग, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७७

७.३ विमानस्थल

गण्डकी प्रदेशमा हाल ५ वटा विमानस्थल रहेका छन् भने १ वटा निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ। यी विमानस्थल मध्ये २ वटामा रनवे कालोपत्रे गरिएका तथा नियमित उडान हुनेगर्छ। साथै यस प्रदेशमा पोखरा अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको समेत निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ।

७.४ यातायात

२०७८ फागुनसम्ममा गण्डकी प्रदेशका यातायात कार्यलयहरूमा दर्ता भएका विभिन्न सवारी साधनहरूको संख्या र प्रकार तालिका ७.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा २९ हजार ७ सय ५, आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा ४९ हजार ९५ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो ८ महिनामा १९ हजार ६५ सवारी साधनहरू दर्ता भएको तथ्यांक छ। यी सवारी साधनहरूमा मोटर साइकलको संख्या सबैभन्दा धेरै छ।

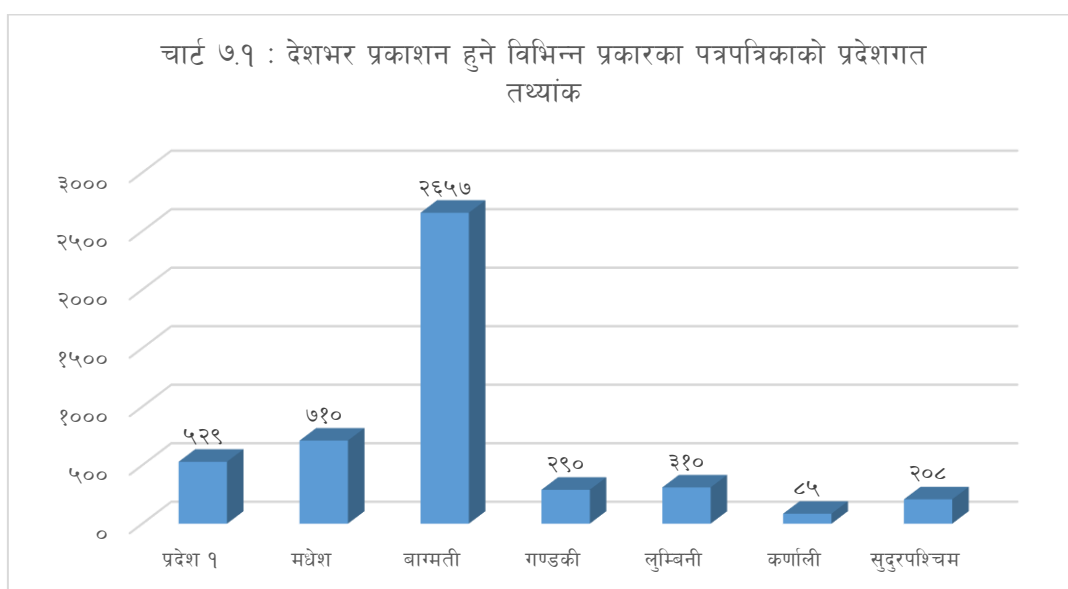
तालिका ७.५.: गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका विभिन्न किसिमका सवारीका साधनहरू

सवारी साधन	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९ प्रथम आठमहिना
बस	२३७	१६५	१२३
मिनिबस/मिनी ट्रक	९३	१३०	१२०
क्रेन/डोजर/एक्साभेटर/ट्रक	३६	६५७	२१७
जिप/कार/भ्यान	१३१०	१५२४	१४४७
पिकअप	५७६	१०१३	८४६
माइक्रोबस	११८	४५	३७
टेम्पो		१३३	१९०
मोटरसाइकल	२७१००	४५०९१	१५९२८
टेक्टर/पावर टेलर	२३४	३३२	१५५
इ-रिक्सा		१	२
अन्य	१	४	
जम्मा	२९७०५	४९०९५	१९०६५

स्रोत: भौतिक पूर्वाधार, शहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

७.५ सञ्चार क्षेत्र

लोकतन्त्रमा सञ्चार क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ। सञ्चार माध्यममा पत्रपत्रिका एक प्रभावकारी माध्यम हो। देशमा अन्य क्षेत्र जस्तै पत्रपत्रिका प्रकाशन पनि बढोत्तरी आएको छ। आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा देशभरमा ४७८९ विभिन्न किसिमका पत्रपत्रिकाहरू दर्ता भई प्रकाशन हुँदै आएका छन्। प्रदेशगतरूपमा सबैभन्दा धेरै बाग्मती प्रदेशमा (२६५७), त्यसपछि मधेश प्रदेश (७१०), प्रदेश १ (५२९) र लुम्बिनी प्रदेशमा (३१०) पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ। त्यस्तै गण्डकीमा २९०, सुदूरपश्चिममा २०८ र कर्णालीमा ८५ पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन्।

स्रोत: प्रेस काउन्सिल २०७८

त्यस्तै गण्डकी प्रदेशमा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल २९० पत्रपत्रिका दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका छन्। कुल २९० पत्रपत्रिका मध्ये साप्ताहिक १७६, दैनिक ५७, पाक्षिक २४, मासिक १९ र बाँकी द्वैमासिक, त्रैमासिक र अन्य रहेका छन्। जिल्लागतरूपमा सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लामा १२६, तनहुँमा ३६, बागलुङ जिल्लामा २८ र बाँकी अन्य जिल्लामा छन्। त्यस्तै दैनिक, साप्ताहिक, पाक्षिक, मासिक पत्रिकाहरू पनि कास्की जिल्लामा बढी संख्यामा रहेका छन्।

तालिका ७.६: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका पत्रपत्रिकाहरू

जिल्ला	पत्रपत्रिकाको प्रकार							
	दैनिक	साप्ताहिक	पाक्षिक	मासिक	द्वैमासिक	त्रैमासिक	अन्य	जम्मा
बागलुङ	७	१८	२	१	०	०	०	२८
गोरखा	५	४	२	१	०	०	०	१२
कास्की	२७	६८	१४	११	२	३	१	१२६
लमजुङ	३	१३	१	०	०	०	०	१७
मनाङ	०	०	०	०	०	०	०	०
मुस्ताङ	०	२	०	०	०	०	०	२
म्याग्दी	२	७	०	१	१	०	०	११
पर्वत	३	१६	०	१	०	४	०	२४
स्याङ्जा	१	१९	१	०	१	२	०	२४
तनहुँ	८	२१	४	३	०	०	०	३६
नवलपुर	१	८		१				१०
जम्मा	५७	१७६	२४	१९	४	९	१	२९०

स्रोत: प्रेस काउन्सिल नेपाल, २०७८

(प्रेस काउन्सिलले विभाजनपूर्वको नवलपरासीलाई आधार मानेर तथ्यांक दिएकाले, नवलपुरको लागि आधा तथ्यांक लिइएको छ)

गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका पत्रपत्रिकाको संख्या ठूलो भएपनि निकै कम मात्र प्रकाशित भएका छन्। प्रकाशितमध्ये पनि सबै पत्रपत्रिका नियमित छैनन्। यस आर्थिक वर्षमा अधिकांश पत्रपत्रिका नियमित हुन सकेका छैनन्। पछिल्लो समय कोभिड महामारीका कारण पनि पत्रपत्रिका नियमित छैनन्। कोभिड-१९ र निषेधाज्ञाका कारण विगतमाझैँ यो वर्ष पनि धेरै पत्रपत्रिकाहरू प्रकाशन हुन सकेका छैनन्। काउन्सिलको अभिलेख अनुसार दर्ता भएका कुल अखबारमध्ये ९१९ प्रकाशित रहेका छन् जसमध्ये ६२६ नियमित र २९३ अनियमित छन्। काउन्सिलका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा यस आर्थिक वर्षमा ५१ पत्रपत्रिका नियमित प्रकाशन हुँदै आएका छन् भने १७ पत्रपत्रिका अनियमित नै भएपनि प्रकाशन हुँदै आएका छन्।

२०७८ साल सम्ममा देशभरमा कुल २७६० अनलाइन सूचीकरण भएका छन्। यसआर्थिक वर्षमा मात्र ६२२ अनलाइन सञ्चार माध्यम सूचीकरण भएका छन्। जसमा प्रदेश नं.१ बाट ४३, प्रदेश नं.२ बाट ३५, बागमती प्रदेशमा ३६३, गण्डकी प्रदेशबाट ६४, लुम्बिनी प्रदेशबाट ५७, कर्णाली प्रदेशबाट ३३ र सुदूरपश्चिम प्रदेशबाट २७ वटारहेका छन्।

ग्रामीण तथा सहरी क्षेत्रहरूमा एफएम रेडियो एफएम रेडियोहरूको स्थापना र सञ्चालनमा उल्लेख्य विकास भएको देखिन्छ। नेपाल सरकार सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालयका अनुसार हालसम्म गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा कुल ९९ एफ.एम. रेडियोहरूले इजाजत पत्र प्राप्त गरेकामा

जिल्लागत रुपमा कास्की जिल्लामा सबैभन्दा बढी ३५ वटा र सबैभन्दा कम मनाङ तथा मुस्ताङ जिल्लामा एक/एक वटाले इजाजतपत्र लिएको देखिन्छ। त्यस्तै गोरखामा १३, तनहुँमा १२, नवलपुरमा १०, बागलुङमा ९, पर्वत तथा स्याङ्जामा ६/६, लमजुङमा ४ र म्याग्दीमा २ वटा एफ.एम.ले इजाजतपत्र लिएको देखिन्छ। जिल्लागत एफ.एम. रेडियोको सूची अनुसूची १५ मा उल्लेख गरिएको छ।

गण्डकी प्रदेशका ६७.३ प्रतिशत पुरुष तथा ३८.६ प्रतिशत महिलाले इन्टरनेटको प्रयोग गर्छन्। पछिल्लो समयमा अनलाइन सञ्चार माध्यममा ठूलो वृद्धि भएको छ। राष्ट्रिय रुपमा इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात ४८.५४ छ भने इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात २३.२८ रहेको छ जवकि गण्डकी प्रदेशमा यो अनुपात क्रमशः ६१.२७ र ३८.६ रहेको छ। नेपाल टेलिकमका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा नेपाल टेलिकमका ४७ हजार ३ सय ९९ पोष्टपेड तथा २५ लाख २२ हजार ६ सय ८९ प्रीपेड सिम प्रयोगमा रहेका छन्।

तालिका ७.७ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा नेपाल टेलिकमको ल्याण्डलाइन, फाइबर टु द होम तथा एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। प्रदेशमा कुल ४४ हजार ४ सय ७६ ल्याण्ड लाइन प्रयोगमा छन् भने फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या २६ हजार ८ सय ३० रहेको छ। त्यस्तै नेपाल टेलिकमको एडिएसएल इन्टरनेट सेवा लिनेको संख्या १७ हजार २ सय ९४ रहेको छ। जिल्लागत रुपमा नेपाल टेलिकमका तीनै सेवाको प्रयोगकर्ता कास्की जिल्लामा सबैभन्दा धेरै छन् भने मुस्ताङ जिल्लामा ल्याण्डलाइन र एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या शुन्य रहेको छ। प्रदेशमा नेपाल टेलिकम बाहेकका अन्य सेवा प्रदायकका मोबाइल तथा इन्टरनेट प्रयोगकर्ता पनि रहेका छन्।

तालिका ७.७: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमानेपाल टेलिकमको ल्याण्डलाइन,फाइबर टु द होम तथा एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या

जिल्ला	ल्याण्डलाइन टेलिफोन संख्या	फाइबर टु द होम सेवा लिनेको संख्या	एडिएसएल सेवा लिनेको संख्या
कास्की	२६७५६	१३२८०	१०५४९
गोरखा	२१७८	१२२६	५५३
तनहुँ	४३१६	२८९६	१४६०
लमजुङ	१८२८	१७२	८८९
स्याङ्जा	३१५२	१८८	१२२३
मनाङ	२०३	१७०	२८
नवलपुर	५०६२	९८९	१८४०
म्याग्दी	१५९	१४३७	१४२
पर्वत	१३९	१६९५	१२६

मुस्ताङ	०	९१४	०
बागलुङ	६८३	३८६३	४८४
जम्मा	४४४७६	२६८३०	१७२९४

स्रोत: नेपाल टेलिकम, २०७८

दिगो विकास लक्ष्यमा वि.स.२०८७ सम्ममा मोबाइल प्रयोग गर्ने जनसंख्या तथा १५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला तथा पुरुषको अनुपात १०० प्रतिशत पुऱ्याउने लक्ष्य छ।

तालिका ७.८: इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिला र पुरुषको अनुपात तथा दिगो विकास लक्ष्य

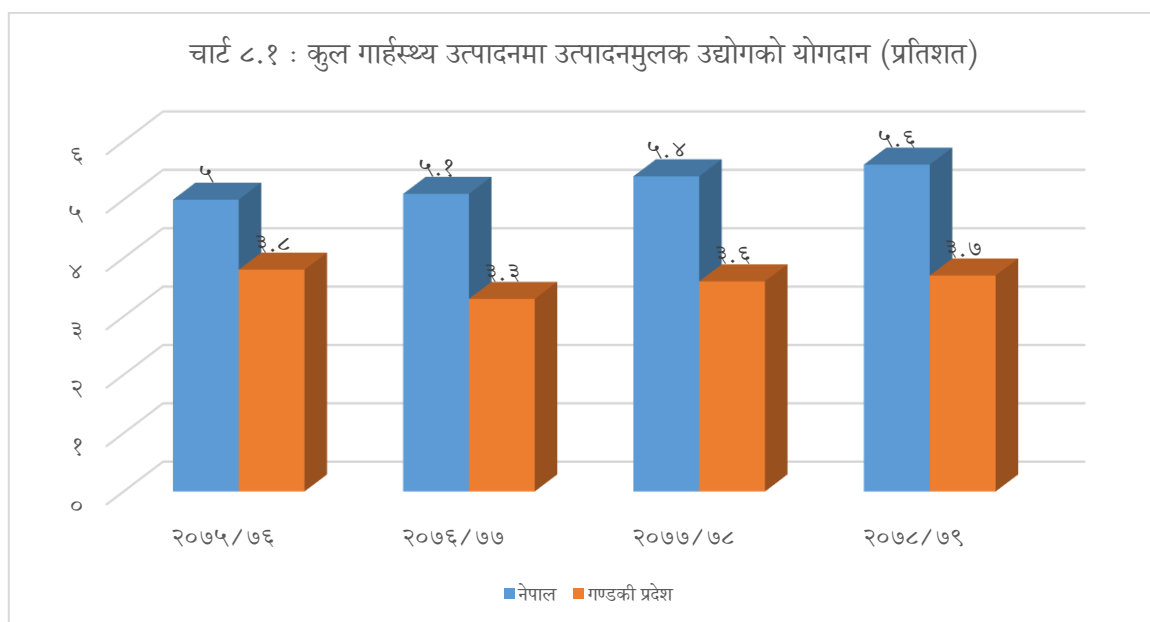
सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७७	२०८०	२०८७	२०७७	२०८७
इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात	६१.२७	६०	९९	४८.५४	९८
इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात	३८.६	६०	९९	२३.२८	९८
१५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात	८४	९०	१००	७२.६	१००
१५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका इन्टरनेट प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात	९०.९	९५	१००	८९.३	१००
मोबाइल नेटवर्कले समेटेको जनसंख्या		९५	१००	९४.५	१००

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी

द. उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन

द.१ उद्योग क्षेत्र

नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान पाँच प्रतिशतको हाराहारीमा रहेको छ। गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान चार प्रतिशतभन्दा न्यून छ। चार्ट द.१ मा समग्र नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा उत्पादनमूलक उद्योगको योगदान प्रतिशत प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

द.१.१ उद्योगको प्रकार, दर्ता, कुल पूँजी र प्रस्तावित रोजगारी

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ सम्म गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका कुल उद्योग संख्या ७ सय ९८ रहेका छन्। आर्थिक वर्ष २०७४/७५ प्रदेशमा कुल उद्योग संख्या ५ सय ५६, कुल लगानी रु. २ खर्ब ५९ अर्ब र प्रस्तावित रोजगारी ३२ हजार ४ सय ४९ रहेकोमा अहिले संख्या ७ सय ९८, कुल लगानी रु. ५ खर्ब ४८ अर्ब र प्रस्तावित रोजगारी ३८ हजार ५ सय २ पुगेको छ। यी उद्योगहरूमा सबैभन्दा धेरै पर्यटनसँग सम्बन्धित २ सय ७६, उत्पादनमूलक उद्योग १ सय ८३, उर्जामूलक १ सय ४० र अन्य प्रकारका उद्योग रहेका छन्।

तालिका द.१: गण्डकी प्रदेशमा रहेका उद्योगको प्रकार, दर्ता, कुल पूँजी र प्रस्तावित रोजगारी

उद्योगको प्रकार	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
कृषि तथा वनजन्य	३१	३२	३१	४५	४५
निर्माण (पूर्वाधार)	३	४	३	५	५
उर्जामूलक	८५	९०	१२२	१२५	१४०

सूचना प्रसारण र संचार	०	१	१	१	१
उत्पादनमुलक उद्योग	८६	५७	६२	१८०	१८३
खनिज	११	९	११	१०	१०
सेवा	१०७	११०	११३	१३४	१३८
पर्यटन	२३३	२५३	२६१	१७३	२७६
कुल उद्योगको संख्या	५५६	५५६	६०४	७७३	७९८
कुल लगानी (रु. करोड)	२५९३०.२	२८५३८.७	३५८९०.९०	४७३७८.००	५४८७५
प्रस्तावित रोजगारी	३२४४१	२९४९१	३०८८८	३६२७१	३८५०२

स्रोत: उद्योग विभाग २०७९

तालिका ८.२ मा विभिन्न आर्थिक वर्षमा गण्डकी प्रदेशमा विदेशी लगानीमा सञ्चालन भएका साना, मझौला तथा ठूला उद्योगहरूको तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ फागुनसम्ममा साना उद्योग ३ सय ७७, मझौला उद्योग २९ तथा ठूला उद्योग ४६ गरी कुल ४ सय ५२ विदेशी लगानीका उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।

तालिका ८.२: उद्योगको प्रकार अनुसार गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनरत विदेशी लगानीका उद्योगहरू

उद्योगको प्रकार	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
साना	२९७	३३६	३६३	३६९	३७७
मझौला	१९	२५	२९	२९	२९
ठूला	२७	४३	४४	४५	४६
जम्मा	३४३	४०४	४३६	४४३	४५२

स्रोत: उद्योग विभाग, २०७९

८.२ कम्पनी दर्ता

कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा सञ्चालनका लागि दर्ता भएको कम्पनीहरूको संख्या वर्षेनी बढ्दो छ। आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा १० हजार ८ सय ३२ कम्पनीहरू दर्ता भएकामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्रसम्ममा यो संख्या १५ हजार ७ सय २४ पुगेको छ। गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका कम्पनीहरू समग्र नेपालमा दर्ता भएका कम्पनी संख्याको पाँच प्रतिशतको हाराहारी देखिन्छ।

तालिका ८.३: नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशमा दर्ता भएका कम्पनीको विवरण

आर्थिक वर्ष	नेपाल	गण्डकी प्रदेश	गण्डकी प्रदेशको हिस्सा
२०७५/७६	२०९९२२	१०८३२	५.२
२०७६/७७	२३५०१७	१२५३९	५.४
२०७७/७८	२५६४९३	१४०३९	५.५
२०७८/७९	३८३३५८	१५७२४	५.५

स्रोत: कम्पनी रजिष्टारको कार्यालय, २०७९

गण्डकी प्रदेशमा साना पसलहरू देखि ठूला उद्योगहरू सबै गरेर कुल १ लाख ६ सय ८४ व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरू रहेका छन्। पोखरा औद्योगिक क्षेत्रमा दूध तथा दूधजन्य पदार्थहरू, बेकरी उत्पादन, चाउचाउ, बिस्कुट, दाना, ह्याचरी, प्रिन्टिङ तथा प्याकेजिङ, बिजुलीको तार, प्रशोधित पिउने पानी, मेटल फेब्रिकेशन, टायल तथा ब्लक, होजियारी, प्लाष्टिक बोत्तल, प्लाष्टिक रिसाइकल, सिरक डसना, काठ तथा फलामका फर्निचर, अक्सिजन ग्याँस, साबुन, पेन स्टक पाइप, मेसिनरी, पेन्ट्स, ह्युम पाइप र ट्रान्सफर्मर उत्पादन र मर्मत सम्भार लगायतका वस्तुहरूको उत्पादन हुँदै आइरहेको छ।

नवलपुरमा नेपालकै ठूलो निजी उद्योग चौधरी उद्योगग्राम र होङ्गसी सिमेन्ट सञ्चालनमा छ भने नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेका गैँडाकोटको भूकुटी कागज कारखाना र गोरखाको गोरखकाली रबर उद्योग बन्द अवस्थामा रहेका छन्।

८.३ एक स्थानीय तह एक औद्योगिक ग्राम

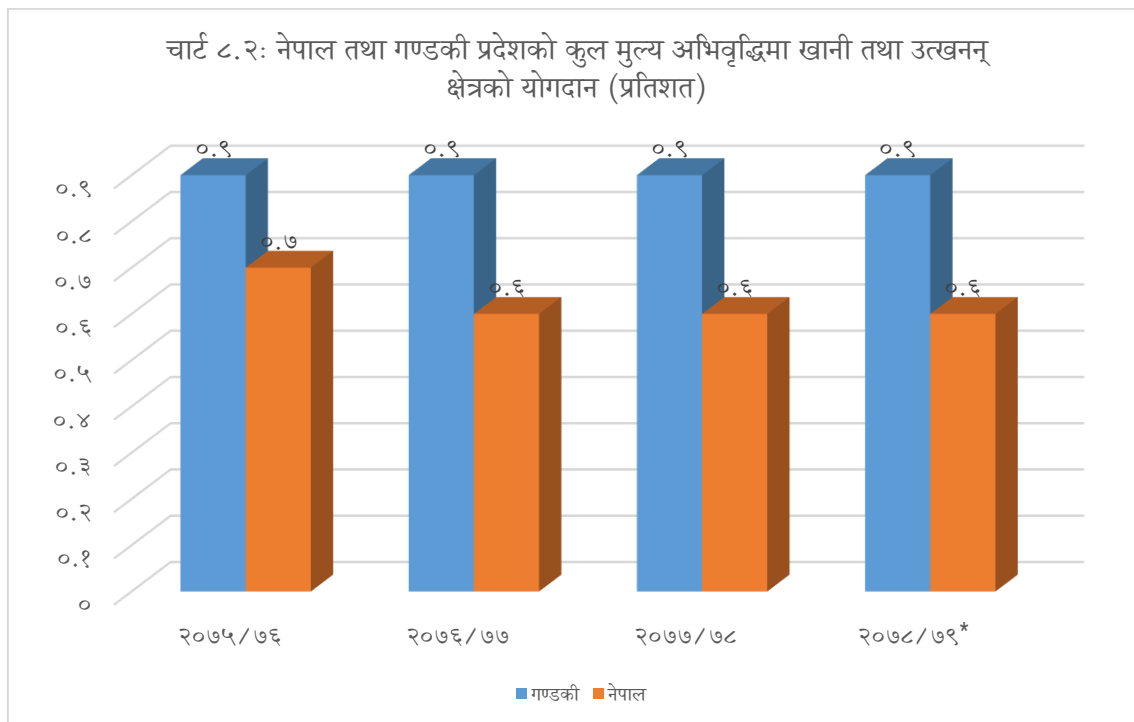
गण्डकी प्रदेशले प्रदेशलाई औद्योगिकीकरणतर्फ उन्मुख गराई औद्योगिक विकास गर्न प्रदेशका ८५ वटै स्थानीय तहमा उद्योगग्राम स्थापना गरी निजी, स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गर्न औद्योगिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दै लघु, घरेलु, तथा साना उद्योगहरूको माध्यमबाट गरिबी न्यूनीकरण गरी प्रदेश अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन आवश्यक देखी गण्डकी प्रदेश सरकारले एक स्थानीय तह एक उद्योग ग्राम स्थापना र सञ्चालन गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

प्रदेशमा उद्योग ग्राम स्थापना गर्न सम्भाव्यता अध्ययन भई सम्भाव्य देखिएका ५१ स्थानीय तहमध्ये नेपाल सरकारले यस प्रदेशका २० स्थानीय तहमा औद्योगिक ग्राम घोषणा गरिसकेको छ। घोषणा भएका उद्योगग्राम मध्ये १५ वटामा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू भएका छन्।

प्रदेश सरकारले पोखरा ३३ स्थित भोटेपोखरीमा ३,२०० रोपनी जग्गामा प्रदेश औद्योगिक क्षेत्र स्थापना तथा सञ्चालनका लागि नापी र सर्भेको कार्य गरिरहेको छ। नवलपुरको लोकाहा खोलामा प्रदेश औद्योगिक क्षेत्र स्थापना र सञ्चालन गर्न पहल गरेको भएता पनि औद्योगिक क्षेत्र निर्माण आयोजनाको जग्गा विवादका कारणले कार्यक्रम अगाडि बढेको छैन।

८.४ खनिज तथा खानीजन्य उत्पादन

खनिज तथा खानीजन्य वस्तुहरूको सम्भावना उच्च भएपनि यी वस्तुहरूको उत्खनन हुन सकेको छैन। देशको तथा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा खनिज तथा खानीजन्य उत्पादनको योगदान एक प्रतिशत भन्दा कम देखिएको छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

गण्डकी प्रदेशमा केही खानीजन्य उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। गण्डकी प्रदेश स्थितिपत्रका अनुसार यस प्रदेशमा चुनढुङ्गा, रातोमाटो, कार्जाइट र टल्क सम्बन्धी खनिजमा आधारित उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। खानी तथा भूगर्भ विभागका अनुसार गण्डकी प्रदेशमा चुनढुङ्गा, तामा, फलाम, ग्रेनाइट जस्ता खनिजहरू रहेका छन्।

तालिका ८.४: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा पाइने खनिजहरू

क्र.सं.	जिल्ला	खनिज
१	तनहुँ,	फलाम, तामा, सुन, स्लेट, लाइमस्टोन, खरी पाउडर, पाइराइट, सिसा, जिंक
२	लमजुङ	Geothermal hot springs, Tourmaline, नुन
३	कास्की	Common salt brine seeps, Talc
४	नवलपुर	फलाम
५	पर्वत	फलाम, तामा, सुन, फल्डस्पार, क्वार्ज, सिसा
६	गोरखा	तामा, सुन, ग्रेनाइट, साइनाइट, Rear Earth Metal, Bismuth, Tantalum-Niobium, Feldspar pyrite
७	मनाङ	ग्रेनाइट, नुन, Aquamarine/Beryl Tourmaline

क्र.सं.	जिल्ला	खनिज
८	मुस्ताङ	ग्रेनाइट, तेल, जिप्सम, युरेनियम, सुन, स्लेट, साइनाइट, ग्याँस, कोइला, नुन
९	स्याङजा	चुनढुङ्गा
१०	म्याग्दी	फलाम, तामा, सुन, पाइराइट, जिंक, खरीपाउडर, लाइमस्टोन, स्लेट तथा Geothermal hot springs
११	बाग्लुङ	तामा, फलाम, जिंक, खरीपाउडर, स्लेट तथा Quartzite

स्रोत: खानी तथा भूगर्भ विभाग

तालिका ८.५: गण्डकी प्रदेशमा पाइने केही खनिजको मात्रासहितको जानकारी

क्र.सं.	खनिज	ठेगाना	मात्रा
१	तामा	भूतखोला तनहुँ	२ करोड १० लाख टन
२	सुन	मादी खोला तनहुँ	४० मिलिग्राम प्रति क्युबिक मिटर
		मोदी खोला पर्वत	८०—२४० मिलिग्राम प्रति क्युबिक मिटर
		म्याग्दी खोला, म्याग्दी	२००—६५० कण प्रति टन ग्राभल
		कालीगण्डकी	६०—४२४० कण प्रति टन ग्राभल
३	फलाम	लाब्दी, तनहुँ	२५ लाख तीस हजार टन
		नवलपरासी	१० करोड टन
४	प्राकृतिक ग्याँस	मुस्ताङ	

स्रोत: नेपालका खनिज सम्पदा २०६८

८.५ वाणिज्य तथा व्यापार

व्यापार तथा वाणिज्य आधुनिक अर्थतन्त्रको सबैभन्दा प्रभावशाली औजार हो। वाणिज्य क्षेत्रको विकास एवम विस्तारले वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। तर गण्डकी प्रदेशको सन्दर्भमा आन्तरिक तथा बाह्य व्यापार सम्बन्धी क्षेत्रगत तथ्यांक तथा सूचना नहुनु, व्यापार तथा वाणिज्य सम्बन्धी स्पष्ट प्रादेशिक नीति, नियम, कानून तथा संगठनात्मक संरचना नहुनु जस्ता समस्या रहेका छन्।

कोरला सुख्खा बन्दरगाह निर्माणको लागि सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भइसकेको र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, वातावरणीय असर मुल्यांकनको काम अगाडि बढेको छ। यो सुख्खा बन्दरगाहले गण्डकी प्रदेशको वाणिज्य व्यापारमा ठूलो योगदान पुऱ्याउने विश्वास गरिन्छ।

८.६ पर्यटन

पर्यटन नेपाली अर्थतन्त्रको एक प्रमुख आधारस्तम्भ हो। अनुपम प्राकृतिक विविधता तथा ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक सम्पदा आदिका कारण नेपाल पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा सुपरिचित छ। नेपाल आउने कुल पर्यटकहरूमा तीर्थयात्रा, पर्वतारोहण, साहसिक यात्रा, पदयात्रा

आदिका लागि आउने गर्दछन्। गण्डकी प्रदेश पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले प्रदेशका ११ जिल्लाका १०३ क्षेत्रलाई प्रमुख पर्यटक गन्तव्यको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ। यी क्षेत्रहरूमा धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले मनोरम तथा साहसिक पर्यटकीय गन्तव्यहरू समेटिएका छन्।

त्यस्तै, होटल एसोसिएसन नेपालले गण्डकी प्रदेशका केही ठाउँलाई मुख्य पर्यटकीय आकर्षणको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ। गोरखा बजार, गोरखनाथ, मनकामना मन्दिर, मनास्लु तथा चुम उपत्याका पदयात्रा क्षेत्र, लोमान्थाङ तथा दामोदर कुण्ड, मुक्तिनाथ, तिलिचो ताल, सिरुबारी, घलेगाउँ, ढोरपाटन शिकार आरक्ष, अन्नपूर्ण संरक्षण क्षेत्र, अन्नपूर्ण तथा धवलागिरी हिमाल तथा पदयात्रा क्षेत्र, बाग्लुङ कालिका मन्दिर, कालिगण्डकी राफिटङ, पोखरा उपत्याका तथा बाल्मिकी आश्रम आदिलाई आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा उल्लेख गरेको छ।

तालिका ८.६ मा विगत २० वर्षमा नेपालमा पदयात्राका लागि आएका कुल पर्यटक संख्या, गण्डकी प्रदेशका विभिन्न पदयात्रामा गएका पर्यटक संख्या आदि प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०५८/५९ देखि २०७७/७८ सम्ममा पदयात्राका लागि नेपाल आएका कुल २ लाख ११ हजार ७ सय ५३ पर्यटकहरू मध्ये ५२ प्रतिशत अर्थात् १ लाख १० हजार ३ सय ४९ पदयात्री पर्यटकहरू गण्डकी प्रदेशका विभिन्न पदयात्रा गन्तव्यहरूमा पुगेका तथ्यांक छ। यसबाट पदयात्री पर्यटकका लागि गण्डकी प्रदेश प्रथमिकतामा रहेको देखिन्छ।

तालिका ८.६: कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशका केही प्रमुख पदयात्रा गन्तव्यहरूमा विगत २० वर्षमा पुगेका पदयात्री पर्यटक

वर्ष	मुस्ताङ	मनास्लु	चुम उपत्याका	नार्फु	गण्डकी प्रदेशमा जम्मा	गण्डकी प्रदेशको हिस्सा	कुल नेपालमा
२०५८/५९	९२२	७९८	-	-	१७२०	५१.३	३,३५४
२०५९/६०	५३६	४२८	-	-	९६४	४८.७	१,९७९
२०६०/६१	५७२	६४५	-	-	१२१७	५१.५	२,३६५
२०६१/६२	८२५	६८२	-	-	१५०७	४६.८	३,२२३
२०६२/६३	६६१	५४४	-	-	१२०५	४४.४	२,७१४
२०६३/६४	२४८	५६१	-	-	८०९	२६.०	३,११२
२०६४/६५	१,२८२	८९५	-	-	२१७७	४०.९	५,३२७
२०६५/६६	८३८	१,४४३	-	-	२२८१	३५.४	६,४४८
२०६६/६७	१,६५९	१,६३५	-	-	३२९४	४७.२	६,९७९
२०६७/६८	२,१६२	२,१६२	-	-	४३२४	४८.०	९,०१५
२०६८/६९	२,९५०	२,८१३	-	-	५७६३	५३.८	१०,७१५

वर्ष	मुस्ताड	मनास्लु	चुम उपत्याका	नार्फु	गण्डकी प्रदेशमा जम्मा	गण्डकी प्रदेशको हिस्सा	कुल नेपालमा
२०६९/७०	२,९६५	३,३१९	७८०	५१५	७५७९	६५.२	११,६३२
२०७०/७१	२,८६२	४,४३९	१,१७९	८६२	९३४२	७२.२	१२,९३७
२०७१/७२	३८८३	३७६४	१४५४	७७६	९८७७	६५.६	१५०६५
२०७२/७३	२६७३	२१३४	६३६	७७०	६२१३	६४.२	९६७९
२०७३/७४	३९८४	४६५०	१२१९	९०३	१०७५६	४५.६	२३५६९
२०७४/७५	४२४०	६६३२	१६८१	१११५	१३६६८	४५.६	२९९९३
२०७५/७६	४११६	७३७१	२०३०	१२९१	१४८०८	५१.३	२८८७६
२०७६/७७	३७३९	६०७०	१३९३	१०६६	१२२६८	५०.९	२४०७९
२०७७/७८	६२	३६०	१३८	१७	५७७	८३.४	६९२
जम्मा	४१,१७९	५१,३४५	१०,५१०	७,३१५	११०,३४९	५२	२११,७५३

स्रोत: पर्यटन विभाग, २०७८

पोखरामा सञ्चालित प्याराग्लाइडिङ पनि गण्डकी प्रदेशको पर्यटकीय आकर्षण मध्ये एक हो। प्याराग्लाइडिङप्रति विदेशी पर्यटक मात्र होइन आन्तरिक पर्यटकको पनि आकर्षण रहेको देखिन्छ। विगत ६ वर्षमा पोखरामा प्याराग्लाइडिङ गर्ने १ लाख २३ हजार ४ सय २५ पर्यटक मध्ये ३४.७ प्रतिशत आन्तरिक पर्यटक रहेको तथ्यांक छ। पछिल्लो वर्षमा कोभिड महामारीका कारण पर्यटक आउन कम भएसँगै प्याराग्लाइडिङ गर्नेको संख्यामा पनि कमी आएको देखिन्छ।

तालिका ८.७: पोखरामा प्याराग्लाइडिङ गर्ने आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटक

आर्थिक वर्ष	आन्तरिक पर्यटक	प्रतिशत	विदेशी पर्यटक	प्रतिशत	जम्मा
२०७२/७३	३३०७	३६.७	५६९२	६३.३	८९९९
२०७३/७४	४६७५	२४.२	१४६६६	७५.८	१९३४१
२०७४/७५	४८८७	२५.४	१४३८४	७४.६	१९२७१
२०७५/७६	५९१९	२८.२	१५०९८	७१.८	२१०१७
२०७६/७७	७१०१	२१.८	२५४२१	७८.२	३२५२२
२०७७/७८	१६९२५	७६.०	५३५०	२४.०	२२२७५
जम्मा	४२८१४	३४.७	८०६११	६५.३	१२३४२५

स्रोत: पर्यटन विभाग, २०७८

गण्डकी प्रदेशमा तारे र मझौला गरी ६५६ पर्यटक स्तरीय होटेल छन्। यी होटेलहरूमा ६ हजार ९१४ कोठा र १४ हजार ९५० शैया उपलब्ध छन्। त्यस्तै प्रदेशमा ६,८८५ साना होटेल र रेस्टुरेन्टहरू छन्। प्रदेशमा सञ्चालनमा रहेका करिब २८१ वटा होमस्टेहरूमा दैनिक २१ सय भन्दाबढी शैया उपलब्ध छन्। प्रदेशमा बाह्य ४ लाख र आन्तरिक ६ लाख गरी वार्षिक १० लाख पर्यटकले भ्रमण गर्दछन्। पर्यटन क्षेत्रले अप्रत्यक्ष रूपमा प्रदेशको ग्राहस्थ्य

उत्पादनमा १० प्रतिशत र रोजगारीमा १५ प्रतिशत योगदान गर्दछ (नीति तथा योजना आयोग २०७६)।

८.७ पर्यटक लक्षित घरवास कार्यक्रम

गण्डकी प्रदेशमा पर्यटक लक्षित घरवास कार्यक्रमले स्थानीयको आय वृद्धि, स्थानीय उत्पादनको बजार सिर्जना, कला तथा संस्कृतिको प्रवर्द्धन मात्र होइन आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटनमा फरक आयाम पनि प्रस्तुत गरेको छ। गण्डकी प्रदेश सरकारले घरवास कार्यक्रमलाई प्रवर्द्धन गरिरहेको छ। हालसम्म प्रदेशका विभिन्न जिल्लामा गरी २८१ होमस्टे (घरवास) सञ्चालनमा रहेका छन् भने तिनको कुल दैनिक क्षमता २१ सय भन्दाबढी छ। जिल्लागतरूपमा होमस्टेको संख्या तालिका ८.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८.८: गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा सञ्चालित होमस्टे

जिल्ला	होमस्टे संख्या
कास्की	४०
गोरखा	२२
तनहुँ	४७
नवलपुर	१०
पर्वत	४८
बागलुङ	३०
मनाङ	२
मुस्ताङ	५
म्याग्दी	११
लमजुङ	२३
स्याङ्जा	४३
जम्मा	२८१

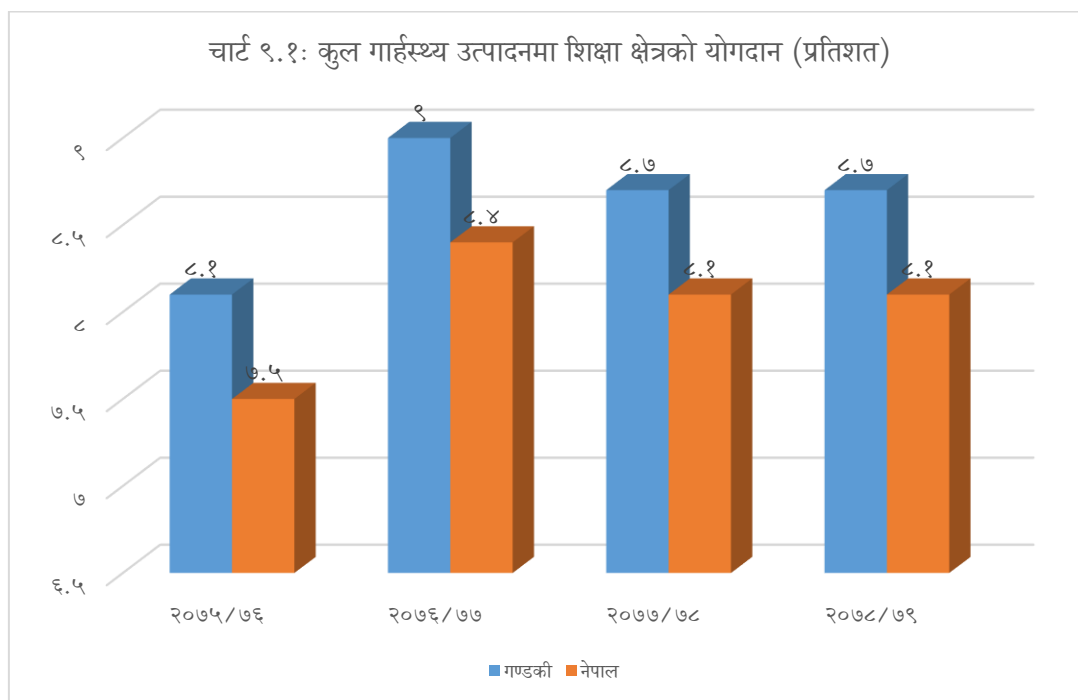
स्रोत: पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, २०७८

९. सामाजिक क्षेत्र

९.१ शिक्षा

नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा स्वीकार गरी प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँचको अनिवार्य व्यवस्था गरेको छ। शिक्षालाई व्यवसायिक, सीपमूलक, रोजगारीमूलक तथा जीवनोपयोगी बनाउदै गुणस्तरीय शिक्षा मार्फत सिर्जनशील, दक्ष, प्रतिस्पर्धी उत्पादनशील जनशक्ति निर्माण आजको आवश्यकता हो।

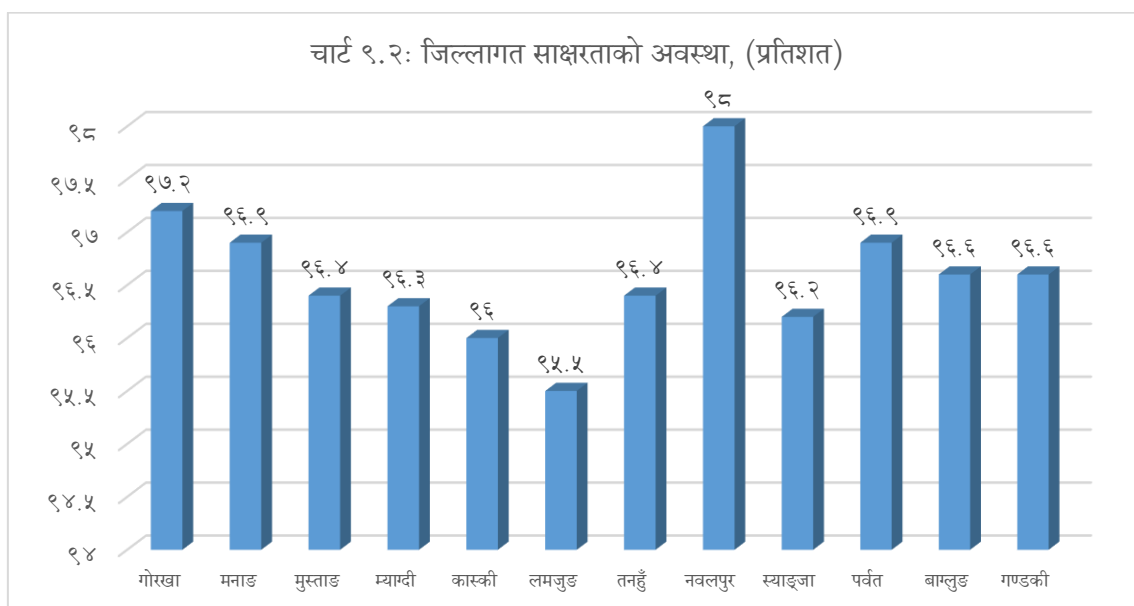
चार्ट ९.१ मा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि २०७८/७९ सम्मको गण्डकी प्रदेश तथा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान ८.१ प्रतिशत र गण्डकी प्रदेशमा ८.७ प्रतिशत हुने अनुमान गरिएको छ। विगत ४ वर्षमा समग्र नेपालको तुलनामा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान उच्च देखिन्छ। तर आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को तुलनामा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ र २०७८/७९ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा शिक्षा क्षेत्रको योगदान घटेको देखिन्छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

९.१.१ साक्षर गण्डकी

शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेशले २०७८ मा साक्षर गण्डकी प्रदेश घोषणा गरिसकेको छ। मन्त्रालयको प्रतिवेदनका अनुसार प्रदेशको औसत साक्षरता प्रतिशत ९६.५७ प्रतिशत रहेको छ भने प्रदेशका ११ वटै जिल्लाका साक्षरता ९५ प्रतिशतभन्दा उच्च छ। प्रतिवेदनले १५ देखि ६० वर्ष उमेर समूहलाई लक्षित उमेर समूह मानी त्यसै उमेर समूहका जनसंख्याको साक्षरताको आधारमा साक्षर प्रदेश घोषणा गरेको हो। प्रदेशको जिल्लागत साक्षरता चार्ट ९.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश २०७८

९.१.२ विद्यालय संख्या

शैक्षिक वर्ष २०७४/७५ मा गण्डकी प्रदेशमा कुल विद्यालय संख्या ४ हजार ६ सय ७ रहेकोमा शैक्षिक वर्ष २०७८/७९ मा विद्यालयको संख्या ३ हजार ९ सय ८७ रहेको छ। आधारभूत तहमा पढाई हुने विद्यालयको तुलनामा माध्यमिक तहमा पढाई हुने विद्यालयको संख्या कम रहेको छ।

तालिका ९.१: गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न तहका विद्यालयहरू

तह अनुसार विद्यालय	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
आधारभूत (१-५)	४५४४	४२७३	४२५२	४३२५	३९४८
आधारभूत (६-८)	२०५४	१९२८	१९६१	१९७०	१९१३
आधारभूत (१-८)	४५७०	४३१६	४२९७	४३७०	३९८१
माध्यमिक (९-१०)	१३४१	१२६८	१३३७	१३८२	१२९९
माध्यमिक (११-१२)	५६१	५६६	६१४	६१४	६०६
माध्यमिक (९-१२)	१३६१	१२८८	१३५७	१४०२	१३०७

तह अनुसार विद्यालय	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
जम्मा विद्यालय	४६०७	४३११	४३१७	४३४९	३९८७

स्रोत: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

९.१.३ विद्यार्थी भर्ना तथा खुद भर्नादर

तालिका ९.२ मा विगत पाँच वर्षमा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न विद्यालयहरूमा विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नाको विवरण प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.२: प्रदेशका विभिन्न विद्यालयमा विद्यार्थी भर्नाको विवरण

तह		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
आधारभूत कक्षा (१-५)	छात्रा	१६८२९४	१५५३८५	१२५५७८	१२४४३९	११६५३९
	छात्र	१६२७५७	१५५६७७	१३७३५८	१३६५७१	१३२४०३
आधारभूत कक्षा (६-८)	छात्रा	९८७१४	९५८५१	७८५८१	८०९९५	६९६१२
	छात्र	९७४०८	९५८७०	७९४७१	८२१२०	७४९७४
आधारभूत कक्षा (१-८)	छात्रा	२६७००८	२५१२३६	२०४१५९	२०४६३४	१८६१५१
	छात्र	२६०९६५	२५१५४७	२१६८२९	२१८६९१	२०७३७७
माध्यमिक कक्षा (९-१०)	छात्रा	५७४३५	५२४४७	५०५६३	५१८२८	४७०३०
	छात्र	५४०५८	५११५१	४९६७४	५०९७२	४७६२९
माध्यमिक कक्षा (११-१२)	छात्रा	४११७७	४०१६०	३६०६९	३६१६१	३७६८१
	छात्र	३५२३४	३७८२९	३५३५२	३५३९६	३६४८३
माध्यमिक कक्षा (९-१२)	छात्रा	९८६१२	९२६०७	८६६३२	८७९८९	८४७११
	छात्र	८९२९२	८८९८०	८५०२६	८६३६८	८४११२
कुल छात्रा		३६५६२०	३४३८४३	२९०७९१	२९२६२३	२७०८६२
कुल छात्र		३४९४५७	३४०५२७	३०९८५५	३०५०५९	२९१४८९
जम्मा विद्यार्थी		७१५०७७	६८४३७०	५९२६४६	५९७६८२	५६२३५१

स्रोत: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०७९

तालिका ९.३ मा विगत पाँच वर्षमा विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नादर प्रस्तुत गरिएको छ। आधारभूत तहको तुलनामा माध्यमिक तहको खुद भर्नादर न्यून रहेको छ हरेक तहमा अघिल्लो वर्षको तुलनामा खुद भर्नादरमा सुधार आएको देखिन्छ। अन्य तहको तुलनामा माध्यमिक कक्षा (११-१२) को खुद भर्नादर ज्यादै न्यून रहेको छ।

तालिका ९.३: गण्डकी प्रदेशमा विद्यार्थी खुद भर्नादर

तह		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
आधारभूत कक्षा (१-५)	छात्रा	९६.५	९५.३	९६.६	९७.६	९६.४२
	छात्र	९६.९	९६.७	९७.७	९८.०	९४.४६
	जम्मा	९६.७	९६.०	९७.१	९७.८	९६.९४
आधारभूत कक्षा (६-८)	छात्रा	९२.२	९३.४	९५.४	९६.३	९७.१८
	छात्र	९३.६	९५.२	९५.७	९६.२	९६.९५
	जम्मा	९२.९	९४.३	९५.६	९६.३	९७.०७
आधारभूत कक्षा (१-८)	छात्रा	९४.३	९४.३	९६.०	९७.०	९६.८०
	छात्र	९५.३	९६.०	९६.७	९७.१	९७.२१
	जम्मा	९४.८	९५.१	९६.४	९७.०	९७
माध्यमिक कक्षा (९-१०)	छात्रा	६७.४	७०.०	७२.३	७३.७	७४.४३
	छात्र	६९.५	७०.८	७१.८	७३.२	७१.६६
	जम्मा	६८.४	७०.८	७२.१	७३.५	७३.०५
माध्यमिक कक्षा (११-१२)	छात्रा	२१.३	२४.०	२५.५	३१.४	३२.६४
	छात्र	२०.५	२३.३	२५.२	३२.५	३५.२८
	जम्मा	२०.९	२३.७	२५.३	३१.९	३३.९६
माध्यमिक कक्षा (९-१२)	छात्रा	४४.३	४७.४	४८.९	५२.६	५३.५
	छात्र	४५.०	४७.१	४८.५	५२.९	५३.५
	जम्मा	४४.७	४७.२	४८.७	५२.७	५३.५

स्रोत: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

तालिका ९.४ मा गण्डकी प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयहरूमा कार्यरत विभिन्न शिक्षकहरूको तथ्यांक प्रस्तुत गरिएको छ। अझै पनि सामुदायिक विद्यालयहरूमा कार्यरत अस्थायी तथा राहत कोटामा कार्यरत शिक्षकहरूको संख्या ठूलो देखिन्छ।

तालिका ९.४: प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकको विवरण

तह		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
आधारभूत कक्षा (१-५)	स्थायी	७८४९	७८९७	७८९७	११८४७	१०६६२
	अस्थायी	४८४०	४७९२	४८९३	८५०	२०३५
	राहत	१४९९	१४९९	१५३५	१६१५	१६१५
आधारभूत कक्षा (६-८)	स्थायी	१९५४	२२३७	२२३७	२६०१	२४४१
	अस्थायी	७६३	४८०	४८०	२२१	३८१
	राहत	१०७३	१०७३	१०८८	१०७३	१०७३
माध्यमिक कक्षा (९-१०)	स्थायी	१६९७	२०४८	२०७२	२१०९	२२०९
	अस्थायी	४९८	१४७	१४७	२९६	१९६
	राहत	८७९	८७९	८७९	८७९	८७९
माध्यमिक कक्षा (११-१२)	स्थायी	-	-	-	-	-
	अस्थायी	२५७	२५७	३३७	२५७	२५७
	राहत	५८५	५८५	६०३	६३७	६३७

तह		२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
माध्यमिक कक्षा (९-१२)	स्थायी	११५००	१२१८२	१२२०६	१६५५७	१५३१२
	अस्थायी	६१०१	५६७६	५८५७	१६२४	२८६९
	राहत	३४५१	४०३६	४१०५	४२०४	४२०४
जम्मा		२१०५२	२१८९४	२२९६८	२२३८५	२२३८५

स्रोत: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

९.१.४ सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात

गण्डकी प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयहरूमा माध्यमिक तहमा विद्यालय विद्यार्थी अनुपात धेरै रहेको छ र शैक्षिक वर्ष २०७५ मा माध्यमिक तह (११-१२) मा विद्यालय विद्यार्थी अनुपात १३६ रहेकामा शैक्षिक वर्ष २०७८ मा यो अनुपात ११७ पेगेको देखिन्छ। त्यस्तै शिक्षक विद्यार्थी अनुपात पनि माध्यमिक तह (११-१२) मा नै उच्च छ। शैक्षिक वर्ष २०७८ मा माध्यमिक तह (११-१२) मा एक शिक्षक बराबर ३९ विद्यार्थी रहेको देखिन्छ।

तालिका ९.५: गण्डकी प्रदेशका सामुदायिक विद्यालयमा विद्यालय, विद्यार्थी र शिक्षक अनुपात

	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
विद्यालय विद्यार्थी अनुपात					
आधारभूत तह (१-५)	७३	७३	६२	४९	६३
आधारभूत तह (६-८)	९५	९९	८१	८०	७६
माध्यमिक तह (९-१०)	८२	८०	७५	८१	७३
माध्यमिक तह (११-१२)	१३६	१३८	११६	१०६	११७
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात					
आधारभूत तह (१-५)	१८	१३	११	१३	१३
आधारभूत तह (६-८)	४२	३४	२९	३३	२१
माध्यमिक तह (९-१०)	२९	२५	२४	२७	१५
माध्यमिक तह (११-१२)	६०	७७	५४	५५	३९

स्रोत: शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

९.२ धार्मिक विद्यालय

गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न धार्मिक शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। प्रदेशमा कुल ५२ धार्मिक विद्यालयहरू मध्ये १७ गुरुकुल, २५ गुम्बाविद्यालय तथा १० मदरसा रहेका छन्। यी विद्यालयहरूमा विभिन्न तहमा गरी १ हजार ७४ छात्रा र ३ हजार ३ सय ४६ छात्र गरी कुल ४ हजार ४ सय २० विद्यार्थी अध्ययनरत छन्। तीन किसिमका धार्मिक विद्यालयहरूमा गुरुकुलमा सबैभन्दा धेरै र त्यसपछि क्रमशः गुम्बा र मदरसामा पढ्ने विद्यार्थी संख्या देखिन्छ।

तालिका ९.६: गण्डकी प्रदेशमा रहेका धार्मिक विद्यालय र विद्यार्थी संख्या

विद्यालयको प्रकार	विद्यालय संख्या	विद्यार्थी संख्या								
		१-५ कक्षा			६-८ कक्षा			९-८ कक्षा		
		छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
गुरुकुल	१७	५६०	१११८	१६७८	१८२	४६२	६४४	७४२	१५८०	२३२२
गुम्बा विद्यालय	२५	६१	४७०	५३१	२२	१५९	१८१	८३	६२९	७१२
मदरसा	१०	९५	१२९	२२४	०	०	०	९५	१२९	२२४
जम्मा	५२	७१६	१७१७	२४३३	२०४	६२१	८२५	९२०	२३३८	३२५८

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

विद्यालयको प्रकार	विद्यार्थी संख्या								
	९-१० कक्षा			११-१२ कक्षा			९-१२ कक्षा		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
गुरुकुल	१५४	४७६	६३०	०	५३२	५३२	१५४	१००८	११६२
गुम्बा विद्यालय	०	०	०	०	०	०	०	०	०
मदरसा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	१५४	४७६	६३०	०	५३२	५३२	१५४	१००८	११६२

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७

गण्डकी प्रदेशमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नादर तालिका ९.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ। प्राथमिक तहको भर्नादरको तुलनामा माध्यमिक तहमा भर्नादर ज्यादै न्यून देखिन्छ। विभिन्न तहमा विद्यार्थी भर्नादर तथा गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यमा देखिएको फरकले लक्ष्य पूरा गर्न चुनौती देखिन्छ।

तालिका ९.७: गण्डकी प्रदेशको विद्यार्थी भर्नादर तथा दिगो विकास लक्ष्यसँगको तुलना

	२०७७	२०८० (लक्ष्य)	२०३० (लक्ष्य)
प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर (१-५)	९७.८	९९	९९.५
आधारभूत तहमा खुद भर्नादर (१-८)	९७	९९.०	९९.०
माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९-१२)	५२.२	६०	८१
माध्यमिक तहमा कुल भर्नादर (९-१२)	७५.४	९२.०	९९

स्रोत: शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र, २०७७ र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

९.३ उच्च शिक्षा

गण्डकी प्रदेशमा २ विश्व विद्यालय, १६ आंगिक क्याम्पस ८३ सामुदायिक क्याम्पस तथा ५२ निजी गरी कुल १५३ उच्च शैक्षिक संस्थाहरू रहेका छन्। शैक्षिक वर्ष २०७८ मा प्रदेशका विभिन्न उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल ३७ हजार ६ सय २५ विद्यार्थी मध्ये १४ हजार ८ सय ९७ छात्र र २२ हजार ७ सय २८ छात्रा रहेका छन्। संकायगत रूपमा हेर्दा

सबैभन्दा धेरै व्यवस्थापन संकायमा, त्यसपछि शिक्षाशास्त्र, मानविकी, चिकित्साशास्त्रमा अध्ययनरत विद्यार्थी रहेका छन्। स्नातक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीको तुलनामा स्नातकोत्तर तहमा कम र झन् विद्यावारिधी गर्दै रहेका शोधार्थी ज्यादै न्यून देखिन्छ। विभिन्न संकायमा स्नातक तथा स्नातकोत्तर अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या तालिका ९.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.८: गण्डकी प्रदेशका उच्च शैक्षिक संस्थाहरूमा विभिन्न तहमा अध्ययनरत स्नातक तथा स्नातकोत्तर तहका विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक वर्ष, २०७८)

संकाय	स्नातक तह		स्नातकोत्तर तह		जम्मा	
	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा
विज्ञान तथा प्रविधि	९२३	६७०	५९	२१	९८२	६९१
व्यवस्थापन	६९९६	११४४५	७३३	८९६	६९२९	१२३४१
शिक्षाशास्त्र	१३६३	५५०८	२९३	४१७	१६५६	५९२५
मानविकी	८९५	११९७	५६१	४७१	१४५६	१६६८
इञ्जिनियरिङ	२३६४	४३८	५२	१२	२४१६	४५०
चिकित्साशास्त्र	९२७	१४३३	५६	३४	९८३	१४६७
संस्कृत	२०२	३८	२	१६	२०४	५४
कृषि	२७१	१३२			२७१	१३२
जम्मा	१३१४१	२०८६१	१७५६	१८६७	१४८९७	२२७२८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान, प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

विभिन्न संकायका स्नातक तहमा अध्ययनरत कुल छात्र १३ हजार १ सय ४१ र छात्रा २० हजार ८ सय ६१ रहेका छन्। त्यस्तै स्नातकोत्तर तहमा अध्ययनरत छात्र १ हजार ७ सय ५६ तथा छात्रा १ हजार ८ सय ६७ रहेका छन्। गण्डकी प्रदेशका विश्वविद्यालयमा विद्यावारिधी अध्ययनरत १५ विद्यार्थी मध्ये १३ पुरुष र २ जना महिला रहेका छन्। संकायगत रूपमा व्यवस्थापन संकायमा १० तथा मानविकी तथा समाजविज्ञानमा ५ शोधार्थी रहेका छन्।

९.४ प्राविधिक शिक्षा

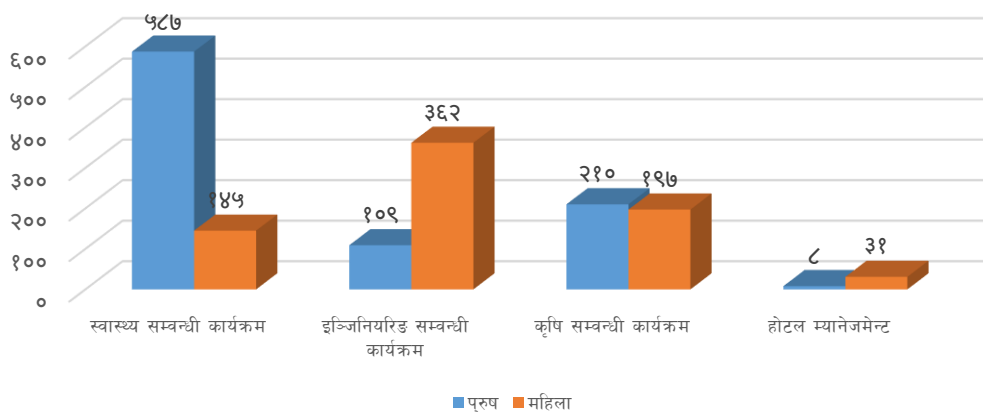
गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त गरी सञ्चालित संस्थाहरू कुल १०७ रहेकामा आंगिक स्कुलहरू १२, सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालित संस्थाहरू ५६, सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू ३६ र बाँकी ३ सार्वजनिक निजी सामुदायिक साझेदारी अन्तरगत सञ्चालित छन्।

तालिका ९.९: प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त गरि सञ्चालित संस्थाहरू

कार्यक्रमहरू	आङ्गिक स्कुलहरू	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा संचालित संस्थाहरू	सार्वजनिक निजी सामुदायिक साझेदारी अन्तरगत संचालित संस्थाहरू	सम्बन्धन प्राप्त संस्थाहरू	जम्मा	छोटो समयका तालिम दिने संस्थाहरू
जम्मा संस्थाहरू	१२	५६	३	३६	१०७	७५
प्रिडिप्लोमा कार्यक्रम संचालित संस्थाहरू	२	३६	१	२५	६४	
डिप्लोमा कार्यक्रम संचालित संस्थाहरू	९	३२	२	१३	५५	

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८
शैक्षिक वर्ष २०७८ मा गण्डकी प्रदेशमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् अन्तर्गतका विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरूमा अध्ययनरत कुल १ हजार ६४९ विद्यार्थी मध्ये ९१४ छात्र र ७३५ छात्रा रहेका छन्। विषयगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी स्वास्थ्य सम्बन्धी विषयहरूमा (७३२) त्यसपछि क्रमशः इञ्जिनियरिङ (४७१), कृषि (४०७) र होटल म्यानेजमेन्टमा (३९) विद्यार्थी अध्ययनरत रहेका छन्।

चार्ट ९.३ : प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषदबाट विभिन्न विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी, २०७८

स्रोत: शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश, २०७८
शैक्षिक वर्ष २०७७/७८ मा सिपका विभिन्न तहहरू (१, २, ३ र ४) परिक्षणका लागि ७ हजार ९ सय ८४ पुरुष र ८ हजार २३ जना महिलाहरू गरि १६ हजार ७ जनाले आवेदन पेश गरेका थिए। जसमध्ये १ तह उत्तीर्ण गर्ने पुरुष संख्या ५ हजार ५ सय ३२ र महिला संख्या ५ हजार २ सय ६०, २ तह उत्तीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या ५ सय ३ र महिला संख्या २ सय

४८, ३ तह उतीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या ३२ र महिला संख्या ८ र ४ तह उतीर्ण गर्ने जम्मा पुरुष संख्या १ गरी जम्मा उतीर्ण संख्या ११ हजार ५ सय ८४ रहेको छ।

तालिका ९.१०: राष्ट्रिय सिप परिक्षण समितिमा सिपका विभिन्न तहहरु परिक्षणका लागि विभिन्न तहमा आवेदन संख्या र उतीर्ण संख्या

सिपका विभिन्न तहहरु	दर्ता गर्ने संख्या		जम्मा	उतीर्ण संख्या		जम्मा
	पुरुष	महिला		पुरुष	महिला	
१	६९४८	७२७८	१४२२६	५५३२	५२६०	१०७९२
२	८९७	७१७	१६१४	५०३	२४८	७५१
३	१३७	२८	१६५	३२	८	४०
४	२	०	२	१	०	१
जम्मा	७९८४	८०२३	१६००७	६०६८	५५१६	११५८४

स्रोत: राष्ट्रिय सिप परिक्षण समिति, २०७८

९.५ शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय मार्फत भएका अन्य गतिविधि

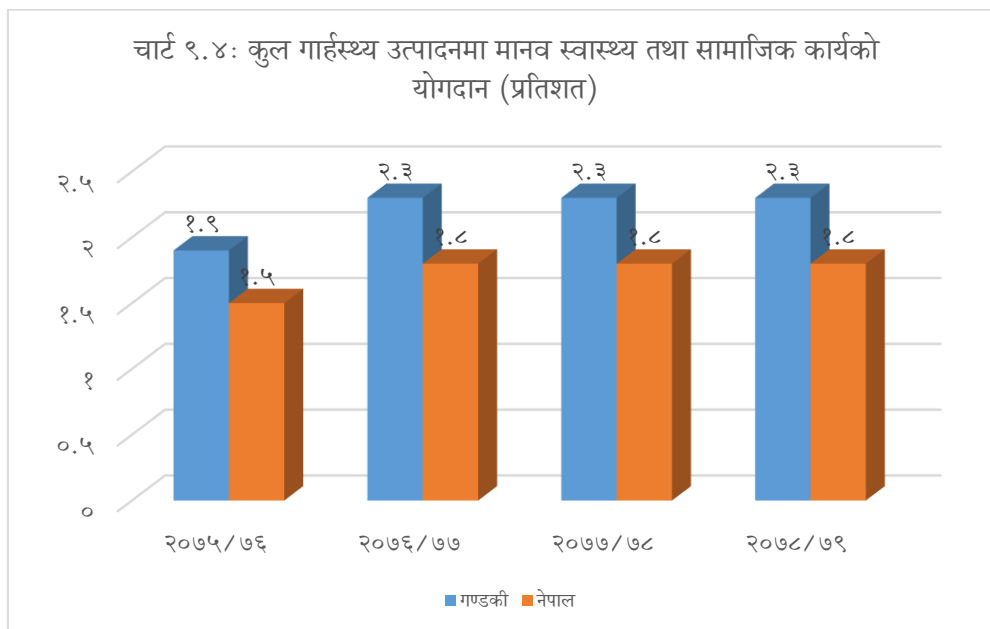
१. गण्डकी विश्वविद्यालय ऐन बमोजिम गण्डकी विश्वविद्यालय स्थापना भई सञ्चालन भएको।
२. गण्डकी प्रदेश शिक्षा नीति, २०७८ स्वीकृत भई नीति कार्यान्वयनको लागि रणनीतिक योजना तयारी भईरहेको।
३. प्रदेश स्तरको मानव संसाधनको आवश्यकता प्रक्षेपण तथा शैक्षिक योजना निर्माण र कार्यान्वयनको लागि दश वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजनाको मस्यौदा निर्माण भएको।
४. प्रदेशस्तरमा विद्यालय तहको शिक्षकको सेवा शर्त, योग्यता, क्षमता विकास र शिक्षक व्यवस्थापनको मापदण्ड निर्धारण र नियमनका लागि शिक्षा तालिम केन्द्र मार्फत शिक्षकहरुको क्षमता विकासका विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन भईरहेको।
५. लैङ्गिक समानता नीतिको मस्यौदा तयार भएको तथा वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि कार्यक्रमगत मापदण्ड निर्माण गर्ने गरेको।
६. गण्डकी प्रदेशका मनाङ, मुस्ताङ र कास्की बाहेकका ८ वटा जिल्लाहरुमा लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको जिल्ला सेवा केन्द्र सञ्चालनमा रहेका, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्धको नीतिको मस्यौदा तयार, प्रादेशिक दीर्घकालिन पुनस्थापना केन्द्र सञ्चालनको तयारी भइरहेको।

७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण निर्देशिका, २०७७, मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको।
८. प्रदेश बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७८ स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको। बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन भईरहेका। सडक बालबालिकाहरूको लागि दीर्घकालिन पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालनमा रहेका।
९. प्रदेश सरकारले स्थानीय तहहरूमा जेष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन गर्ने नीति लिई सोही अनुरूप कार्यान्वयन भईरहेको। १६ वटा जेष्ठ नागरिक आश्रम, करीब १५० वटा दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालनमा रहेका तथा बाल गृहहरूको अनुगमन कार्य भईरहेको।
१०. सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र अन्तरक्रिया गरी प्रदेश श्रम तथा रोजगार नीति, २०७८ निर्माण गरिएको।
११. प्रदेश सङ्ग्रहालय मार्फत विभिन्न कार्यहरू भएका, पालुडटर नगरपालिका गोरखामा कुमाल जातिको सङ्ग्रहालय निर्माणको कार्य अगाडी बढेको, प्रदेशको धार्मिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, प्राकृतिक तथा भौगोलिक अवस्था समेटिएको साँस्कृतिक वृत्तचित्र निर्माणको कार्य भइरहेको।
१२. प्रदेशस्तरका पुरातात्विक महत्त्वका स्थल, ऐतिहासिक र धार्मिक साँस्कृतिक सम्पदा, प्राचीन स्मारक, साँस्कृतिक धरोहर सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन एवं संरक्षण, सम्भार, अध्ययन, अनुसन्धान, उत्खनन तथा पुनर्निर्माण सम्बन्धमा गण्डकी प्रदेशका धार्मिक साँस्कृतिक सम्पदाको प्रोफाइल निर्माण भएको।
१३. रोजगार प्रवर्द्धन सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन सम्बन्धमा गण्डकी प्रदेश श्रम तथा रोजगार नीति, २०७८ स्वीकृत भएको।

९.६ स्वास्थ्य सेवा

गण्डकी प्रदेशले स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुधारको लागि जिल्ला अस्पतालहरूको सुदृढीकरण, विशिष्टीकृत अस्पतालहरू (सरुवा रोग, महिला तथा बाल, मुटु, मृगौला र क्यान्सर) को स्थापना र सञ्चालन, नेपाल सरकार र स्थानीय तहको सहकार्यमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सबै नागरिकलाई पुऱ्याउने र कुपोषण न्यूनीकरण गर्ने जस्ता कामलाई प्रथमिकतामा राखेको छ। यी सबका वावजुद पनि समग्र नेपालको होस वा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा स्वास्थ्य तथा सामाजिक

कार्यको योगदान ज्यादै न्यून रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा समग्र नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्यको योगदान १.८ प्रतिशत रहेकोमा गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा २.३ प्रतिशत रहेको छ।

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७९

तालिका ९.११ मा गण्डकी प्रदेशमा रहेका विभिन्न किसिमका अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेदिक औषधालय लगायत अस्पतालमा उपलब्ध शैय्या, डाक्टर तथा नर्सको संख्या, स्वास्थ्य सहायक लगायत महिला स्वास्थ्य स्वयम सेविकाको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.११: स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा विस्तार

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
१. जम्मा स्वास्थ्य संस्था			
(क) सरकारी अस्पताल	१९	१९	१९
(ख) निजी अस्पताल	६९	७०	६९
(ग) प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	२३	२३	२३
(घ) स्वास्थ्य चौकी	४९०	४९०	४९०
(ङ) आयुर्वेदिक औषधालय	५६	५६	५६
(च) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र/शहरी स्वास्थ्य केन्द्र/ सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई	३८०	४२०	४२०
२. अस्पताल शैय्या	२३२६	२९५६	३१०५
३. जम्मा जनशक्ति			
(क) डाक्टर (प्रदेश स्तरको मात्र)	५०	३८	२७

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
(ख) नर्स/अ.न.मी. (प्रदेश स्तरको मात्र)	८०	६५	७८
(ग) आयुर्वेद चिकित्सक/कविराज (प्रदेशस्तरको मात्र)	२०	२०	१९
(घ) वैद्य (प्रदेशस्तरको मात्र)	१८	१६	१७
(ङ) स्वास्थ्य सहायक (हे.अ., अ.हे.ब.) (प्रदेशस्तरको मात्र)	५८	४६	४२
(च) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	५९३९	५९३९	५९३९

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

९.६.१ अस्पतालमा अन्तरंग, बहिरंग तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा

तालिका ९.१२ मा गण्डकी प्रदेशका विभिन्न अस्पतालहरूबाट अन्तरंग, बहिरंग तथा आकस्मिक सेवा लिनेको संख्या प्रस्तुत गरिएको छ। पछिल्लो पाँच वर्षमा अन्यको तुलनामा बहिरंग सेवा लिनेको संख्या धेरै छ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को पहिलो आठ महिनमा अन्तरंग सेवा लिने बिरामी ८८ हजार ३ सय ७५ जना रहेका छन् भने अस्पतालबाट बहिरंग स्वास्थ्य सेवा लिने २५ लाख ७२ हजार १ सय १८ जना र आकस्मिक सेवा लिने २ लाख ३६ हजार ४ सय ५२ जना रहेका छन्।

तालिका ९.१२: अस्पतालबाट अन्तरंग, बहिरंग तथा आकस्मिक सेवा लिनेको संख्या

स्वास्थ्य सेवा	२०७४/७५	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९*
अन्तरंग	१२३४५०	१२४९७१	११५४१७	९७४८८	८८३७५
बहिरंग	२४४७१८२	२६२७१६६	२६६५६५९	२४४००२४	२५७२११८
आकस्मिक	१९९१६१	२१२०९९	२४८२४६	२०२७४६	२३६४५२

* फागुनसम्मको तथ्यांक,

स्रोत: स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय

विस्तारित खोप तथा पोलियो खोप कार्यक्रम: यस कार्यक्रम अन्तर्गत विभिन्न ११ खोप (बि.सि.जि. भ्याक्सिन, टिटानस विरुद्धको खोप, डी. पी. टि., हेपाटाईटिस बि. (तेस्रो) लगायत) सेवा उपलब्ध गराइएको छ। दादुरा रूवेला खोप अभियान सञ्चालन गरी आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्ममा प्रदेश भरका ९ महिनादेखि ५ वर्षसम्मका १६ हजार ५ सय १४ बालबालिकाले दादुरा रूवेला खोप लगाएका छन्। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को माघसम्म १३ हजार २ सय ८ जना बालबालिकाहरूलाई पोलियो थोपा खुवाउने कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

तालिका ९.१३: विस्तारित खोप एवम् राष्ट्रिय पोलियो खोप (संख्यामा)

सूचकाङ्क	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
बि.सि.जि. भ्याक्सिन	३६७५५	३४८२८	१४६३९
डि.पि.टी. हेपाटाईटिस बि (तेस्रो मात्र)	३८२०६	३९४६३	१३११६

पोलियो (तेस्रो)	३८१९९	३९३६५	१३२२८
दादुरा विरूद्ध खोप दोस्रो	३८५७१	३८६९६	१५७९८
टिटानस दोस्रो	१७१४०	१४६६३	६३४८
दादुरा रूवेला खोप अभियान	३८९७१	३८५६१	१६५१४

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

विगत तीन वर्षमा प्रदेशका विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाबाट क्यान्सर, मुटु रोग, मृगौलाको उपचार, हेमो डायलासिस लगायतका स्वास्थ्य समस्यामा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराइएको छ। यसबाट लाभान्वितको तथ्यांक तालिका ९.१४ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९.१४: विपन्न नागरिक औषधि उपचारबाट लाभान्वित संख्या

विवरण	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
क्यान्सर	२३४	२००	१६३
मुटु	२४३	१६९	१२५
मृगौलाको उपचार	६९४०	८३००	५७८२
हेमो डायलासिस	४४६४	६२५७	४३८४
पेरिटोनियल डायलासिस			
प्रत्यारोपण			
औषधि उपचार			
सेरोपोजेटिभ			
पार्किन्सन्स	०	०	०
अल्जाइमर	६	०	०
हेडइन्जुरी	१२	१०	२२
स्पाइनल इन्जुरी	२७	२६	९
सिकलसेल एनिमिया	३	०	०
जम्मा	११९२९	१४९६२	१०४८५

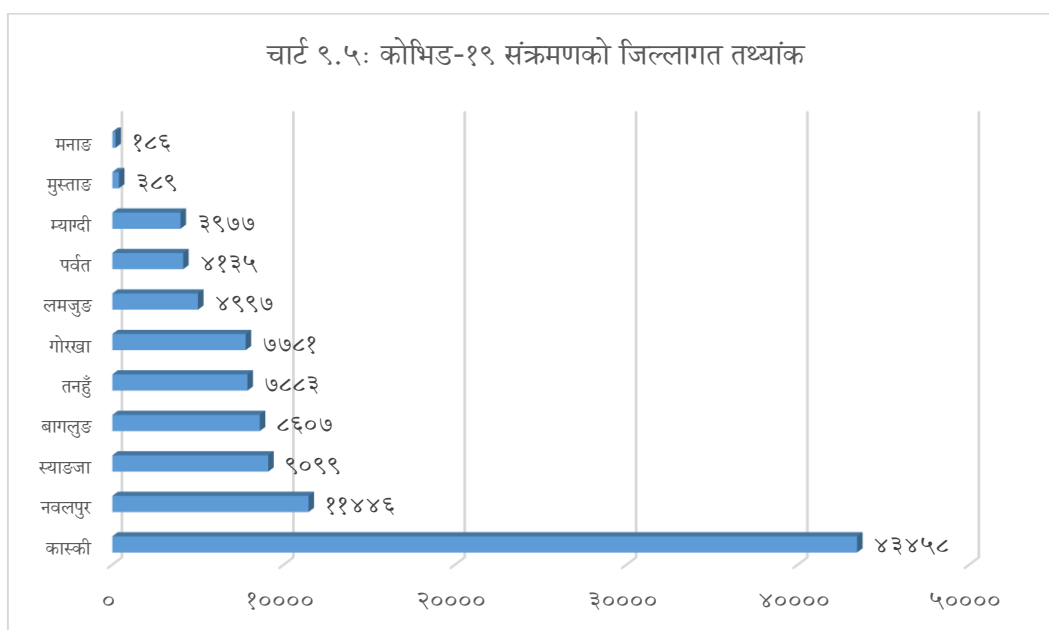
स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

स्वास्थ्य बीमालाई सहज तरिकाले आम जनताको पहुँचमा पुऱ्याउन तथा प्रभावकारी बनाउन गण्डकी प्रदेश स्वास्थ्य बीमा संयोजन समिति गठन भएको तथा गण्डकी प्रदेश स्वास्थ्य नीति, २०७८ स्वीकृत भई लागू भएको छ। स्वास्थ्य विमाको पहुँचमा वृद्धि भएको साथै जनयुद्ध, जनआन्दोलन, मधेश आन्दोलन र थरुहट आन्दोलनका सहिद तथा वेपत्ता घाइते अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा परिवारको निःशुल्क एकीकृत बीमा गरिएको छ। अस्पतालहरूमा जेष्ठ नागरीक उपचार शैयाहरू सहित सेवा विस्तार भएको तथा स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाहरूमा अति आवश्यक औषधिहरूको नियमित उपलब्धता सहित नियमित स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिएको छ। प्रदेश स्तरमा औषधि गुणस्तर निर्धारण गर्ने संस्था नभएता पनि विभिन्न निकायबाट अनुगमन गरिएको, कोभिड

१९ बिरुद्धको खोप सेवा सत प्रतिशत रहेको तथा कोभिडबाट मृतक परिवालाई राहत वितरण गरिएको छ।

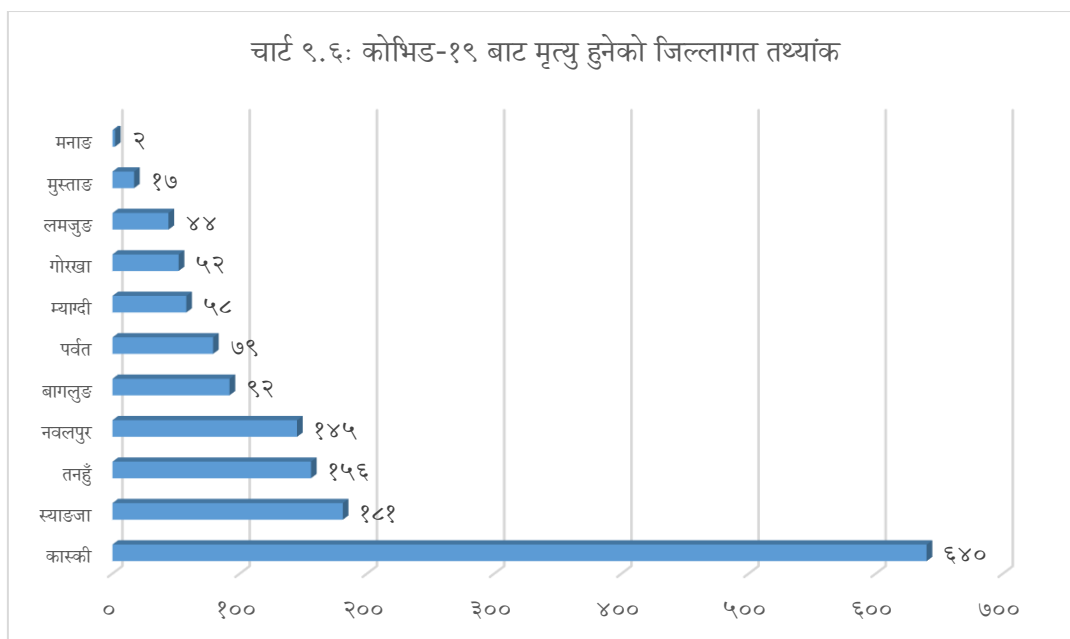
९.६.२ कोभिड १९ संक्रमण तथा रोकथाम

कोभिड—१९ महामारीका समयमा प्रदेशका ११ जिल्लामा गरी कुल १ लाख १ हजार ९ सय ५८ जना कोभिड संक्रमित भएको तथ्यांक छ। यसमध्ये सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लामा ४३ हजार ४ सय ५८ जना र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लामा १ सय ८६ जना संक्रमित भएका थिए।

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

गण्डकी प्रदेशमा कोभिड—१९ महामारीका कारण मृत्यु हुनेको कुल संख्या १ हजार ४ सय ६६ रहेकोमा सबैभन्दा धेरै कास्की जिल्लाबाट ६ सय ४० जना र सबैभन्दा कम मनाङ जिल्लाबाट २ जना रहेका छन्।

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

कोभिड-१९ महामारीको रोकथामका लागि सरकारले खोप अभियान सञ्चालन गर्‍यो। जिल्लागत रूपमा खोप लगाएका लक्षित विभिन्न उमेरसमूहको अवस्था तालिका ९.१५ मा प्रस्तुत छ।

तालिका ९.१५ कोभिड-१९ विरुद्धको खोप लगाएका जनसंख्या

जिल्ला	१८ वर्ष माथि		१२ देखि १७ वर्ष		बुस्टर डोज
	पहिलो मात्र	पूरा मात्र	पहिलो मात्र	पूरा मात्र	
कास्की	१११%	१२१%	१०२%	८६%	२०%
नवलपुर	११४%	११०%	११०%	९८%	१४%
स्याङ्जा	१०५%	१०४%	९०%	८१%	२०%
बागलुङ	९१%	८०%	८८%	८१%	१७%
तनहुँ	१००%	९४%	८८%	७६%	१६%
गोर्खा	१०५%	१०२%	९३%	९७%	२२%
लमजुङ	१०९%	९८%	९०%	८१%	२८%
पर्वत	९२%	८९%	७४%	७०%	२३%
म्याग्दी	१००%	९१%	९५%	९०%	२२%
मुस्ताङ	१७७%	१८०%	६२%	३१%	१४%
मनाङ	१३०%	११३%	३१%	१९%	३३%
प्रदेश	१०५%	१०३%	९४%	८५%	१९%

स्रोत: स्वास्थ्य निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेश, २०७९

९.७ स्वास्थ्य बीमा

नेपालमा स्वास्थ्य बीमाको सुविधा २०७२ सालबाट सुरु गरिएको हो। गण्डकी प्रदेशका ११ वटै जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य बीमाको सेवा विस्तार भैसकेको छ। २०७८ फागुनसम्ममा प्रदेशका

सबै जिल्लाका गरी कुल २ लाख २० हजार ८ सय २२ परिवार तथा ती परिवारका कुल ६ लाख ४६ हजार २ सय ५९ सदस्यले बीमा गराएको तथ्यांक छ। ती बिमीत संख्या मध्ये २ लाख ६४ हजार १ सय ५६ जना बीमाबाट लाभान्वित भएका देखिन्छ। जिल्लागत रूपमा बिमीत परिवार तथा सदस्य संख्या तालिका ९.१६ मा प्रस्तुत गरिएको छ। स्वास्थ्य बीमा गराएका परिवारको आधारमा सबैभन्दा उच्च स्याङ्जा जिल्लामा ५० प्रतिशतले बीमा गराएका छन् भने मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा न्यून १ प्रतिशत परिवारले मात्र बीमा गराएका छन्। त्यस्तै बीमा गराएका सदस्य संख्याको आधारमा पनि सबैभन्दा उच्च स्याङ्जा जिल्लामा ३९.६ प्रतिशत र मनाङ जिल्लामा सबैभन्दा न्यून ०.५ प्रतिशत जनसंख्याले बीमा गराएको देखिन्छ।

तालिका ९.१६: गण्डकी प्रदेशका केही जिल्लाहरूबाट स्वास्थ्य बीमा गराएका तथा लाभान्वित जनसंख्या

जिल्ला	कुल जनसंख्या	कुल परिवार	बिमीत परिवार		बिमीत सदस्य		बीमाबाट लाभान्वित संख्या
			संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	
कास्की	५९९५०४	१६३४९८	५९००७	३६.१	१९०३८३	३१.८	९६११७
बाग्लुङ	२५०५५४	६५४१७	२५११५	३८.४	७६९९४	३०.७	२९९३८
म्याग्दी	१०७३७२	२९२४२	९२३९	३१.६	२५१६७	२३.४	१२६००
गोरखा	२५२२०१	७२९६८	२७३६५	३७.५	७०९४०	२८.१	२६८८३
तनहुँ	३२७६२०	९३१७३	३१७५२	३४.१	९४०८१	२८.७	३९९६९
स्याङ्जा	२५४९६५	७०७२१	३५४५२	५०.१	१००९५२	३९.६	३८७९६
पर्वत	१३२७०३	३७६०५	७७८४	२०.७	१८८८०	१४.२	५४८९
लमजुङ	१५३४८०	४४८७३	६६१९	१४.८	१४५४१	९.५	२७२७
नवलपुर	३८११०५	९५३५८	१८०८१	१९.०	५३५०४	१४.०	११६०१
मनाङ	५६४५	१५७०	१५	१.०	३०	०.५	१६
मुस्ताङ	१४५९६	३७५१	३९३	१०.५	७८७	५.४	२०
जम्मा	२४७९७४५	६७८१७६	२२०८२२	३२.६	६४६२५९	२६.१	२६४१५६

स्रोत: स्वास्थ्य बीमा बोर्ड, २०७८

१०. महिला, बालबालिका तथा शान्तिसुरक्षा

१०.१ महिलाको अवस्था

नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०७७ का अनुसार नेपालको महिला मानव विकास सूचांक ०.५४९ रहेको छ जहाँकी पुरुष मानव विकास ०.६१९ रहेको छ। यसले नेपालमा विद्यमान लैंगिक असमानता देखाउँछ। गण्डकी प्रदेशको लैंगिक विकास सूचांक ०.८९६ र लैंगिक असमानता सूचांक ०.४६० रहेको छ।

दिगो विकास लक्ष्य परिशिष्ट ५ मा लैंगिक समानता हाँसिल गर्ने र सबै महिला, किशोरी र बालिकाहरूको सशक्तिकरण गर्ने लक्ष्य उल्लेख छ। तालिका १०.१ मा गण्डकी प्रदेशको विभिन्न लैंगिक सूचक तथा आवधिक योजना र दिगो विकास लक्ष्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०.१: गण्डकी प्रदेशका विभिन्न लैंगिक सूचक तथा लक्ष्यहरू

सूचक	२०७५/७६	२०८०/८१	२०८७
लैंगिक विकास सूचांक	०.८९६	०.९६३	०.९८
लैंगिक असमानता सूचांक	०.४६	०.३९	०.३१
महिला साक्षरता (१५-४९ वर्ष) (प्रतिशत)	८६.३	९४	९९
जमिनको स्वामित्व महिलाको भएको घरपरिवार (प्रतिशत)	२२.६	३३.९	४०
घरजग्गामाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवार (प्रतिशत)	१३.०९	३०.६	४०

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य प्रदेशमा आफ्नो नाममा घर जग्गा दुबै हुने महिलाहरू १२.३ प्रतिशत र जग्गा मात्र हुने महिलाहरू ८.९ प्रतिशत छन्। समग्रमा, घर जग्गा जस्ता सम्पत्ति आफ्नो नाममा हुने महिलाको अनुपात २१.९ प्रतिशत रहेको छ। गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहमा निर्वाचित कुल ३ हजार ९ सय ३४ सदस्य तथा पदाधिकारीमध्ये ४१ प्रतिशत महिलाहरू निर्वाचित भएका थिए। त्यसैगरी ६० सदस्यीय प्रदेश सभामा निर्वाचित र समानुपातिक गरी ३३.३३ प्रतिशत महिलाको प्रतिनिधित्व रहेको छ। विश्वविद्यालय तहको शिक्षामा पनि महिलाको सहभागिता बढ्दै गएको छ। तथापि, प्राविधिक शिक्षामा अझै पनि छात्राको संख्या न्यून छ।

तालिका १०.२ मा गण्डकी प्रदेशको विभिन्न लैंगिक समानता तथा प्रतिनिधित्व जनाउने सूचकहरू तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०.२: लैंगिक समानता सम्बन्धी गण्डकी प्रदेशका विभिन्न सूचकहरू

सूचक	२०७२	२०८०	२०८७
जीवनभर शारीरिक तथा यौन हिंसा भएका महिला प्रतिशत	१६.९	१०	२
यौन हिंसा अनुभव गरेका १५ देखि ४९ वर्षसम्मका महिलाहरूको प्रतिशत	४.९	३	२

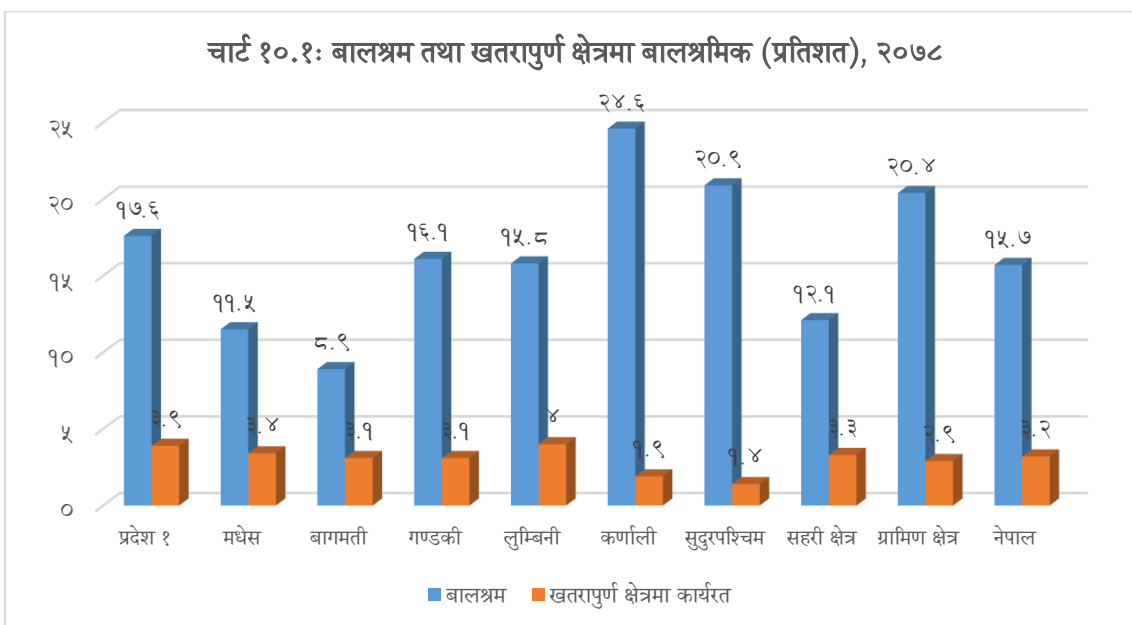
श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात	७४	९५	१००
प्रदेश सांसदमा महिला प्रतिशत	३३	३५	४०
स्थानीय सरकारमा महिला प्रतिशत	४१	४५	-

स्रोत: नेपालको पन्ध्रौँ योजना, गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तथा दिगो विकास लक्ष्य

१०.२ बालश्रम

नेपाल सरकार हरेक किसिमका बालश्रम अन्त्यको लागि प्रतिवद्ध रहेको जनाएको छ। दिगो विकास लक्ष्यका ८.७ (जवरदस्त श्रम) र १६.२ (बालबालिका विरुद्धका हरेक अपराध) का लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि सरकारले बालश्रम अन्त्यको लागि श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालयले बालश्रम अन्त्य सम्बन्धमा राष्ट्रिय गुरु योजना (२०१८-२०२८) स्वीकृत गरेको छ।

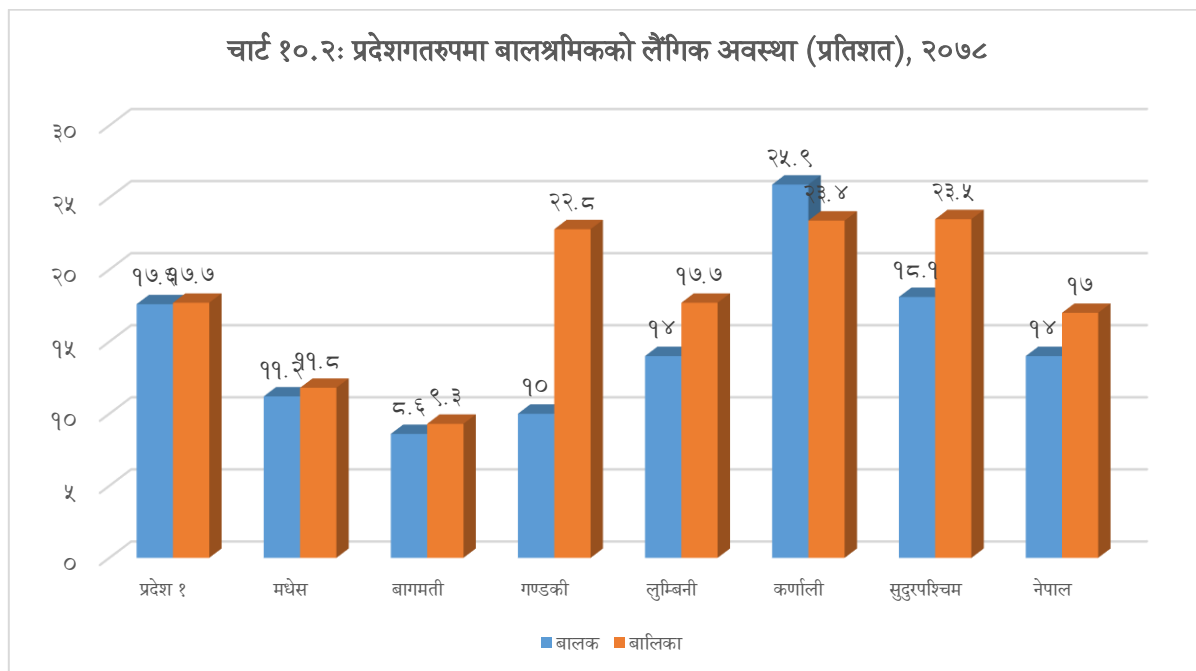
जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा ५ देखि १७ वर्ष उमेर समूहका कुल ७० लाख बालबालिका मध्ये ११ लाख (१५.७ प्रतिशत) बालबालिका श्रम गर्न वाध्य छन्। लैंगिक रूपमा बालिका १७ प्रतिशत र बालक १४ प्रतिशत श्रममा लाग्न वाध्य छन्। प्रदेशगत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा बढी कर्णाली प्रदेशमा (२४.६ प्रतिशत), त्यसपछि सुदूरपश्चिम प्रदेशमा (२०.९ प्रतिशत) बालश्रम विद्यमान छ। गण्डकी प्रदेशमा १६.९ प्रतिशत बालबालिका श्रममा लाग्न वाध्य छन्। खतरापूर्ण क्षेत्रमा कार्यरत बालश्रमिक गण्डकी प्रदेशमा ३.९ प्रतिशत रहेका छन्।

स्रोत: श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय

प्रदेशगत रूपमा हेर्दा कर्णाली बाहेकका अन्य सबै प्रदेशमा बालकको तुलनामा बालिका श्रमिकको हिस्सा उच्च रहेको छ। बालिका श्रमिक उच्च रहेको प्रदेशमा सुदूरपश्चिम (२३.५ प्रतिशत) तथा

कर्णाली (२३.४ प्रतिशत) पछि गण्डकी प्रदेश (२२.८ प्रतिशत) देखिन्छ। गण्डकी प्रदेशमा बालिका श्रमिकको अवस्था औसत नेपालकोभन्दा उच्च रहेको छ।

स्रोत: श्रम रोजगार तथा सामाजिक सुरक्षा मन्त्रालय

दिगो विकास लक्ष्यको सुचकहरूमा मातृ मृत्युदर न्यूनिकारण गरी ७० प्रति एक लाख जिवित जन्म र नवशिशु मृत्यु दर १२ प्रति हजार जिवित जन्म भन्दा कममा पुऱ्याउने नेपालका लागी लक्ष्य तय गरिएको छ। नेपालको परिप्रेक्षमा गर्भवती महिलाको मृत्यु हुने कारणहरू समयमा गर्भवती जाच नहुनु, व्यथा सुरु भएपछी समयमा लामो बाटो तय गरेर आउनु पर्ने हुँदा बाटो मै समस्या हुनु र बेलामा स्वास्थ्य संस्था नपुग्नु, धेरै रक्तश्राव हुनु आदी हुन्। यदी स्वास्थ्य संस्थामा नै शान्त घरेलु वातावरणमा, व्यथा लाग्नु भन्दा एक दुइ दिन अगाडी नै आएर, स्वास्थ्यकर्मीको निगरानी मा सुत्केरी सेवा लियो भने हाल भैरहेको मातृ तथा नवशिशु मृतुदार काम गर्न सकिन्छ भन्ने लक्ष्यका साथ आमा प्रतिका गृह कार्यक्रमको परिकल्पना गरिएको छ।

नेपाल जनस्वास्थ्य सर्वेक्षण २०१६ अनुसार गण्डकी प्रदेशमा अझैपनी ५ वर्ष मुनीका बालबालीकाहरूमा २९ प्रतिशत पुङ्कोपना, ६ प्रतिशतमा ख्याउटेपना, १५ प्रतिशत कमतौल र ४६ प्रतिशतमा मा रक्तअल्पता रहेको छ। जवसम्म यो अवस्थालाई न्यूनिकरण गर्न सकिँदैन तवसम्म सक्षम पुस्ता जन्माउने अभियान अधुरै रहन्छ। तसर्थ नेपाल सरकारले संविधानमा नै किटानीकासाथ पोषण सुधारगर्ने कुरालाई प्राथमिकतामा राखेकोछ। यसैगरी प्रदेश सरकारले यहि कुरालाई मघनजर गर्दै पोषण सुधारको लागि आमा र बच्चाको पोषण कार्यक्रम प्रस्तावना गरेको छ।

शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता: तालिका १३.३ मा गण्डकी प्रदेशका जिल्लाहरूमा विविध शारीरिक तथा मानसिक समस्या भएका जनसंख्या प्रस्तुत गरिएको छ। जनगणना २०६८ का अनुसार गण्डकी प्रदेशमा कुल ५४ हजार १ सय ५६ जनामा विविध शारीरिक तथा मानसिक समस्या भएकामा महिला २५ हजार ६१ र पुरुष २९ हजार ९५ रहेका छन्। शारीरिक तथा मानसिक असक्षमतामा कान नसुन्ने तथा दृष्टिमा समस्या भएका जनसंख्या ठूलो देखिन्छ।

तालिका १०.३: गण्डकी प्रदेशमा विविध शारीरिक तथा मानसिक असक्षमता भएका जनसंख्या

	शारीरिक	दृष्टिबिहीन, कम देख्ने	नसुन्ने तथा कम सुन्ने	नसुन्ने नदेख्ने	बोलाईमा समस्या	मानसिक असक्षमता	बौद्धिक असक्षमता	धेरैखाले असक्षमता	जम्मा
महिला	७५७८	४२२६	४८७८	४३१	३२९९	१७१८	८०५	२१२६	२५०६१
पुरुष	१०६५७	४०७३	४८९४	४२६	३८१२	१८९२	९८०	२३६१	२९०९५
जम्मा	१८२३५	८२९९	९७७२	८५७	७१११	३६१०	१७८५	४४८७	५४१५६

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८

१०.३ शान्तिसुरक्षा

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा विभिन्न अपराधका ५०४ उजुरी परेकामा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्त सम्ममा ३४५ उजुरी परेका छन्। यी मध्ये मिलापत्र भएका, सम्पर्कमा नआई कार्यान्वयन हुन बाँकी संख्या, तथा अदालत पठाईएको संख्या तालिका १०.४ प्रस्तुत गरिएको छ।

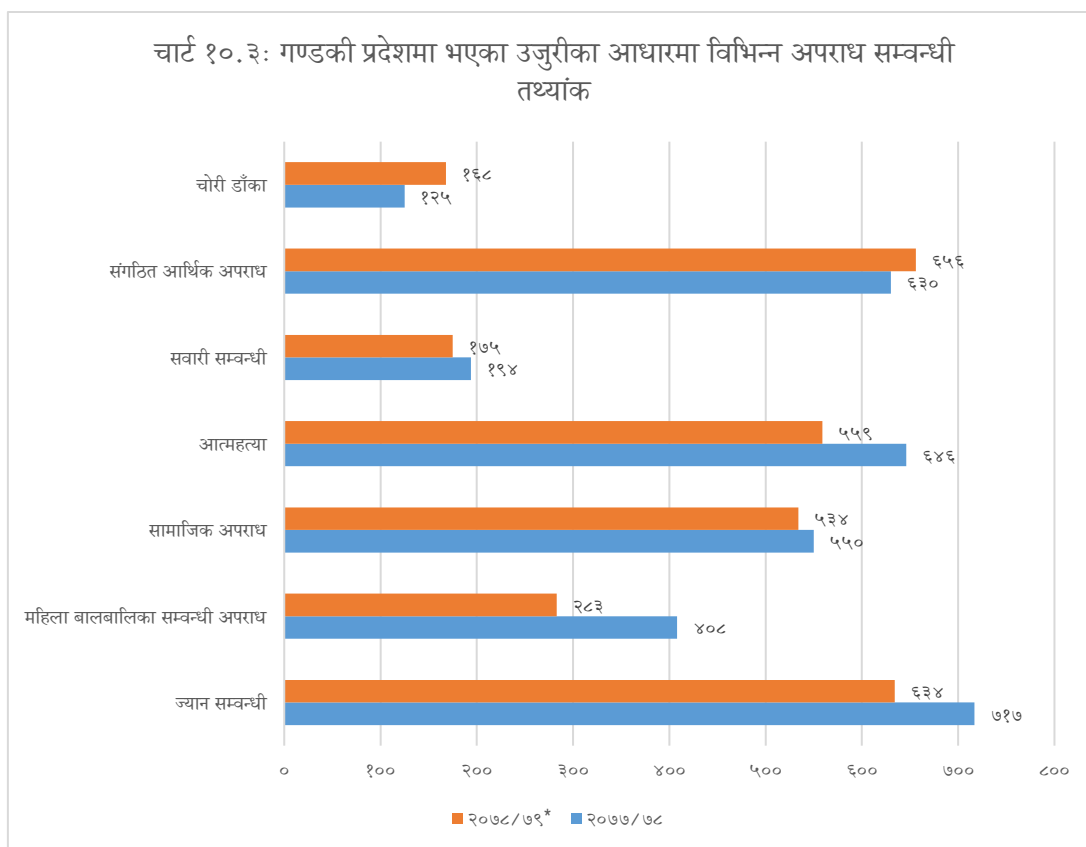
तालिका १०.४: प्रदेशमा पर्न आएका विभिन्न अपराध सम्बन्धी उजुरी र तिनको अवस्था

जिल्ला	उजुरी पर्न आएको संख्या		उजुरी पर्न आई मिलापत्र भएका संख्या		सम्पर्कमा नआई कार्यान्वयन हुन बाँकी संख्या		मिलापत्र हुन नसकी अदालत पठाईएको संख्या	
	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९
कास्की	२६३	१३९	१४७	६८	९६	६३	२०	८
स्याङ्जा	३९	२८	१९	१५	२०	१२	०	१
तनहुँ	४१	३३	२४	१७	१४	१४	३	२
गोरखा	२९	१०	२७	९	२	१	०	०
लमजुङ	२७	२५	२०	१७	५	८	२	०
मनाङ	०	०	०	०	०	०	०	०
बाग्लुङ	७	३९	१	२६	१	१०	५	३
पर्वत	१६	२३	१२	१९	४	४	०	०
म्याग्दी	११	११	११	१०	०	१	०	०
मुस्ताङ	०	१	०	१	०	०	०	०
नवलपरासी	७१	३६	४९	२१	२२	१५	०	०

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

जिल्ला	उजुरी पर्न आएको संख्या		उजुरी पर्न आई मिलापत्र भएका संख्या		सम्पर्कमा नआई कार्यान्वयन हुन बाँकी संख्या		मिलापत्र हुन नसकी अदालत पठाईएको संख्या	
	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७७/७८	२०७८/७९
जम्मा	५०४	३४५	३१०	२०३	१६४	१२८	३०	१४

२०७८/७९ चैत्रसम्मको तथ्यांक, स्रोत: गण्डकी प्रदेश प्रहरी कार्यालय, २०७९ चार्ट १०.३ मा आर्थिक वर्ष २०७७/७८ र आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को चैत्र मसान्त सम्ममा गण्डकी प्रदेशमा भएका अपराध सम्बन्धी तथ्यांकहरु प्रस्तुत गरिएको छ। प्रहरी कार्यालयमा परेका उजुरीको आधारमा संगठित आर्थिक अपराध, ज्यान सम्बन्धी अपराध, आत्महत्याका घटना र सामाजिक अपराधको तथ्यांक उच्च छ।

स्रोत: गण्डकी प्रदेश प्रहरी कार्यालय, २०७९

११. सुशासन, लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तन बजेट र विविध

११.१ सुशासन

सुशासन राष्ट्रिय एजेण्डा हो। गण्डकी प्रदेशको पनि प्राथमिक एजेण्डा सुशासन हो। सेवाग्राही जनतालाई चुस्त दुरुस्त सेवा उपलब्ध गराउन गण्डकी प्रदेशमा विभिन्न प्रदेशस्तरीय संरचनाहरू स्थापना गरिएका छन्। गण्डकी प्रदेशमा प्रदेश सभा व्यवस्थापिका, १२ मन्त्रालय, प्रदेश लोकसेवा आयोग, नीति तथा योजना आयोग लगायतका संरचनाहरू स्थापना भएका छन्।

सुशासनको लागि संस्थागत संरचनाका साथै नीतिगत व्यवस्था पनि अनिवार्य हुन्छ। यसका लागि आवश्यक कानून निर्माण पहिलो आधार हो। गण्डकी प्रदेश सरकार अन्तर्गतको सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, जवाफदेही, सहभागितामूलक तथा नागरिकमैत्री बनाउन, विधिको शासन, भ्रष्टाचारमुक्त र चुस्त प्रशासन तथा सार्वजनिक स्रोतको कुशल व्यवस्थापनका माध्यमबाट गण्डकी प्रदेशमा सुशासनको प्रत्याभूति गर्न प्रदेश सुशासन ऐन २०७६ लागु भएको छ।

२०७५ साल भाद्र महिनाबाट नै मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा हेलो मुख्यमन्त्री कक्ष सञ्चालन गरिएको छ। यसको माध्यमबाट आम जनताका गुनासा सुन्ने तथा यथाशिघ्र समाधान गर्न पहल गरिने गरिन्छ। यस अन्तर्गत २०७५ सालमा ३४२ गुनासा मध्ये १८५ गुनासा त्यसै वर्ष फछ्यौट भएका थिए भने २०७६ सालमा प्राप्त ६५० गुनासा मध्ये ५८३ गुनासा फछ्यौट भएका थिए। त्यस्तै २०७७ सालमा मुख्यमन्त्री कक्षमा प्राप्त ७२० गुनासा मध्ये ५९२ गुनासा फछ्यौट भएका थिए।

प्रदेश सरकारका विकास आयोजनामा आइपर्न सक्ने समस्या समयमा नै समाधान गर्न मुख्यमन्त्रीको प्रत्यक्ष निर्देशनमा रहने गरी विशेष कक्ष सञ्चालनमा ल्याइएको छ। जनतासँग मुख्यमन्त्री कार्यक्रम, नमुना कार्यालय मापदण्ड बमोजिम, नमुना कार्यालय छनौट गरी पुरस्कृत गरिने, वार्षिक विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति विद्युतीय माध्यमबाट प्राप्त गर्न गण्डकी प्रदेश अनुगमन प्रणाली जस्ता कार्यक्रम पनि सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सुरु गरिएको हो।

प्रदेश स्थापना भएदेखि आर्थिक वर्ष २०७७/७८ सम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले विकास, सुशासन र लोकतन्त्रको सुदृढीकरणको लागि ५० वटा कानूनहरू निर्माण गरेको छ। त्यस्तै हालसम्म १२ नियमहरू, २ नीतिहरू (प्रदेश शिक्षा नीति, २०७८, प्रदेश स्वास्थ्य नीति २०७८), ३०

निर्देशिकाहरू तयार भई लागु भैसकेको छ। यिनको विस्तृत विवरण अनुसूची १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

गण्डकी प्रदेशमा सुशासन कायम गर्नको लागि प्रदेश सरकार अन्तर्गतका कार्यालयहरूले विभिन्न प्रयास गरेका छन्। प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमका मुख्य मुख्य क्रियाकलापहरूमा प्रदेश सरकारले तर्जुमा गर्ने विभिन्न विषयका विधेयकहरू, कार्यविधि, मापदण्ड निर्माणमा सहयोग, प्रदेश सरकारको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सुदृढीकरण र क्षमता विकास, प्रदेश स्तरमा सामाजिक उत्तरदायित्वका औजारहरू, सार्वजनिक सुनुवाइ, सार्वजनिक लेखा परीक्षण, सामाजिक लेखा परीक्षणको अभ्यास, प्रदेश सुशासन केन्द्र स्थापना, सञ्चालन र क्षमता विकासका कार्य, प्रदेश सभाका निर्वाचित प्रतिनिधि र प्रदेश सरकारका कर्मचारीहरूको लागि विभिन्न विषयमा क्षमता विकास आदि रहेका छन्। त्यस्तै सरकारको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया सुदृढीकरण, प्रदेश स्तरमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी परीक्षण कार्यविधि निर्माण, प्रदेश स्तरमा सुशासन नीति, कार्यविधि तथा कार्यक्रम तर्जुमा र सो को कार्यान्वयन र प्रदेश सरकारको राजस्व प्रशासन सुदृढीकरण कार्यक्रम अन्तर्गत रहेका छन्।

११.१.१ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग

अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा विगत २ वर्ष तथा चालु आर्थिक वर्षको बैशाख मसान्तसम्ममा परेका उजुरी र उजुरी फछ्यौटको संख्या तालिका ११.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११.१: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको कार्यालय पोखरामा परेका उजुरी र फछ्यौटको संख्या

मन्त्रालय/निकाय	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९*	
	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी
स्थानीय तह (संघीय मामिला)	२५६	१०८	३२७	१६५	३७४	१९४
स्थानीय तह शिक्षा	१३३	७४	१६४	७२	१६८	८७
शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	७६	२६	६०	२३	५४	२७
प्रदेश सामाजिक विकास मन्त्रालय	३४	२३	२१	१३	२९	१२
भूमी व्यवस्था, सहकारी तथा गरिबी निवारण मन्त्रालय	६२	३४	८४	५३	८४	५४
प्रदेश भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय	३५	१८	२२	१५	२६	१३
उर्जा जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय	२६	१०	२५	१८	२२	११
प्रदेश वन तथा वातावरण मन्त्रालय	३४	२२	४२	२६	४२	१९

मन्त्रालय/निकाय	२०७६/७७		२०७७/७८		२०७८/७९*	
	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट उजुरी
प्रदेश भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (खानेपानी र सहरी विकास)	२०	९	१४	६	१९	८
अन्य बाँकी मन्त्रालय सबै	१६६	९१	१७३	१०९	१७५	९८
जम्मा	८४२	४१५	९३२	५००	९९३	५२३

*वैशाख मसान्तसम्म

स्रोत: अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग कार्यालय पोखरा

११.१.२ गण्डकी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको बेरुजूको स्थिति

महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका १५३ कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेका खर्चको रू. ३० अर्ब ७४ करोड ६९ लाख ७ हजारको लेखा परीक्षण आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा सम्पन्न गरी ५८औं प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेको छ। उक्त प्रतिवेदन अनुसार गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका कार्यालयले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको कुल खर्च मध्ये पेस्की रकम सहित १.९६ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक १.४९ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको छ (महालेखा परीक्षकको ५८औं वार्षिक प्रतिवेदन २०७८)। त्यस्तै महालेखा परीक्षकको कार्यालयले गण्डकी प्रदेश सरकार र मातहतका कार्यालयहरूले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गरेका खर्च को रू. २३ अर्ब ८९ करोड २७ लाखको लेखा परीक्षण गर्दा कुल खर्च मध्ये पेशकी रकम सहित ६.८८ प्रतिशत र पेशकी बाहेक ४.७ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको थियो। यी दुई वर्षको बेरुजू तुलना गर्दा बेरुजू घट्दो देखिन्छ।

त्यस्तै गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको खर्च रू. ९३अर्ब ४६ करोड १४ लाखको लेखा परीक्षण आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा सम्पन्न गरी ५८औं प्रतिवेदन सार्वजनिक गरेको छ। उक्त प्रतिवेदन अनुसार गण्डकी प्रदेशका स्थानीय तहले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ मा गरेको कुल खर्चमध्ये लेखापरीक्षण अङ्कको तुलनामा बेरुजू २.७८ प्रतिशत र पेस्कीबाहेक २.३७ प्रतिशत रकम बेरुजू देखाएको छ (महालेखा परीक्षकको ५८औं वार्षिक प्रतिवेदन २०७८)। अघिल्लो वर्ष अर्थात् आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा गण्डकी प्रदेशका ८५ स्थानीय तहले गरेको खर्चको रू. ८० अर्ब ६४ करोड ५८ लाखको लेखा परीक्षणमा कुल खर्चमध्ये पेशकी रकमसहित ३.५२ प्रतिशत र पेशकी बाहेक २.७६ प्रतिशत बेरुजू देखाएको थियो। स्थानीय तहको बेरुजुमा पनि सुधार आएको देखिन्छ। यसलाई सुशासनको वृद्धि मान्न सकिन्छ।

प्रदेश पञ्चवर्षीय योजनाले गण्डकी प्रदेशको सुशासनमा केही लक्ष्यहरू राखेको छ। जस्तै हालसम्म ३६ पालिकाहरूले आवधिक योजना बनाएकामा योजना अवधीको अन्त्यसम्ममा सबै पालिकाले आवधिक योजना बनाउने, त्यस्तै मध्यमकालिन खर्च संरचना २०७७/७८ सम्ममा २ पालिकाले बनाएकामा योजना अवधीको अन्त्यसम्ममा सबै पालिकाले बनाउने लक्ष्य छ। प्रदेशको बेरुजु शून्यमा झार्ने तथा पालिकाहरूको बेरुजु एक प्रतिशतमा सीमित राख्ने लक्ष्य छ।

तालिका ११.२: सुशासनका केही सूचक तथा प्रदेशको पञ्चवर्षीय योजनाले राखेको लक्ष्य

सूचक	२०७७/७८	२०८०/८१ को लक्ष्य
आवधिक योजना तर्जुमा गरेका स्थानीय तह	३६	८५
मध्यमकालिन खर्च संरचना तयार गरेका स्थानीय तह	२	८५
अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएका स्थानीय तह	२९	८५
प्रदेशको कुल खर्चमा बेरुजु (२०७६/७७)	१.९६	०.०
स्थानीय तहको कुल खर्चमा बेरुजु (२०७६/७७)	२.७८	१.०

स्रोत: महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदन, २०७८, नीति तथा योजना आयोग गण्डकी, २०७८

११.२ लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरण बजेट

गण्डकी प्रदेशले लैंगिक उत्तरदायी तथा जलवायु परिवर्तनलाई सम्बोधन गर्ने बजेट निर्माणको अभ्यास सुरु गरेको छ। नेपालमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ बाट लैंगिक उत्तरदायी बजेट निर्माणको अभ्यास सुरु भएको हो। गण्डकी प्रदेश सरकारको विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेटको अवस्थालाई तालिका ११.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म महिलालाई ५० प्रतिशत वा सोभन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप अनुसारको बजेटको हिस्सा क्रमशः ६६.० प्रतिशत, ५४.३ प्रतिशत र ४८.२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ। प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले लैंगिक उत्तरदायी बजेट आर्थिक वर्ष २०८०/८१ सम्ममा ७० प्रतिशत पुऱ्याउने उल्लेख गरेता पनि पछिल्लो वर्षमा बजेटमा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेटको अंश घट्दै गएको देखिन्छ।

तालिका ११.३: विगत तीन वर्षको लैंगिक उत्तरदायी बजेट (रु करोडमा)

आर्थिक वर्ष	प्रत्यक्ष लाभ		अप्रत्यक्ष लाभ		तटस्थ	
	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत
२०७६/७७	२१२१.७	६६.०	९१७.१	२८.६	१७४.६	५.४
२०७७/७८	१८९१.०	५४.३	१२६०.३	३६.२	३३२.९	९.६
२०७८/७९	१७५०	४८.२	८६८.६	२८.९	३८७	१२.९

स्रोत: सम्वन्धित आर्थिक वर्षका बजेट किताब

गण्डकी प्रदेश सरकारले जलवायु परिवर्तन र यसबाट सिर्जित समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्ने विषयलाई प्राथमिकतामा राखेको छ। यसको लागि जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण एवम् कार्यन्वयन गर्ने, जलवायु अनुकूलन क्षमता विकास गर्ने र जलवायु अनुकूलन प्रविधि विकास गर्ने जस्ता कार्यक्रमलाई प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनामा उल्लेख छ।

तालिका ११.४: जलवायु परिवर्तन प्रभाव न्यूनीकरणका लागि लक्षित कार्यक्रम

सूचक	गण्डकी			राष्ट्रिय	
	२०७२	२०८०	२०८७	२०७२	२०८७
जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित गाउँहरू	०	१५	२०	०	१७०
जलवायुको दृष्टिकोणले व्यवस्थित खेतीप्रणाली	०	४७	५०	०	५००
अनुकूलन योजनाको कार्यक्रम	०	६	१०	०	६०
समुदायस्तरको अनुकूलन योजना	५	७०	१००	३१	७५०
स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमा (पालिका संख्या)	२	२०	३०	४	१२०
जलवायु परिवर्तन अनुकूलनमा तालिम प्राप्त व्यक्तिहरू (स्थानीय योजनाकार) को संख्या	०	१०००	२०००	७९१	३०००

स्रोत: प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, गण्डकी, २०७७

आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०७८/७९ सम्म जलवायु परिवर्तनमा प्रत्यक्ष लाभ हुने बजेट क्रमशः ५४ प्रतिशत, ४८ प्रतिशत र ३८ प्रतिशत देखिन्छ।

तालिका ११.५: विगत तीन वर्षको जलवायु परिवर्तन बजेट (रु करोडमा)

आर्थिक वर्ष	प्रत्यक्ष लाभ		अप्रत्यक्ष लाभ		तटस्थ	
	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत	रकम रु.	प्रतिशत
२०७६/७७	१७३५.४	५४	६८५.२	२१.३	७९२.९	२४.७
२०७७/७८	१६९१.६	४८.६	७६७.७	२२.१	१०२४.९	२९.४
२०७८/७९	११३५.४	३७.८	८८५.६	२९.५	९८४.६	३२.८

स्रोत: सम्वन्धित आर्थिक वर्षका बजेट किताब

११.३ विपद व्यवस्थापन

माननीय मुख्यमन्त्रीको संयोजकत्वमा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन परिषद् र आन्तरिक मामिला मन्त्रीको संयोजकत्वमा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कार्यकारी समिति गठन भएको छ। यसले विपदको समयमा निर्णय प्रक्रियामा शीघ्रता आइ, खोज उद्धार र राहत कार्यमा प्रभावकारिता आएको छ। प्रदेशको विपद जोखिम क्षेत्रको पहिचान र वैज्ञानिक नक्सांकन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ।

विभिन्न जिल्लाका विपद सम्बन्धी घटनामा परी निधन तथा वेपत्ता, घाइते र घरवास क्षति भएका परिवारलाई राहत प्रदान गर्न प्रदेश विपद् व्यवस्थापन कोषबाट यस आर्थिक वर्षमा रु. २ करोड ७८ लाख ९० हजार जिल्ला विपद् व्यवस्थापन कोषमा पठाइएको छ।

विपद जोखिमको पूर्व जानकारी गराउने उद्देश्यले प्रदेशका मुख्य नदी काली गण्डकी, सेती र हर्पन खोलामा पूर्व सूचना प्रणाली जडान गरिएको छ। यसबाट यी नदीको तटीय क्षेत्रमा बसोवास गर्ने, नागरिकलाई समयमा नै सूचना प्रवाह भई सम्भावित जोखिम न्यूनीकरणमा सहयोग पुग्ने छ। विपद् व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन रणनीतिक कार्ययोजना २०७७/७८ तयार गरिएको छ।

११.४ युवा तथा खेलकुद

प्रदेश खेलकुद परिषद स्थापना गरी पोखरा रंगशाला परिसरमा प्रशासनिक भवन निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याइएको छ। एक स्थानीय तह, एक खेल मैदान को नीति अनुरूप ५६ गाउँपालिकामा खेल मैदान र २० नगरपालिकामा रंगशाला निर्माणको लागि अनुदान उपलब्ध गराइएको छ। प्रदेश सरकारको स्रोतबाट ८० र नेपाल सरकारबाट प्राप्त सशर्त बजेटबाट ४० वटा गरी जम्मा १२० वटा खेल पूर्वाधारको निर्माण र स्तरोन्नती गरिएको छ। प्रदेश क्रिकेट मैदान आयोजना अन्तर्गत अन्तर्राष्ट्रियस्तरको क्रिकेट मैदान निर्माण गर्न पोखरा महानगरपालिका वडा नं. ३३ भरतपोखरीमा १७७ रोपनी १४ अना जग्गा प्राप्त गरी क्रिकेट मैदान तथा तटवन्ध निर्माणको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। मुस्ताङ जिल्लामा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको उच्च उचाई खेल मैदान निर्माणका लागि जग्गाको नाप नक्शासहित विस्तृत डिजाइन निर्माण कार्य भैरहेको छ।

११.५ मुख्य न्यायधिवक्ताको कार्यालय

प्रदेश सरकार विरुद्ध २०७८/७९ फागुन मसान्तसम्म परेका ८४ मुद्दामध्ये सर्वोच्च अदालतमा ५७, उच्च अदालत पोखरा तथा बागलुङ इजलासमा गरी २६ र कास्की जिल्ला अदालतमा एक मुद्दा रहेका छन्। हालसम्म २३ मुद्दा फैसला भएका छन् भने ६१ मुद्दा अदालतमा विचाराधीन रहेका छन्।

११.६ प्रदेश लोकसेवा आयोग

प्रदेश लोकसेवा आयोग गण्डकी प्रदेश पोखरा अन्तर्गत चालु आर्थिक वर्षमा कुल १ हजार ४ सय ६ पदको लागि विज्ञापन गरिएकोमा १ लाख ८१ हजार १ सय १२ दरखास्त प्राप्त भई हालसम्म ८ सय ८८ जनालाई सिफारिस गरिएको छ। दरखास्तबाट रु. ८ करोड ५६ लाख

२ सय ३५ राजश्व प्राप्त भएकोमा परीक्षा सञ्चालनमा हालसम्म रु ५ करोड ७ लाख २४ हजार भएको खर्च भएको छ।

११.७ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

प्रदेश विकासको लक्ष्य, प्राथमिकता र रणनीतिहरू समेटिएको आधारपत्र र प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/७७—२०८०/८१) तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। नेपाल सरकारले प्रतिवद्धता जनाएको संयुक्त राष्ट्रसंघीय दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई आन्तरिकीकरण गर्दै गण्डकी प्रदेश सरकारको सन् २०३० सम्मको दिगो विकास लक्ष्यका मार्ग चित्र समेटिएको “दिगो विकासका लक्ष्यहरू गण्डकी प्रदेशको आधार तथ्यांक प्रतिवेदन” र “दिगो विकास लक्ष्यको आधार वर्ष प्रतिवेदन” प्रकाशन गरिएको छ।

अनुसूची: १.१

गण्डकी प्रदेश तथा कुल नेपालको वार्षिक मुल्य अभिवृद्धि, औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार (प्रचलित मुल्यमा) (रु. दश लाखमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश				कुल नेपाल			
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	८३३२७	८३५४१	८७७४३	९४७९१	८३२८८७	८६२५१८	९११९१६	९८३२३३
खानी तथा उत्खनन्	२६९७	२६५८	२७९९	३११५	२१९९९	२०४४३	२१५३३	२३९६०
उत्पादनमूलक उद्योग	१११२५	१००८२	११५७४	१३३७४	१९२२३०	१७४०१४	१९९५६२	२३१७७२
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	१०४०२	१२४३५	१२२६१	१४७०४	३३८५९	४०३७५	४१७८३	५६३८१
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरु	१६१८	१६५०	१६९१	१७२८	१९७२४	२०१२४	२०६२५	२०९९५
निर्माण	३२०२२	२८८६१	२९४५३	३४२६३	२३४२६१	२१३५३०	२१७९०६	२५३४९६
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	२८०९५	२६२२१	२९७५५	३४२७४	५४३०४५	५१४९७७	५८४३९०	६७३१३८
यातायात तथा भण्डारण	१५४०५	१२८७३	१४०१८	१७५१९	२१५७९७	१८०३२३	१९६३६८	२४५४१४
आवास तथा भोजन सेवा	१३२६५	८८४३	१०३०७	११९१४	७५६५०	५०४३३	५८७७९	६७९४५
सूचना तथा सञ्चार	८०७६	८३८५	८८४४	९३३९	७४१२२	७६९५६	८११७२	८५७१४
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	१५९४७	१९५९८	२१८२२	२३९३७	२०७१३४	२४१९४५	२५६७२४	२८१६०९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१५६२९	१७०६९	१७६००	१९२००	२९५७१५	३२२९५६	३३२९९२	३६०६९९
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	२००६	२१६८	२२७५	२४९८	३२७२३	३५३५२	३७०९७	४०७३५
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	१०१३	११०४	११५८	१२७९	२५४७१	२७७७१	२९१२१	३२१६९
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	२६४००	३३४१७	३४७४५	३८३२४	२१८५७१	२७६६६०	२८७६५६	३१७२८८
शिक्षा	२४०९९	२७६२२	२८४०७	३१८३३	२५१५८६	२८८४५९	२९६६६४	३३२४४२
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	५७०६	६९१५	७४८३	८४४३	४९७७६	६०३२८	६५२७९	७३६५८

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश				कुल नेपाल			
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लागि गरिने उत्पादनहरू आदि)	१४९२	३७७२	४०४९	४३९५	१७९३३	२१३६३	२२९३३	२४८९४
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्यमा)	२९६३२३	३०७२१२	३२५९८३	३६४९२९	३३४२४८१	३४२८५२५	३६६२४९८	४१०५५४२
खुद वस्तु तथा सेवा उत्पादन कर	४४५०५	४२३३३	५४४७०	६६८७३	५१६४५०	४६०१७९	६१४८०४	७४६०८३
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्यमा)	३४०८२७	३४९५४५	३८०४५३	४३१८०२	३८५८९३१	३८८८७०४	४२७७३०२	४८५१६२५

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची:१.२

गण्डकी प्रदेश तथा कुल नेपालको वार्षिक मुल्य अभिवृद्धि, औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार (२०१०/११ को आधारभूत मुल्यमा) (रु. दश लाखमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपाल		
	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	६०७९३	६२२९०	६३८३१	६२९२२९	६४७१५०	६६२००६
खानी तथा उत्खनन्	१९३६	२०७०	२२४०	१४७९७	१५९०७	१७२०४
उत्पादनमूलक उद्योग	६६०३	६८५७	७२२३	११३१७१	११७८५४	१२५०९०
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	८४९८	८४८५	१०४२९	२८२२४	२८९४९	३९५६४
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	१३०४	१३१९	१३२८	१५८४३	१६०७९	१६१९५
निर्माण	१९८६८	२०८४९	२२७७५	१४६०९५	१५३६८१	१६८२९०
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	१५९२७	१६७५४	१८२०८	३१२०८०	३२९९९३	३६००९९
यातायात तथा भण्डारण	८०१२	८३९०	८७३७	११२७८३	११७७७७	१२३१२६
आवास तथा भोजन सेवा	४४३१	४७०१	५२१९	२४२४५	२६८४६	२९९१३
सूचना तथा सञ्चार	८७०९	८८२८	९११०	७९६६२	८१०७१	८३९७७
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	९११०	९८९५	१०४५५	११२२७४	११६८१७	१२३८९३
घरजग्गा कारोबारको सेवा	९१७१	९४००	९९०७	१७१७६६	१७५६२३	१८२३३९
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	११९७	१२१८	१२६०	१९४७६	१९९३८	२०६९१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	६०९	६२०	६४४	१५३००	१५६५१	१६३४०
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	१२२९२	१२७०८	१३२२३	१०१७६९	१०५२१३	१०९४७३
शिक्षा	११९१३	१२३३७	१२७८९	१२३९०४	१२८७६०	१३४००९
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	३१६४	३३६१	३५७९	२७५०२	२९३१६	३१३४२
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	८३७	८६१	८९१	१००३१	१०३७०	१०७६३
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	६०७९३	६२२९०	६३८३१	६२९२२९	६४७१५०	६६२००६

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			कुल नेपाल		
	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
गैह्रकृषि	१२३५८१	१२८६५१	१३८०१८	१४२८९२०	१४८९८४३	१५९२३०८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मुल्यमा)	१८४३७५	१९०९४०	२०१८४८	२०५८१४९	२१३६९९३	२२५४३१४
खुद वस्तु तथा सेवा उत्पादन कर	२०६७७	२१७५३	२३९७६	२२६१५०	२४४३२०	२६६००८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	२०५०५२	२१२६९३	२२५८२४	२२८४३००	२३८१३१३	२५२०३२२

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची: १.३

नेपालको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा गण्डकी प्रदेशको योगदान, औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार (प्रचलित मुल्यमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	९.८	९.७	९.६	९.६
खानी तथा उत्खनन्	१२.३	१३.०	१३.०	१३.०
उत्पादनमूलक उद्योग	५.८	५.८	५.८	५.८
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	३०.७	३०.८	२९.३	२६.१
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	८.२	८.२	८.२	८.२
निर्माण	१३.७	१३.५	१३.५	१३.५
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	५.२	५.१	५.१	५.१
यातायात तथा भण्डारण	७.१	७.१	७.१	७.१
आवास तथा भोजन सेवा	१७.५	१७.५	१७.५	१७.५
सूचना तथा सञ्चार	१०.९	१०.९	१०.९	१०.९
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	७.७	८.१	८.५	८.५
घरजग्गा कारोबारको सेवा	५.३	५.३	५.३	५.३
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	६.१	६.१	६.१	६.१
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	४.०	४.०	४.०	४.०
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	१२.१	१२.१	१२.१	१२.१
शिक्षा	९.६	९.६	९.६	९.६
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	११.५	११.५	११.५	११.५
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	८.३	१७.७	१७.७	१७.७
औसत	८.९	९.०	८.९	८.९

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची: १.४

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को गण्डकी प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको, औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारको संरचना (प्रचलित मुल्यमा)

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश				नेपाल			
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२७.४	२७.२	२६.९	२६.०	२४.९	२५.२	२४.९	२३.९
खानी तथा उत्खनन्	०.९	०.९	०.९	०.९	०.७	०.६	०.६	०.६
उत्पादनमूलक उद्योग	३.८	३.३	३.६	३.७	५.८	५.१	५.४	५.६
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	३.५	४.०	३.८	४.०	१.०	१.२	१.१	१.४
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरु	०.५	०.५	०.५	०.५	०.६	०.६	०.६	०.५
निर्माण	१०.८	९.४	९.०	९.४	७.०	६.२	५.९	६.२
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	९.५	८.५	९.१	९.४	१६.२	१५.०	१६.०	१६.४
यातायात तथा भण्डारण	५.२	४.२	४.३	४.८	६.५	५.३	५.४	६.०
आवास तथा भोजन सेवा	४.५	२.९	३.२	३.३	२.३	१.५	१.६	१.७
सूचना तथा सञ्चार	२.७	२.७	२.७	२.६	२.२	२.२	२.२	२.१
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	५.४	६.४	६.७	६.६	६.२	७.१	७.०	६.९
घरजग्गा कारोबारको सेवा	५.३	५.६	५.४	५.३	८.८	९.४	९.१	८.८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	०.७	०.७	०.७	०.७	१.०	१.०	१.०	१.०
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरु	०.३	०.४	०.४	०.४	०.८	०.८	०.८	०.८
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	८.९	१०.९	१०.७	१०.५	६.५	८.१	७.९	७.७

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश				नेपाल			
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
शिक्षा	८.१	९.०	८.७	८.७	७.५	८.४	८.१	८.१
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१.९	२.३	२.३	२.३	१.५	१.८	१.८	१.८
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरु	०.५	१.२	१.२	१.२	०.५	०.६	०.६	०.६

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची: १.५

कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको औद्योगिक वर्गीकरण अनुसार कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वृद्धिदर

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			नेपाल		
	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२.३	२.५	२.५	२.४	२.८	२.३
खानी तथा उत्खनन्	-१.३	६.९	८.२	-२.२	७.५	८.२
उत्पादनमूलक उद्योग	-८.६	३.९	५.३	-९.०	४.१	६.१
विद्युत, ग्याँस, वाष्प, तथा वातानुकूलित आपूर्ति सेवा	२०.२	-०.२	२२.९	१९.५	२.६	३६.७
पानी आपूर्ति, ढल फोहर व्यवस्थापन तथा पुनः उत्पादनका क्रियाकलापहरू	२.३	१.१	०.७	२.१	१.५	०.७
निर्माण	-४.७	४.९	९.२	-४.४	५.२	९.५
थोक तथा खुद्रा व्यापार, गाडी तथा मोटर साइकल मर्मतसेवा	-१३.२	५.२	८.७	-११.४	५.७	९.१
यातायात तथा भण्डारण	-१२.५	४.७	४.१	-११.८	४.४	४.५
आवास तथा भोजन सेवा	-३२.५	६.१	११.०	-३६.८	१०.७	११.४
सूचना तथा सञ्चार	२.१	१.४	३.२	२.०	१.८	३.६
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	४.८	८.६	५.७	-०.३	४.०	६.१
घरजग्गा कारोबारको सेवा	२.२	२.५	५.४	२.१	२.२	३.८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१.५	१.७	३.५	१.५	२.४	३.८
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवाका क्रियाकलापहरू	-०.९	१.७	४.०	२.२	२.३	४.४
सामान्य प्रशासन, रक्षा र अत्यावश्यक सामाजिक सुरक्षा	६.२	३.४	४.०	६.२	३.४	४.०
शिक्षा	४.१	३.६	३.७	३.२	३.९	४.१
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	६.४	६.२	६.५	५.२	६.६	६.९
अन्य सेवाका क्रियाकलापहरू (कला, मनोरञ्जन, घरायशी कार्यका गतिविधिहरू, स्वउपभोगका लायि गरिने उत्पादनहरू आदि)	३.२	२.९	३.४	१.८	३.४	३.८

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

औद्योगिक वर्गीकरण	गण्डकी प्रदेश			नेपाल		
	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
औसत (आधारभूत मुल्यमा)	-१.२	३.६	५.७	-२.४	३.८	५.५
औसत (खरिदकर्ताको मुल्यमा)	-०.७	३.७	६.२	-२.४	४.२	५.८

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची: १.६

कुल नेपाल तथा गण्डकी प्रदेशको प्राथमिक, द्वितीय तथा त्रितीय क्षेत्रको संरचना तथा वृद्धिदर

विवरण	गण्डकी			कुल नेपाल		
	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**	२०७६/७७	२०७७/७८*	२०७८/७९**
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मुल्यमा, (रु. दश लाखमा)	३०७२१२	३२५९८३	३६४९२९	३४२८५२५	३६६२४९८	४१०५५४२
प्राथमिक क्षेत्र	८६१९९	९०५४२	९७९०६	८८२९६१	९३३४४९	१००७१९३
द्वितीय क्षेत्र	५३०२९	५४९८०	६४०६९	४४८०४२	४७९८७५	५६२६४४
त्रितीय क्षेत्र	१६७९८५	१८०४६१	२०२९५५	२०९७५२२	२२४९१७५	२५३५७०५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मुल्यमा, (रु. दश लाखमा)	१८४३७५	१९०९४०	२०१८४८	२०५८१४९	२१३६९९३	२२५४३१४
प्राथमिक क्षेत्र	६२७३०	६४३६०	६६०७१	६४४०२६	६६३०५७	६७९२१०
द्वितीय क्षेत्र	३६२७३	३७५१०	४१७५६	३०३३३२	३१६५६२	३४९१३९
त्रितीय क्षेत्र	८५३७२	८९०७१	९४०२२	१११०७९१	११५७३७४	१२२५९६५
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर (प्रतिशत)						
प्राथमिक क्षेत्र	२.२	२.६	२.७	२.३	३.०	२.४
द्वितीय क्षेत्र	-०.४	३.४	११.३	-४.१	४.४	१०.३
त्रितीय क्षेत्र	-३.९	४.३	५.६	-४.५	४.२	५.९
डिफ्लेटरसहितको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (Implicit GDP Deflator)						
प्राथमिक क्षेत्र	१३७.४	१४०.७	१४८.२	१३७.१	१४०.८	१४८.३
द्वितीय क्षेत्र	१४६.२	१४६.६	१५३.४	१४७.७	१५१.६	१६१.२
त्रितीय क्षेत्र	१९६.८	२०२.६	२१५.९	१८८.८	१९४.३	२०६.८
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको संरचना (प्रतिशत)						
प्राथमिक क्षेत्र	२८.१	२७.८	२६.८	२५.८	२५.५	२४.५
द्वितीय क्षेत्र	१७.३	१६.९	१७.६	१३.१	१३.१	१३.७
त्रितीय क्षेत्र	५४.७	५५.४	५५.६	६१.२	६१.४	६१.८

*संशोधित**प्रारम्भिक

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७९

अनुसूची: १.७

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट विभिन्न क्षेत्रमा भएको कर्जा विवरण जिल्लागत आधारमा (रकम रु. दश लाख र हिस्सा प्रतिशतमा)

क्षेत्र	बाग्लुङ		गोरखा		कास्की		लम्जुङ		मनाङ	
	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा
कृषि र वन सम्बन्धी	१०६१.७	७.७	१४२७.३	१२.६	११३३२.९	५.९	१५२०.१	१२.३	११४.७	२६.८
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	१२५.७	०.९	११२.१	१.०	५६५३.८	३.०	१७२.१	१.४	०.०	०.०
निर्माण	९३२.८	६.७	७७२.७	६.८	१९००१.९	१०.०	१०५१.६	८.५	०.४	०.१
उपभोग्य कर्जा	४४३३.६	३२.०	३२२३.३	२८.५	५१९६०.६	२७.२	३८२२.३	३०.९	८८.८	२०.८
विद्युत, ग्यास तथा पानी	४८.३	०.३	२.२	०.०	५०८.८	०.३	२७.१	०.२	०.०	०.०
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	६७८.३	४.९	१४०७.१	१२.४	८६४५.५	४.५	२८३.९	२.३	०.०	०.०
माछापालन सम्बन्धी	१९.१	०.१	८.७	०.१	९५.२	०.०	७.०	०.१	१.०	०.२
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक	११०.५	०.८	६१.२	०.५	२०१८.६	१.१	५२.०	०.४	०.०	०.०
खानी सम्बन्धी	४९.३	०.४	२८.३	०.३	१२७.१	०.१	६.६	०.१	०.०	०.०
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	३५४.७	२.६	३२८.२	२.९	६११७.५	३.२	२३४.९	१.९	८.४	२.०
अन्य सेवा	६७.६	०.५	४२.९	०.४	३०४५.०	१.६	७१.१	०.६	१३.२	३.१
अन्य	२६०७.५	१८.८	१३४१.३	११.८	२९३१०.६	१५.४	२४१९.६	१९.५	३६.७	८.६
पर्यटन	२३०.२	१.७	२२२.६	२.०	१६३६६.४	८.६	३४३.०	२.८	१२५.७	२९.४
यातायात, भण्डारण र संचार	४३१.२	३.१	१७८.८	१.६	४१७०.०	२.२	९९.२	०.८	८.७	२.०
थोक तथा खुद्रा विक्रेता	२७२३.९	१९.६	२१६९.६	१९.२	३२५४३.९	१७.०	२२७४.१	१८.४	२९.७	६.९
जम्मा	१३८७४.५	१००.०	११३२६.३	१००.०	१९०८९७.७	१००.०	१२३८४.६	१००.०	४२७.२	१००.०

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

क्षेत्र	मुस्ताङ		म्याग्दी		नवलपुर		पर्वत		स्याङ्जा		तनहुँ	
	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा	रकम	हिस्सा
कृषि र वन सम्बन्धी	२९६.७	२८.४	६३८.२	७.०	४९३९.१	१३.६	११२१.५	१३.०	२७१८.७	१२.४	४०९५.९	९.२
कृषि, वन तथा पेय पदार्थ उत्पादन सम्बन्धी	३८.५	३.७	१२४.९	१.४	९२७.२	२.५	१५०.८	१.७	२८८.०	१.३	६५४.१	१.५
निर्माण	५२.९	५.१	३३३.३	३.६	१४३७.८	३.९	३५६.१	४.१	१२०९.२	५.५	२८५४.१	६.४
उपभोग्य कर्जा	३३९.५	३२.५	२२७७.२	२४.८	९६०५.७	२६.४	२०७०.०	२३.९	५२५९.६	२४.१	१३७८६.५	३०.८
विद्युत, ग्यास तथा पानी	०.०	०.०	१.५	०.०	२१.०	०.१	६.०	०.१	३१.५	०.१	६८.३	०.२
वित्त, बीमा तथा अचल सम्पत्ति	०.०	०.०	५१.२	०.६	९३१.५	२.६	२४४.३	२.८	१७०२.५	७.८	३२४८.२	७.३
माछापालन सम्बन्धी	०.१	०.०	४.४	०.०	७९.२	०.२	२.१	०.०	५.४	०.०	४०.४	०.१
धातुका उत्पादन, मेसिनरी तथा ईलेक्ट्रोनिक खानी सम्बन्धी	१.५	०.१	६२.९	०.७	२८१.३	०.८	२८.५	०.३	१२६.३	०.६	३९९.३	०.९
गैरखाद्य वस्तु उत्पादन सम्बन्धी	२०.२	१.९	३१८.५	३.५	८९१.३	२.४	२९७.२	३.४	७२५.०	३.३	११६५.९	२.६
अन्य सेवा	१२.२	१.२	२९.०	०.३	३०६.४	०.८	५९.७	०.७	१४६.७	०.७	२९७.८	०.७
अन्य	५०.१	४.८	३४७३.४	३७.९	८१८५.२	२२.५	१९८९.५	२३.०	५०१८.१	२३.०	७५२२.५	१६.८
पर्यटन	१३८.३	१३.३	२९५.०	३.२	६१३.८	१.७	३६०.४	४.२	३७४.७	१.७	१३७५.८	३.१
यातायात, भण्डारण र संचार	२३.०	२.२	११०.१	१.२	६६८.५	१.८	१५१.४	१.८	३१४.६	१.४	६४५.९	१.४
थोक तथा खुद्रा विक्रेता	७०.१	६.७	१४४९.०	१५.८	७५२८.२	२०.७	१७९७.८	२०.८	३९०६.४	१७.९	८४४३.३	१८.९
जम्मा	१०४३.१	१००.०	९१७०.३	१००.०	३६४३०.७	१००.०	८६४४.४	१००.०	२१८४१.३	१००.०	४४७०३.८	१००.०

स्रोत: नेपाल राष्ट्रबैंक, २०७८

अनुसूची: १.८

विभिन्न वर्गका बैंकहरुमा भएको निक्षेप संकलन तथा कर्जा प्रवाहको स्थिति (चैत्र मसान्तसम्म)

पालिकाको नाम	कुल निक्षेप	निक्षेपको अंश (प्रतिशत)	कुल कर्जा	कर्जाको अंश (प्रतिशत)
आँबुखैरेनी गाउँपालिका	१३३४.११	१.०३	४०४३.८४	१.१७
आँधिखोला गाउँपालिका	२८३.७८	०.२२	७२३.७४	०.२१
आरुघाट गाउँपालिका	५७४.६४	०.४५	७००.५४	०.२०
अजीरकोट गाउँपालिका	२५३.२९	०.२०	१८५.१६	०.०५
अन्नपुर्ण गाउँपालिका	९७४.४१	०.७६	१६३५.८२	०.४७
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	२८५.७०	०.२२	३०५.७७	०.०९
बडीगाड गाउँपालिका	२०६.२९	०.१६	१०७.५९	०.०३
बाग्लुङ नगरपालिका	५६३९.२४	४.३७	१०९५५.४१	३.१७
बन्दीपुर गाउँपालिका	१४४३.११	१.१२	६६४४.८२	१.९२
बरेङ गाउँपालिका	१३८.५४	०.११	६५.४७	०.०२
बारपाक गाउँपालिका	२०५.८८	०.१६	१४५.५५	०.०४
बौदीकाली गाउँपालिका	१०४.९२	०.०८	३३८.४३	०.१०
बेनी नगरपालिका	२६७१.३५	२.०७	७४५०.४५	२.१६
बैँशीसहर नगरपालिका	२९७६.५९	२.३१	८२००.९२	२.३७
भानु नगरपालिका	३६३.८४	०.२८	४११.७४	०.१२
भिमाद नगरपालिका	७८३.९८	०.६१	२२२४.५२	०.६४
भिमसेनथापा गाउँपालिका	१८९.७१	०.१५	१७१.६७	०.०५
भीरकोट नगरपालिका	७१६.५२	०.५६	८१२.५५	०.२४
बिहादी गाउँपालिका	८२.३४	०.०६	३४.९८	०.०१
विनय त्रिवेणी गाउँपालिका	७५६.८१	०.५९	२३०७.८०	०.६७
बिरुवा गाउँपालिका	२४४.५३	०.१९	४१८.४१	०.१२
बुलिङटार गाउँपालिका	५७.०७	०.०४	६१.२९	०.०२
व्यास नगरपालिका	५३०४.१७	४.११	१७२२३.८७	४.९८
चामे गाउँपालिका	२४२.३८	०.१९	३९१.५८	०.११
चापाकोट नगरपालिका	४३१.७१	०.३३	१२६२.५१	०.३७

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

पालिकाको नाम	कुल निक्षेप	निक्षेपको अंश (प्रतिशत)	कुल कर्जा	कर्जाको अंश (प्रतिशत)
चुमनुब्री गाउँपालिका	३८.७९	०.०३	०.००	०.००
देवचुली नगरपालिका	१६५९.४६	१.२९	८८१७.२१	२.५५
देवघाट गाउँपालिका	२४६.६४	०.१९	४०९.२५	०.१२
धार्चे गाउँपालिका	५३.४६	०.०४	१८.३५	०.०१
धवलागिरी गाउँपालिका	१०६.८६	०.०८	२२.०५	०.०१
ढोरपाटन नगरपालिका	९७७.५०	०.७६	१८८७.९९	०.५५
दोदी गाउँपालिका	११४.४७	०.०९	६२.९४	०.०२
दुधपोखरी गाउँपालिका	५०.५१	०.०४	२०.३९	०.०१
गैडाकोट नगरपालिका	१८३०.८३	१.४२	७९१२.०१	२.२९
गल्कोट नगरपालिका	१४४९.५७	१.१२	११६७.९३	०.३४
गल्याङ नगरपालिका	१३७२.६४	१.०६	२१६१.४१	०.६३
गण्डकी गाउँपालिका	५२.९७	०.०४	४१.०४	०.०१
घरपाभोड गाउँपालिका	१०९१.६३	०.८५	८६८.७१	०.२५
घिरिङ गाउँपालिका	६७.१८	०.०५	१२.५७	०.००
गोरखा नगरपालिका	३३५५.२९	२.६०	७९८२.९३	२.३१
हरिनाश गाउँपालिका	७४.२८	०.०६	३.७८	०.००
हुप्सेकोट गाउँपालिका	१८१.३९	०.१४	५८०.०७	०.१७
जैमुनी नगरपालिका	५२३.६५	०.४१	२६१.२०	०.०८
जलजला गाउँपालिका	९३.३६	०.०७	२४३.५७	०.०७
कालिगण्डकी गाउँपालिका	५६८.०४	०.४४	४२२.६९	०.१२
काठेखोला गाउँपालिका	२१.५२	०.०२	१०.५२	०.००
कावासोती नगरपालिका	४२४३.१९	३.२९	१६६०२.५९	४.८१
कुस्मा नगरपालिका	३१६९.२८	२.४६	७३९१.८०	२.१४
क्व्होलासोथार गाउँपालिका	५७.७३	०.०४	२५.७९	०.०१
लो घेकार गाउँपालिका	१३७.७६	०.११	२३.९२	०.०१
लोमानथाङ गाउँपालिका	१६०.०९	०.१२	११.२१	०.००
माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	१३७.०३	०.११	२२६.७३	०.०७

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

पालिकाको नाम	कुल निक्षेप	निक्षेपको अंश (प्रतिशत)	कुल कर्जा	कर्जाको अंश (प्रतिशत)
मध्यबिन्दु नगरपालिका	१०९४.८०	०.८५	२६७०.२८	०.७७
मध्य नेपाल नगरपालिका	४९८.०७	०.३९	११३५.८२	०.३३
मादी गाउँपालिका	७०.४३	०.०५	३८.९९	०.०१
महाशिला गाउँपालिका	११५.४१	०.०९	६९.९९	०.०२
मालिका गाउँपालिका	४२७.१४	०.३३	५६९.९९	०.१६
मनाङ डिस्ट्याङ गाउँपालिका	७२.६४	०.०६	१६.१४	०.००
मंगला गाउँपालिका	१९८.०४	०.१५	४३९.०७	०.१३
मर्स्याङ्दी गाउँपालिका	१४६.५६	०.११	५८.०३	०.०२
मोदी गाउँपालिका	२९०.४९	०.२३	५००.३६	०.१४
म्याग्दे गाउँपालिका	२६२.४८	०.२०	५३१.५२	०.१५
नार्पा भूमि गाउँपालिका	९.४१	०.०१	०.००	०.००
नासौँ गाउँपालिका	७६.६०	०.०६	१७.३७	०.०१
निसिखोला गाउँपालिका	८७.९४	०.०७	६३.५३	०.०२
पैयु गाउँपालिका	५४९.६७	०.४३	७००.७२	०.२०
पालुङटार नगरपालिका	१०४०.०५	०.८१	३३६९.४९	०.९८
फलेवास नगरपालिका	५८९.१८	०.४६	५८९.८०	०.१७
फेदिखोला गाउँपालिका	२६७.०१	०.२१	४५१.१०	०.१३
पोखरा महानगरपालिका	६४२७४.७६	४९.८५	१८३७८२.३५	५३.१९
पुतलिबजार नगरपालिका	३३१८.५६	२.५७	५१७१.७७	१.५०
रघुगंगा गाउँपालिका	६७.९२	०.०५	४२.१९	०.०१
राइनास नगरपालिका	१२३.९१	०.१०	१९३.३२	०.०६
रिसिङ गाउँपालिका	७०.३८	०.०५	६.१३	०.००
रुपा गाउँपालिका	३२.०८	०.०२	६७.३४	०.०२
सहिद लखन गाउँपालिका	३०६.९६	०.२४	५६५.५५	०.१६
शुक्लागण्डकी नगरपालिका	१९९७.९८	१.५५	६९२०.२८	२.००
सिरानचोक गाउँपालिका	१११.२९	०.०९	१७०.९१	०.०५
सुन्दरबजार नगरपालिका	१०४०.८३	०.८१	२६६५.११	०.७७

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

पालिकाको नाम	कुल निक्षेप	निक्षेपको अंश (प्रतिशत)	कुल कर्जा	कर्जाको अंश (प्रतिशत)
तामाखोला गाउँपालिका	९७.२८	०.०८	३६.८३	०.०१
ताराखोला गाउँपालिका	१४८.४४	०.१२	३२.२८	०.०१
तासाङ गाउँपालिका	११९.८१	०.०९	८३.२५	०.०२
वारागुड मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	१४८.६२	०.१२	६२.१२	०.०२
वालिङ नगरपालिका	३१७५.१९	२.४६	१०४८६.१४	३.०३
जम्मा	१२८९२९.९८	१००.००	३४५५२०.८४	१००.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्रबैंक, २०७९

अनुसूचि: १.९

पालिकागतरूपमा रहेका बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखा

पालिका	जम्मा	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग	पालिका	जम्मा	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग
आँबुखैरेनी गाउँपालिका	१८	८	३		७	जैमुनी नगरपालिका	८	३			५
आँधिखोला गाउँपालिका	५	१	२		२	जलजला गाउँपालिका	८	१	१		६
आरुघाट गाउँपालिका	७	४		१	२	कालिगण्डकी गाउँपालिका	८	१	२		५
अजीरकोट गाउँपालिका	४	१			३	काठेखोला गाउँपालिका	६	१	१		४
अन्नपुर्ण गाउँपालिका	२३	५	३	२	१३	कावासोती नगरपालिका	५५	२४	१०	३	१८
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	४	१	१		२	कुस्मा नगरपालिका	३५	१५	४		१६
बडीगाड गाउँपालिका	५	१			४	क्व्होलासोथार गाउँपालिका	१	१			
बाग्लुङ नगरपालिका	५१	२८	६		१७	लो घेकार गाउँपालिका	१	१			
बन्दीपुर गाउँपालिका	२६	१२	४	१	९	लोमानथाङ गाउँपालिका	१	१			
बरेङ गाउँपालिका	३	१			२	माछापुच्छ्रे गाउँपालिका	१२	१		२	९
बारपाक गाउँपालिका	३	२			१	मध्यबिन्दु नगरपालिका	३१	८			२३
बौदीकाली गाउँपालिका	७	१	१		५	मध्य नेपाल नगरपालिका	२३	५	१		१७
बेनी नगरपालिका	३५	१७	५		१३	मादी गाउँपालिका	४	२			२
बैँशीसहर नगरपालिका	४१	२२	४	२	१३	महाशिला गाउँपालिका	३	१			२
भानु नगरपालिका	२३	३	२		१८	मालिका गाउँपालिका	८	१	२		५
भिमाद नगरपालिका	१६	७	१		८	मनाङ डिस्याङ गाउँपालिका	२	२			
भिमसेनथापा गाउँपालिका	७	१	१		५	मंगला गाउँपालिका	५	१	१		३
भीरकोट नगरपालिका	९	१	२		६	मर्स्याङ्दी गाउँपालिका	२	१			१
बिहादी गाउँपालिका	४	१			३	मोदी गाउँपालिका	११	३	२		६
विनय त्रिवेणी गाउँपालिका	२२	६	२		१४	म्याग्दे गाउँपालिका	१०	३	१		६
बिरुवा गाउँपालिका	३	१	१		१	नार्पा भूमि गाउँपालिका	१	१			
बुलिङटार गाउँपालिका	५	१			४	नासौँ गाउँपालिका	३	१			२
व्यास नगरपालिका	५३	२६	७		२०	निसिखोला गाउँपालिका	१	१			
चामे गाउँपालिका	१०	७			३	पैयु गाउँपालिका	१२	२	१		९
चापाकोट नगरपालिका	११	२	२		७	पालुङटार नगरपालिका	१९	६	१	१	११

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

पालिका	जम्मा	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग		पालिका	जम्मा	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग
चुमनुव्री गाउँपालिका	१	१					फलेवास नगरपालिका	१५	२	२		११
देवचुली नगरपालिका	४१	१६	५	१	१९		फेदिखोला गाउँपालिका	७	१	२		४
देवघाट गाउँपालिका	५	१	१		३		पोखरा महानगरपालिका	३६६	२१७	७७	१५	५६
धार्चे गाउँपालिका	२	१			१		पुतलिबजार नगरपालिका	२५	९	४		१२
धवलागिरी गाउँपालिका	१	१					रघुगंगा गाउँपालिका	१	१			
ढोरपाटन नगरपालिका	१५	५	२		८		राइनास नगरपालिका	७	१			६
दोदी गाउँपालिका	२	२					रिसिङ गाउँपालिका	२	१			१
दुधपोखरी गाउँपालिका	१	१					रुपा गाउँपालिका	७	१			६
गैडाकोट नगरपालिका	३९	१२	५	४	१८		सहिद लखन गाउँपालिका	११	४			७
गल्कोट नगरपालिका	१८	६	१		११		शुक्लागण्डकी नगरपालिका	४१	१७	५		१९
गल्याङ नगरपालिका	१४	४	२	१	७		सिरानचोक गाउँपालिका	६	३			३
गण्डकी गाउँपालिका	६	२			४		सुन्दरबजार नगरपालिका	२७	१०	१		१६
घरपाभोङ गाउँपालिका	१५	९	१		५		तामाखोला गाउँपालिका	१	१			
घिरिङ गाउँपालिका	४	१			३		ताराखोला गाउँपालिका	१	१			
गोरखा नगरपालिका	४८	१९	४	१	२४		तासाङ गाउँपालिका	३	२			१
हरिनाश गाउँपालिका	२	१			१		वारगुड मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	४	३			१
हुप्सेकोट गाउँपालिका	७	१	१		५		वालिङ नगरपालिका	४१	२०	७	१	१३
							जम्मा	१,४५१	६२४	१९४	३५	५९७

स्रोत: नेपाल राष्ट्र बैंक, २०७९

अनुसूची: २

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न जिल्लाहरूको जनसंख्या सम्बन्धी जानकारी

जिल्ला	जनसंख्या (२०६८)	जनगणना २०७८						
		महिला	पुरुष	जम्मा जनसंख्या	घरपरिवार संख्या	औसत परिवार सदस्य	वार्षिक जनसंख्या वृद्धिदर	जनसंख्या हिस्सा
गोरखा	२७१०६१	१३२३९०	११९८११	२५२२०१	७२९६८	३.४६	-०.६९	१०.२
मनाङ	६५३८	२४५७	३१८८	५६४५	१५७०	३.६०	-१.४१	०.२
मुस्ताङ	१३४५२	६४२२	८१७४	१४५९६	३७५१	३.८९	०.७८	०.६
म्याग्दी	११३६४१	५४८१८	५२५५४	१०७३७२	२९२४२	३.६७	-०.५४	४.३
कास्की	४९२०९८	३०६७४०	२९२७६४	५९९५०४	१६३४९८	३.६७	१.८९	२४.२
लमजुङ	१६७७२४	८०२७१	७३२०९	१५३४८०	४४८७३	३.४२	-०.८५	६.२
तनहुँ	३२३२८८	१७४६९९	१५२९२१	३२७६२०	९३१७३	३.५२	०.१३	१३.२
नवलपुर	३११६०४	२०१६५९	१७९४४६	३८११०५	९५३५८	४.००	१.९३	१५.४
स्याङ्जा	२८९१४८	१३६८८९	११८०७६	२५४९६५	७०७२१	३.६१	-१.२१	१०.३
पर्वत	१४६५९०	६९५७५	६३१२८	१३२७०३	३७६०५	३.५३	-०.९६	५.४
बागलुङ	२६८६१३	१३३३६५	११७१८९	२५०५५४	६५४१७	३.८३	-०.६७	१०.१
गण्डकी प्रदेश	२४०३७५७	१२९९२८५	११८०४६०	२४७९७४५	६७८१७६	३.६६	०.३०	१००.०

स्रोत: केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७८

अनुसूचि: ३

गण्डकी प्रदेशका विभिन्न बैकहरुमा भएको निक्षेप संकलन तथा कर्जा लगानीको पालिकागत विवरण

स्थानीय तह	निक्षेप (रु. दश लाख)	निक्षेपको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	कर्जाको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	स्थानीय तह	निक्षेप (रु. दशलख)	निक्षेपको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	कर्जाको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)
आँबुखैरेनी गाउँपालिका	१३६६.०	१.०३	४०३७.२	१.१३	भिमाद नगरपालिका	७८२.१	०.५९	२१९१.२	०.६१
आँधिखोला गाउँपालिका	२७४.६	०.२१	७३३.६	०.२१	भिमसेनथापा गाउँपालिका	१८१.६	०.१४	१६९.२	०.०५
आरुघाट गाउँपालिका	५९५.६	०.४५	७००.१	०.२०	भीरकोट नगरपालिका	७३५.०	०.५५	८२७.४	०.२३
अजीरकोट गाउँपालिका	२६१.७	०.२०	१८३.४	०.०५	बिहादी गाउँपालिका	८०.६	०.०६	३६.०	०.०१
अन्नपुर्ण गाउँपालिका	९१६.२	०.६९	१६५०.१	०.४६	विनय त्रिवेणी गाउँपालिका	७७७.३	०.५८	२२९७.०	०.६४
अर्जुनचौपारी गाउँपालिका	२७४.३	०.२१	३१७.३	०.०९	बिरुवा गाउँपालिका	२५४.५	०.१९	४३०.९	०.१२
बडीगाड गाउँपालिका	१६३.५	०.१२	१०५.३	०.०३	बुलिडटार गाउँपालिका	४९.७	०.०४	६२.५	०.०२
बाम्लुङ नगरपालिका	५९३७.५	४.४६	१११७९.८	३.१३	व्यास नगरपालिका	५५३८.३	४.१६	१८४३७.३	५.१७
बन्दीपुर गाउँपालिका	१३८१.८	१.०४	६५७९.७	१.८४	चामे गाउँपालिका	२४५.३	०.१८	३९१.४	०.११
बरेङ गाउँपालिका	१२४.५	०.०९	६४.६	०.०२	चापाकोट नगरपालिका	४५२.१	०.३४	१२५८.९	०.३५
बारपाक गाउँपालिका	१७९.०	०.१३	१४९.४	०.०४	चुमनुब्री गाउँपालिका	२२.३	०.०२	०.०	०.००
बौदीकाली गाउँपालिका	९१.७	०.०७	३४४.१	०.१०	देवचुली नगरपालिका	१७२१.६	१.२९	८९८८.२	२.५२
बेनी नगरपालिका	२६१२.३	१.९६	७५३२.८	२.११	देवघाट गाउँपालिका	२२७.६	०.१७	३९९.४	०.११
बैशीसहर नगरपालिका	३२२४.९	२.४२	८५३०.१	२.३९	धार्चे गाउँपालिका	६२.८	०.०५	१८.६	०.०१
भानु नगरपालिका	३६६.८	०.२८	४१३.८	०.१२	धवलागिरी गाउँपालिका	९२.०	०.०७	२२.३	०.०१
ढोरपाटन नगरपालिका	९३३.३	०.७०	१८७७.८	०.५३	लो घेकर गाउँपालिका	१३१.३	०.१०	२२.९	०.०१
दोर्दी गाउँपालिका	१०६.१	०.०८	६४.२	०.०२	लोमान्थाङ गाउँपालिका	१७३.४	०.१३	११.६	०.००
दुधपोखरी गाउँपालिका	५३.३	०.०४	२०.२	०.०१	माछापुच्छे गाउँपालिका	१३५.१	०.१०	२२५.६	०.०६
गैडाकोट नगरपालिका	१९३६.२	१.४५	८०७१.६	२.२६	मध्यविन्दु नगरपालिका	१११४.१	०.८४	२६३८.१	०.७४
गल्कोट नगरपालिका	१४९७.४	१.१२	११६३.७	०.३३	मध्यनेपाल नगरपालिका	४६६.०	०.३५	११२१.५	०.३१
गल्याङ नगरपालिका	१३४०.१	१.०१	२१५१.९	०.६०	मादी गाउँपालिका	७३.२	०.०५	३९.८	०.०१
गण्डकी गाउँपालिका	४४.५	०.०३	४०.२	०.०१	महेशिला गाउँपालिका	११८.३	०.०९	६८.७	०.०२
घरपाभ्रोङ गाउँपालिका	९६३.५	०.७२	८८६.३	०.२५	मालिका गाउँपालिका	४१९.६	०.३१	६४६.८	०.१८
घिरिङ गाउँपालिका	५९.०	०.०४	१२.६	०.००	मनाङ डिस्त्र्याङ गाउँपालिका	६४.१	०.०५	१६.५	०.००

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

स्थानीय तह	निक्षेप (रु. दश लाख)	निक्षेपको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	कर्जाको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	स्थानीय तह	निक्षेप (रु. दशलाख)	निक्षेपको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)	कर्जा लगानी (रु. दश लाख)	कर्जाको पालिकागत हिस्सा (प्रतिशत)
गोरखा नगरपालिका	३६५१.०	२.७४	८१९१.५	२.३०	मंगला गाउँपालिका	१८४.४	०.१४	४३६.७	०.१२
हरिनाश गाउँपालिका	६६.२	०.०५	२.७	०.००	मर्याङ्दी गाउँपालिका	११८.६	०.०९	६०.०	०.०२
हुप्सेकोट गाउँपालिका	१९३.५	०.१५	५९८.४	०.१७	मोदी गाउँपालिका	२६३.०	०.२०	४८५.०	०.१४
जैमुनी नगरपालिका	५०३.२	०.३८	२६७.८	०.०८	म्याग्दे गाउँपालिका	२४१.४	०.१८	५२१.८	०.१५
जलजला गाउँपालिका	८१.९	०.०६	२५१.१	०.०७	नार्पाभूमि गाउँपालिका	८.९	०.०१	०.०	०.००
कालीगण्डकी गाउँपालिका	५२४.१	०.३९	४३३.१	०.१२	नाँसो गाउँपालिका	६९.७	०.०५	१८.१	०.०१
काठेखोला गाउँपालिका	३५.७	०.०३	४२.६	०.०१	निसीखोला गाउँपालिका	८४.१	०.०६	६४.४	०.०२
कावासोती नगरपालिका	४४१९.८	३.३२	१७०२०.२	४.७७	पैयु गाउँपालिका	५४२.७	०.४१	७११.०	०.२०
कुश्मा नगरपालिका	३०५८.३	२.३०	७३७१.९	२.०७	पालुङटार नगरपालिका	१०८५.१	०.८१	३३८२.४	०.९५
क्वहोलासोथार गाउँपालिका	६०.५	०.०५	२०.३	०.०१	फलेवास नगरपालिका	६०१.८	०.४५	५९५.२	०.१७
फेदीखोला गाउँपालिका	२६७.७	०.२०	४४२.५	०.१२	शुक्लागण्डकी नगरपालिका	१९२७.७	१.४५	७६५५.२	२.१५
पोखरा महानगरपालिका	६७८४३.०	५०.९२	१९१६३९.८	५३.७०	सिरानचोक गाउँपालिका	१०८.८	०.०८	१६४.४	०.०५
पुतलीबजार नगरपालिका	३३८७.२	२.५४	४९५३.०	१.३९	सुन्दरबजार नगरपालिका	१०४५.२	०.७८	२६०४.९	०.७३
रघुगंगा गाउँपालिका	४३.१	०.०३	४२.०	०.०१	तमानखोला गाउँपालिका	८१.९	०.०६	३७.३	०.०१
राइनाश नगरपालिका	१०४.५	०.०८	१९४.१	०.०५	ताराखोला गाउँपालिका	१३७.६	०.१०	३३.८	०.०१
रिसिङ गाउँपालिका	६९.५	०.०५	६.५	०.००	थासाङ गाउँपालिका	१०५.३	०.०८	९४.४	०.०३
रुपा गाउँपालिका	३९.५	०.०३	६५.२	०.०२	वरागुड मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	१३२.९	०.१०	६३.६	०.०२
सहिद लखन गाउँपालिका	२८८.०	०.२२	५५८.६	०.१६	वालिङ नगरपालिका	३२३९.१	२.४३	१०७०४.१	३.००
					जम्मा	१३३२३६.३	१००.००	३५६८६५.४	१००.००

स्रोत: नेपाल राष्ट्रबैंक, २०७९

अनुसूची: ४

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट भएको चालु तथा पूँजीगत खर्च (प्रतिशत)

मन्त्रालय/निकाय	२०७६/७७			२०७७/७८			२०७८/७९*		
	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च
प्रदेश व्यवस्थापिका	९६.३०	९५.२०	९६.२०	९२.३०	८१.६०	९१.५०	४७.८	१.९	३९.८
प्रदेश लोक सेवा आयोग	६.२०	९७.३०	७५.४०	१७.८०	९४.८०	३२.००	६५.३	५७.१	६४.६
मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	६७.५०	७४.८०	६७.८०	७४.९०	९४.८०	८१.७०	५६.०	१५.६	५३.४
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषद्को कार्यालय	४६.२०	७४.१०	६४.५०	३०.२०	७५.४०	४६.४०	१३.५	५६.८	१८.६
अर्थ मन्त्रालय	३०.९०	६३.८०	३४.१५	३१.४०	८४.१०	३५.२०	२४.९	२९.०	२५.२
पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	४८.६०	७८.९०	५९.५०	७१.४०	८४.४०	३५.२०	४६.१	२०.३	३१.०
भूमि व्यवस्था, कृषि, सहकारी तथा गरीबी निवारण मन्त्रालय	६७.९०	५९.३०	६६.७०	६३.४०	६९.००	६४.३०	२४.४	३५.७	२५.८
कानून, सञ्चार तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	२०.९०	५६.७०	३३.८०	७९.२०	७२.५०	७४.३०	३३.८	३.१	५.३
वन, वातावरण तथा भूसंरक्षण							४५.३	३१.६	४०.९
भौतिक पूर्वाधार, सहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	३८.९०	७७.६०	७५.५०	६५.९०	८१.७०	८१.२०	४७.०	३७.५	३७.९
उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय							५२.७	३७.१	३८.०
शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय	७१.१०	७६.२०	७२.३०	६४.६०	६१.६०	६३.६०	३५.५	२२.२	३०.०
युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय							१५.८	१८.८	१७.२
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय							४०.६	३१.५	३९.२
प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	६३.६०	८९.९०	७३.९०	४७.५०	४५.६०	४७.००	४०.८	१५.१	३५.३

* पहिलो ९ महिनाको,

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी प्रदेश

अनुसूची:५

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट भएको चालु तथा पूँजीगत खर्च (प्रतिशत)

मन्त्रालय/निकाय	२०७६/७७			२०७७/७८			२०७८/७९*		
	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च	चालु खर्च	पूँजीगत खर्च	कुल खर्च
प्रदेश व्यवस्थापिका	९६.३०	९५.२०	९६.२०	९२.३०	८१.६०	९१.५०	४७.८	१.९	३९.८
प्रदेश लोक सेवा आयोग	६.२०	९७.३०	७५.४०	१७.८०	९४.८०	३२.००	६५.३	५७.१	६४.६
मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	६७.५०	७४.८०	६७.८०	७४.९०	९४.८०	८१.७०	५६.०	१५.६	५३.४
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	४६.२०	७४.१०	६४.५०	३०.२०	७५.४०	४६.४०	१३.५	५६.८	१८.६
अर्थ मन्त्रालय	३०.९०	६३.८०	३४.१५	३१.४०	८४.१०	३५.२०	२४.९	२९.०	२५.२
पर्यटन, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	४८.६०	७८.९०	५९.५०	७१.४०	८४.४०	३५.२०	४६.१	२०.३	३१.०
भूमि व्यवस्था, कृषि, सहकारी तथा गरीबी निवारण मन्त्रालय	६७.९०	५९.३०	६६.७०	६३.४०	६९.००	६४.३०	२४.४	३५.७	२५.८
कानून, सञ्चार तथा प्रदेश सभा मामिला मन्त्रालय	२०.९०	५६.७०	३३.८०	७९.२०	७२.५०	७४.३०	३३.८	३.१	५.३
वन, वातावरण तथा भूसंरक्षण							४५.३	३१.६	४०.९
भौतिक पूर्वाधार, सहरी विकास तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	३८.९०	७७.६०	७५.५०	६५.९०	८१.७०	८१.२०	४७.०	३७.५	३७.९
उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय							५२.७	३७.१	३८.०
शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय	७१.१०	७६.२०	७२.३०	६४.६०	६१.६०	६३.६०	३५.५	२२.२	३०.०
युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय							१५.८	१८.८	१७.२
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय							४०.६	३१.५	३९.२
प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	६३.६०	८९.९०	७३.९०	४७.५०	४५.६०	४७.००	४०.८	१५.१	३५.३

* पहिलो ९ महिनाको, स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी प्रदेश

अनुसूची: ६

शीर्षकगत राजश्व संकलन रु. दश लाख

राजस्व शीर्षक	२०७६/७७		२०७७/७८		चैत्र ७७/७८		चैत्र ७८/७९	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
बॉर्डफाँडबाट प्राप्त हुने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५७२.४३	२.५५	६९५.९१	२.९३	३८६.१२	२.४६	७१२.२३	४.५२
बॉर्डफाँडभई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	३,७१२.३६	१६.५१	५,३६९.७१	२२.५८	३,४४९.३६	२९.९८	३,९८९.७२	२५.३१
बॉर्डफाँडभई प्राप्त हुने अन्त शुल्क	१,१०४.७०	४.९१	१,५२६.९१	६.४२	९६६.२५	६.१६	१,१९१.२९	७.५६
बॉर्डफाँडभई प्राप्त हुने सवारी साधन कर	-	-	८२७.२१	३.४८	-	-	-	-
सवारी साधन कर (साना सवारी)	०.६५	०.००	-	-	-	-	-	-
बॉर्डफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	१.३९	०.०१	-	-	-	-	-	-
बॉर्डफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	३.५२	०.०२	०.०२	०.००	-	-	०.३६	०.००
व्यवसाय, रजिष्ट्रेशन दस्तुर तथा व्यवसाय कर	१९.६०	०.०९	-	-	-	-	-	-
समानिकरण अनुदान	७,११२.२०	३१.६४	७,११२.६०	२९.९१	५,३३४.४५	३४.००	५,५६७.१०	३५.३१
शर्त अनुदान चालु	६,०२४.०३	२६.८०	४,८१६.९६	२०.२६	१,९१०.४७	१२.१८	१,२८८.८०	८.१७
विशेष अनुदान चालु	८६०.००	३.८३	५४०.००	२.२७	३६०.००	२.२९	१८३.००	१.१६
समपुरक अनुदान चालु	१,१११.६०	४.९४	१,४९८.९०	६.३०	९९९.२७	६.३७	२९१.२०	१.८५
अन्य निकायबाट प्राप्त ब्याज	-	-	०.००	०.००	०.००	०.००	-	-
सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय	१.२०	०.०१	१.४५	०.०१	१.१३	०.०१	०.२५	०.००
बॉर्डफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	-	-	१७.०८	०.०७	६०.९६	०.३९	१७.०८	०.११
बॉर्डफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी	-	-	०.७८	०.००	०.४३	०.००	०.७८	०.००
बॉर्डफाँड भई प्राप्त विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी	-	-	२२८.५२	०.९६	२३४.१६	१.४९	२२८.५२	१.४५
बॉर्डफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको विक्रीबाट प्राप्त हुने आय	१०४.९७	०.४७	२२३.८३	०.९४	५०.७८	०.३२	५१.७३	०.३३

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

राजस्व शीर्षक	२०७६/७७		२०७७/७८		चैत्र ७७/७८		चैत्र ७८/७९	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
वनरोयल्टी	१.२४	०.०१	-	-	-	-	-	-
सवारी साधन कर	२०.७०	०.०९	-	-	-	-	-	-
बॉर्डफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी	-	-	५.५०	०.०२	११.२०	०.०७	५.५०	०.०३
पयर्टन शुल्क	०.०५	०.००	-	-	-	-	-	-
पदयात्रा शुल्क	१.४०	०.०१	०.५५	०.००	०.५५	०.००	०.३३	०.००
कृषि उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम	०.४१	०.००	०.५०	०.००	०.३५	०.००	०.४५	०.००
सरकारी सम्पत्तिको विक्रीबाट प्राप्त रकम	०.७४	०.००	१.५४	०.०१	१.०३	०.०१	०.४६	०.००
अन्यविक्रीबाट प्राप्त रकम	०.३४	०.००	१.२४	०.०१	०.६८	०.००	०.४६	०.००
अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	१.९८	०.०१	-	-	-	-	३.४७	०.०२
नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क	०.६५	०.००	-	-	-	-	-	-
विद्युत सेवा शुल्क	-	-	०.०१	०.००	०.०१	०.००	-	-
शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	०.९३	०.००	०.७७	०.००	०.६२	०.००	०.७०	०.००
परीक्षा शुल्क	०.८६	०.००	२.६५	०.०१	२.५२	०.०२	४३.२२	०.२७
यातायात क्षेत्रको आम्दानी	३७.२४	०.१७	४६.८४	०.२०	४२.७६	०.२७	४९.६४	०.३१
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	१९४.१९	०.८६	३४०.२७	१.४३	१९७.३७	१.२६	२९५.७२	१.८८
व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६१.५५	०.२७	८१.५५	०.३४	६७.८८	०.४३	४७.२४	०.३०
चालक अनुमति पत्र सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर	२४९.३७	१.११	२४६.६४	१.०४	२११.३४	१.३५	२६९.२०	१.७१
वन क्षेत्रको अन्य आय	०.०२	०.००	०.५६	०.००	०.५३	०.००	०.०१	०.००
न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	५१.२९	०.२३	५१.९९	०.२२	२७.३०	०.१७	१७.७५	०.११

आर्थिक सर्वेक्षण-२०७८/७९, गण्डकी प्रदेश

राजस्व शीर्षक	२०७६/७७		२०७७/७८		चैत्र ७७/७८		चैत्र ७८/७९	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
धरौटी सदरस्याहा	०.१२	०.००	०.२२	०.००	-	-	३.४०	०.०२
अन्य राजस्व	०.२५	०.००	३.६०	०.०२	१.८२	०.०१	५.१७	०.०३
बेरुजू	२८.३६	०.१३	७६.२९	०.३२	७२.१३	०.४६	७८.८७	०.५०
निकासा फिर्ता	२.९१	०.०१	१५.६७	०.०७	१२.८०	०.०८	१८.८१	०.१२
अनुदान फिर्ता	३६.१०	०.१६	४१.५०	०.१७	३१.२२	०.२०	७०.५०	०.४५
सवारीसाधन कर	१,०१६.०२	४.५२	-	-	१,२२०.५५	७.७८	१,१९७.४५	७.६०
वन रोयल्टी संकलन	१.८८	०.०१	-	-	-	-	-	-
वन क्षेत्रको रोयल्टी	१४४.५६	०.६४	-	-	३५.६२	०.२३	१३५.३०	०.८६
वनरोयल्टी	-	-	-	-	-	-	-	-
जम्मा रकम	२२,४८१.८२	१००.००	२३,७७७.७९	१००.००	१५,६९१.६७	१००.००	१५,७६५.७०	१००.००

स्रोत: प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, गण्डकी

अनुसूची: ७

औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका जिल्लागत रुपमा रहेका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरु

औद्योगिक वर्गीकरण	गोर्खा	मनाङ	मुस्ताङ	म्याग्दी	कास्की	लम्जुङ	तनहुँ	नवलपुर	स्याङ्जा	पर्वत	बाग्लुङ	गण्डकी प्रदेश
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	९५८	१६	६	३९१	४५७	२८३	५४७	३५२	१३४	३११	६१२	४०६७
खानी तथा उत्खनन्	५	०	०	६	३	३	१४	१२	२	३	३७	८५
उत्पादनमूलक उद्योग	१२०७	११	४५	७९१	२८९६	७१८	११३३	१५३९	८६९	५४६	११७३	१०९२८
विद्युत, ग्याँस	४३	९	०	१८	९	३४	८	३४	४	७	७०	२३६
पानी आपूर्ति	८२	३	०	४	१०५	३४	८२	५८	४	१६	१९	४०७
निर्माण	१८	०	१३	१४३	४६	५	१३	११	३	७	१३	२७२
थोक तथा खुद्रा व्यापार	४८०७	४७	१८३	२०९१	१६१९७	२८१०	६४५४	७२१९	४१६१	२२९२	४३१६	५०५७७
यातायात तथा भण्डारण	४०	३	१४	४६	५८	४५	२०	३०	२१	३६	५३	३६६
आवास तथा भोजन सेवा	१४४३	३११	३८३	५७८	६०७३	९३४	१९००	१७६६	१०९१	६४९	८८३	१६०११
सूचना तथा सञ्चार	२०	१	२	१२	१००	२४	४८	२९	१२	१०	२३	२८१
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरु	२८७	१२	१५	२१९	५८६	२०८	२५०	२४०	१६४	८०	२०१	२२६२
घरजग्गा कारोबारको सेवा	१	०	०	०	६	१	०	२	०	०	०	१०
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरु	९१	०	०	२३	२९५	५४	१०५	७५	६३	३५	५६	७९७
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	७	०	६	८	३०५	९	२०	२१	१२	८	३२	४२८
शिक्षा	५१६	२७	४८	२७०	९८२	४०९	६११	४१५	४८२	३४८	६५७	४७६५
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	६९३	१९	२६	२२३	६०४	४११	५९९	२४७	१४०	१४४	२९१	३३९७
कला, मनोरञ्जन	५४	७	२	१३	२६४	४२	२०	१६	१२	८	२८	४६६
अन्य सेवा	७००	२१	३२	२२७	१७५९	३८७	६०९	६७९	२३६	२२०	४५९	५३२९
जम्मा	१०९७२	४८७	७७५	५०६३	३०७४५	६४११	१२४३३	१२७४५	७४१०	४७२०	८९२३	१००६८४

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची ८

औद्योगिक वर्गीकरण अनुसारका विभिन्न व्यवसायिक प्रतिष्ठानहरूले जिल्लागत रुपमा सिर्जना गरेको रोजगारी

औद्योगिक वर्गीकरण	गोर्खा	मनाङ	मुस्ताङ	म्याग्दी	कास्की	लम्जुङ	तनहुँ	नवलपुर	स्याङ्जा	पर्वत	बाग्लुङ	गण्डकी प्रदेश
कृषि, वन तथा मत्स्यपालन	२२८७	११०	२४	१५९५	१९०१	८०२	९७२	१२१३	५१३	५८९	२८८६	१२८९२
खानी तथा उत्खनन्	१०३	०	०	५६	७३	२९	३२४	२५६	१९	४५	२९४	११९९
उत्पादनमूलक उद्योग	३६३५	१५	१५७	१८६२	११६१८	१८३४	४२०२	८३०९	२१२३	१४०१	२८४२	३७९९८
विद्युत, म्याँस	२०९	३७	०	४२०	२०८	४१४	१९१	१६९	३१	५१	२८३	२०१३
पानी आपूर्ति	१८०	८	०	१८	४४२	१५३	२०४	२२५	१६	५४	८७	१३८७
निर्माण	७५	०	५१०	१८४	४६०	१५	६२	६२	९	४६	१२०	१५४३
थोक तथा खुद्रा व्यापार	९२६६	९९	३९७	४५४७	३४७०१	५३३८	१२३३६	१२७५५	७३२१	४२२०	८५१३	९९४९३
यातायात तथा भण्डारण	१७९	२०	३६	३६८	३८८	१५३	८९	१०९	१२९	१२९	२४३	१८४३
आवास तथा भोजन सेवा	३५०२	९३९	११५९	१५२४	२१८३७	२१३२	४३८८	४३३३	२३०२	१३२८	२१२८	४५५७२
सूचना तथा सञ्चार	१२३	५	६	६६	१२७४	१४४	३००	१८४	६५	७२	११७	२३५६
वित्तीय तथा बीमा क्रियाकलापहरू	१०५०	५०	१०४	८७९	६०९०	११८३६	३२४८	१४२७	९५२	५२५	१७३३	२७८९४
घरजग्गा कारोबारको सेवा	७	०	०	०	६२	२	०	७	०	०	०	७८
पेशागत, वैज्ञानिक तथा प्राविधिक क्रियाकलापहरू	१७८	०	०	४५	१०१५	१०४	२२९	१७२	११०	७२	११४	२०३९
प्रशासनिक तथा सहयोगी सेवा	१२	०	१५	२३	१४९७	१४	४२	८२	१९	१९	१०६	१८२९
शिक्षा	५३००	२४७	४७०	२६९८	१८७३०	४३४६	७२०९	६६७२	५७०५	३५३४	६१४३	६१०५४
मानव स्वास्थ्य तथा सामाजिक कार्य	१९४३	९५	११६	१३३०	६२७८	११८६	१८१४	११३०	९६०	५३३	१८३०	१७२१५
कला, मनोरञ्जन	१६८	२९	४	२९	१२५३	११५	३३	२७	३५	१३	१०८	१८१४
अन्य सेवा	२२०६	४१	१०८	१००८	३९९१	७७८	१०४३	१२६४	६३७	३५२	२८२५	१४२५३
जम्मा	३०४२३	१६९५	३१०६	१६६५२	१११८१८	२९३९५	३६६८६	३८३९६	२०९४६	१२९८३	३०३७२	३३२४७२

स्रोत: आर्थिक गणना, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०७५

अनुसूची : ९

प्रदेशगतरूपमा उमेरसमूह तथा लैंगिक आधारमा बेरोजगारी दर (प्रतिशत)

	महिला					पुरुष				
	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा
नेपाल	२३.९	१३.१	७.३	१.७	१३.१	१९.७	१०.५	५.८	५.२	१०.३
सहरी क्षेत्र	२५.७	१३.१	७.९	२.७	१३.८	१९.१	१०.०	६.०	५.४	१०.१
ग्रामीण क्षेत्र	१९.३	१३.४	५.७	०.४	११.३	२१.१	११.६	५.५	५.०	१०.७
प्रदेश १	२४.५	१२.१	५.०	०.०	११.९	१४.९	१२.४	४.२	४.२	९.१
मधेस	४४.४	२९.१	२३.६	४.९	२८.६	२७.४	१२.३	१०.५	१४.८	१५.३
बागमती	१५.९	८.०	१.५	०.०	७.२	१६.३	६.६	३.६	०.१	६.९
गण्डकी	१६.६	८.१	४.९	२.०	८.४	२०.६	९.४	५.५	०.८	९.४
लुम्बिनी	१९.२	१४.७	३.२	०.०	११.९	१९.२	११.५	६.१	६.०	१०.८
कर्णाली	१२.९	५.३	१.५	०.०	६.०	२४.०	१२.३	६.३	०.१	११.७
सुदूरपश्चिम	२८.२	७.०	६.०	४.१	११.५	१६.२	१५.०	५.४	५.९	११.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१८

अनुसूची: १०

प्रदेशगतरूपमा उमेरसमूह अनुसार बेरोजगारी दर (प्रतिशत)

	१५-२४ वर्ष	२५-३९ वर्ष	४०-६० वर्ष	६० वर्षभन्दा बढी	जम्मा
नेपाल	२१.४	११.६	६.३	४.२	११.४
प्रदेश १	१८.८	१२.३	४.५	३.०	१०.२
मधेस	३३.१	१८.९	१४.९	११.२	२०.१
बागमती	१६.१	७.२	२.८	०.१	७.०
गण्डकी	१८.९	८.८	५.३	१.२	९.०
लुम्बिनी	१९.२	१२.८	५.१	४.२	११.२
कर्णाली	१९.६	९.५	४.९	०.१	९.७
सुदूरपश्चिम	२०.९	११.७	५.६	५.५	११.५

स्रोत: नेपाल श्रमशक्ति सर्वेक्षण, २०१८

अनुसूची: ११

प्रदेशगत तथा सहरी र ग्रामिण क्षेत्रमा समयावधी अनुसारको रोजगारी (१५ वर्षभन्दा बढीको उमेर समूह)

(संख्या हजारमा)

	दैनिक ज्यालादारी			६ महिनाभन्दा कम			६-१२ महिना			१२ महिनाभन्दा बढी			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
नेपाल	१२६७	५०२	१७६९	३४५	११४	४५९	१३८	६९	२०७	५७९	२६५	८४४	२३३०	९५०	३२७९
सहरी क्षेत्र	७६७	३४५	१११२	२४९	९४	३४३	९१	५४	१४५	४३७	२१६	६५३	१५४५	७०८	२२५३
ग्रामिण क्षेत्र	५००	१५७	६५७	९५	२१	११६	४७	१५	६२	१४२	४९	१९२	७८५	२४२	१०२७
प्रदेश १	२३४	८०	३१५	७६	२४	१००	२१	१२	३३	५८	२५	८२	३८९	१४१	५३०
सहरी क्षेत्र	१२६	५६	१८३	५४	१८	७२	१२	९	२१	३६	१७	५३	२२९	१०१	३२९
ग्रामिण क्षेत्र	१०८	२४	१३२	२३	५	२८	८	३	११	२१	७	२९	१६०	४०	२०१
मधेस	३५१	१७२	५२३	७३	११	८४	२१	३	२४	७७	२३	१००	५२२	२०९	७३१
सहरी क्षेत्र	२११	९८	३०९	५२	१०	६२	१२	२	१४	५६	२०	७६	३३०	१३०	४६०
ग्रामिण क्षेत्र	१४०	७४	२१५	२१	१	२२	९	१	१०	२१	३	२४	१९१	७९	२७१
बागमती	२६३	११०	३७३	९१	४१	१३३	३९	३०	६९	२२६	१२०	३४७	६२०	३०१	९२१
सहरी क्षेत्र	१७८	९९	२७७	७७	३८	११५	३३	२७	६०	१९४	१११	३०५	४८२	२७५	७५७
ग्रामिण क्षेत्र	८५	११	९६	१४	३	१७	६	३	९	३३	९	४२	१३७	२७	१६४
गण्डकी	८३	५०	१३४	२५	१३	३८	१५	८	२३	४२	२५	६७	१६६	९६	२६२
सहरी क्षेत्र	५१	३४	८५	१६	१०	२६	८	४	१२	२८	२०	४८	१०३	६८	१७०
ग्रामिण क्षेत्र	३३	१७	४९	९	३	१२	७	३	११	१४	६	१९	६३	२९	९१
लुम्बिनी	१८५	४२	२२७	४२	१२	५४	३१	१०	४२	१०९	४०	१४९	३६८	१०५	४७३
सहरी क्षेत्र	१०४	३०	१३४	२५	८	३३	१८	८	२६	७५	२७	१०२	२२२	७३	२९५
ग्रामिण क्षेत्र	८१	१३	९४	१७	४	२१	१३	३	१६	३४	१३	४८	१४५	३२	१७८
कर्णाली	४२	६	४८	१८	६	२४	७	३	९	२९	१५	४३	९६	२९	१२५
सहरी क्षेत्र	२३	५	२८	१३	३	१६	४	२	६	१८	११	२९	५८	२१	७९
ग्रामिण क्षेत्र	२०	१	२१	६	२	८	३	१	४	१०	४	१४	३८	८	४६
सुदूरपश्चिम	१०८	४०	१४९	१९	८	२६	४	३	७	३९	१७	५६	१७०	६८	२३८
सहरी क्षेत्र	७५	२३	९७	१३	५	१८	३	२	६	२९	११	४०	१२०	४१	१६१
ग्रामिण क्षेत्र	३४	१७	५१	६	२	८	१	०	१	९	६	१६	५०	२६	७७

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

अनुसूची: १२

औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा प्रदेशगत तथा ग्रामीण तथा सहरी क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक

(हजारमा)

	औपचारिक क्षेत्र			अनौपचारिक क्षेत्र			जम्मा		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
नेपाल	१७९२	८८४	२ ६७५	२ ६५५	१७५६	४ ४११	४ ४४६	२ ६४०	७ ०८६
सहरी क्षेत्र	१४१६	७३०	२ १४६	१ ६२७	११२८	२ ७५६	३ ०४३	१८५८	४ ९०१
ग्रामिण क्षेत्र	३७६	१५४	५३०	१०२८	६२८	१ ६५५	१४०३	७८२	२ १८५
प्रदेश १	३०३	१४१	४४४	४६३	३०१	७६४	७६६	४४२	१२०८
सहरी क्षेत्र	२१२	१०५	३१७	२६३	१८९	४५२	४७५	२९४	७६९
ग्रामिण क्षेत्र	९१	३६	१२७	२००	११२	३१३	२९१	१४८	४३९
मधेश	२२०	५२	२७२	६३७	३५२	९८९	८५७	४०४	१२६१
सहरी क्षेत्र	१६१	४६	२०६	४०९	२२९	६३८	५७०	२७५	८४४
ग्रामिण क्षेत्र	६०	६	६६	२२७	१२४	३५१	२८७	१३०	४१७
बागमती	६५३	३७४	१०२७	६५७	४४५	११०२	१३१०	८१९	२ १२९
सहरी क्षेत्र	५९८	३४७	९४५	४६२	३२२	७८५	१०६०	६६९	१ ७२९
ग्रामिण क्षेत्र	५५	२७	८२	१९५	१२३	३१८	२५०	१५०	४००
गण्डकी	१४३	९७	२४०	१९७	१६९	३६६	३४०	२६६	६०६
सहरी क्षेत्र	१०५	७२	१७७	९६	११५	२११	२०१	१८७	३८८
ग्रामिण क्षेत्र	३८	२६	६३	१०१	५४	१५५	१३९	७९	२१८
लुम्बिनी	२७७	१३२	४१०	४१८	३११	७२९	६९५	४४३	११३९
सहरी क्षेत्र	२०१	१००	३०१	२२१	१६१	३८२	४२२	२६१	६८३
ग्रामिण क्षेत्र	७६	३२	१०८	१९७	१५०	३४७	२७३	१८२	४५५
कर्णाली	८८	४४	१३१	९६	६१	१५७	१८४	१०५	२८८
सहरी क्षेत्र	५७	२८	८५	५३	३९	९२	११०	६८	१७७
ग्रामिण क्षेत्र	३१	१५	४६	४३	२१	६५	७४	३७	१११
सुदूरपश्चिम	१०७	४४	१५१	१८७	११७	३०३	२९४	१६१	४५५
सहरी क्षेत्र	८३	३२	११५	१२३	७३	१९५	२०५	१०५	३१०
ग्रामिण क्षेत्र	२५	१२	३७	६४	४४	१०८	८९	५५	१४४

स्रोत: श्रमशक्ति सर्वेक्षण २०७५

अनुसूची: १३

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को फागुन मसान्तसम्ममा गण्डकी प्रदेश सभाले निर्माण गरेका मुख्य कानूनहरू

१. प्रदेशस्तरका केही सार्वजनिक लिखत प्रमाणीकरण (कार्यविधि) ऐन, २०७४
२. प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४
३. प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४
४. मन्त्रीहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७४
५. स्थानीय तहको सभा सञ्चालन ऐन, २०७५
६. कर तथा गैरकर राजस्व सम्बन्धी ऐन, २०७५
७. प्रदेश वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७५
८. प्रदेश आकस्मिक कोष, २०७५
९. खोप सेवा ऐन, २०७५
१०. प्रदेश दुग्ध विकास बोर्ड ऐन, २०७५
११. प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०७५
१२. वर, पिपल, शमी र चौतारो संरक्षण ऐन, २०७५
१३. सहकारी ऐन, २०७५
१४. ताल संरक्षण तथा विकास प्राधिकरण ऐन, २०७५
१५. प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५
१६. गण्डकी प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ऐन, २०७५
१७. सुर्तीजन्य पदार्थ (नियन्त्रण र नियमन गर्ने) ऐन, २०७६
१८. प्रदेश सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०७६
१९. गण्डकी विश्वविद्यालय ऐन, २०७६
२०. प्रदेश सुशासन ऐन, २०७६
२१. गण्डकी प्रदेश विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान ऐन, २०७६
२२. प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६
२३. प्रदेश लोकसेवा आयोगका पदाधिकारीको पारिश्रमिक, सेवाका शर्त र सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७६
२४. प्रदेश विकास समिति ऐन, २०७७
२५. प्रदेश सभा सचिवालय ऐन, २०७७
२६. गण्डकी प्रदेश प्रहरी ऐन, २०७७
२७. गण्डकी प्रदेश विकास प्राधिकरण ऐन, २०७७
२८. प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७७
२९. प्रदेश खेलकुद विकास ऐन, २०७७
३०. गण्डकी प्रज्ञा प्रतिष्ठान ऐन, २०७६
३१. गाउँसभा, नगरसभा, तथा जिल्ला समन्वय समितिका सदस्यले पाउने सुविधा सम्बन्धी ऐन, २०७६
३२. प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६
३३. मुख्य न्यायधिवक्ताको काम कर्ताव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धी ऐन, २०७५
३४. स्थानीय तहको कानून निर्माण प्रक्रिया सम्बन्धी ऐन, २०७५
३५. प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन
३६. आर्थिक ऐन, २०७५, २०७६, २०७७, २०७८
३७. आर्थिक विनियोजन ऐन, २०७५, २०७६, २०७७, २०७८
३८. गण्डकी प्रदेश प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन
३९. पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी केही प्रदेश कानूनलाई संशोधन गर्ने ऐन, २०७६
४०. प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको पारिश्रमिक र सुविधा सम्बन्धी (पहिलो संशोधन) ऐन २०७८
४१. केही प्रदेश कानून संशोधन गर्ने ऐन २०७५